

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
POLITIKAS ZINĀTNES NODAĻA

**ĀZIJAS VĒRTĪBU NOZĪME AUSTRUMĀZIJAS
DEMOKRĀTIJĀ UZ JAPĀNAS, DIENVIDKOREJAS UN
TAIZEMES PIEMĒRA**

MAĢISTRA DARBS

Autors/-e: **Kristīne Murašova**
Stud. apl. nr. **km10046**
Darba vadītājs/-a: **asoc.prof. Daunis Auers**

Rīga, 2017

SATURS

APZĪMĒJUMI	3
ANOTĀCIJA	4
ANNOTATION	5
IEVADS	6
1. AUSTRUMĀZIJAS VĒRTĪBAS UN DEMOKRĀTIJA	9
1.1 Āzijas vērtību atbalstītāji	13
1.2 Āzijas vērtību kritiķi	24
2.JAPĀNA – NO FEODĀLAS VALSTS LĪDZ DEMOKRĀTIJAI	35
3. POLITISKĀS KULTŪRAS UN DEMOKRĀTIJAS KONSOLIDĀCIJA DIENVIDKOREJĀ	47
4. DEMOKRĀTIJA TAIZEMĒ, AIZKAVĒTA VAI NORAIIDĪTA?	58
REZULTĀTI	68
SECINĀJUMI	77
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI	79
PIELIKUMI	84
Dokumentārā lapa	87

APZĪMĒJUMI

NVO – Nevalstiskas organizācijas
ASV – Amerikas Savienotas valstis
JDP – Jaunā Demokrātiskā partija
ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
SCAP -Supreme Commander for the Allied Powers
IKP – Iekšzemes kopprodukts
JKDP – Jaunā Korejas Demokrātiskā partija

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēmas nosaukums ir “Āzijas vērtību nozīme Austrumāzijas demokrātijā uz Japānas, Dienvidkorejas un Taizemes piemēra”. Šis darbs iekļauj pētījumu par Āzijas vērtību nozīmi Austrumāzijas demokrātijā. Pētījumā tiek sniegta atbilde, vai Āzijas vērtības ir pretrunā ar demokrātiju, salīdzinot šīs vērtības ar universālajām vērtībām. Tiek salīdzināts Japānas demokrātijas modelis ar Dienvidkorejas un Taizemes demokrātijas modeļiem, un sniegta atbilde, vai Japāna ir vienīgā Austrumāzijas demokrātiskā valsts, kurā demokrātijas iezīmes parādījās vēl pirms saskarsmes ar Rietumiem. Maģistra darbs sastāv no ievada, 4 nodaļām un 2 apakšnodaļām, rezultātiem, secinājumiem un pielikumiem. Darbā izmantotā pētījuma metode: kvalitatīvā metode.

Atslēgvārdi: Āzijas vērtības, universālās vērtības, demokrātija, konfūcisms.

ANNOTATION

The title of Master's thesis is "Significance of Asian values in East Asian Democracy on examples of Japan, South Korea and Thailand". This paper consists of a research about significance of Asian values in East Asian democracy. This research paper analyses and evaluates if Asian values are inconsistent with democracy, comparing these values with universal values. Japanese model of democracy is compared with South Korean and Thailand models of democracy, to evaluate if Japan is the only democracy in East Asia, where features of democracy appeared before interaction with the West. Master thesis consists of introduction, 4 chapters and 2 subchapters, results, conclusions and annexes. Study method used: qualitative method.

Keywords: Asian values, universal values, democracy, Confucianism.

IEVADS

Tuvākajās desmitgadēs Austrumāzija, visticamāk, būs viskritiskākā arēna globālajā cīņā par demokrātiju. Reģioni ar ievērojamu dažādību ir sasnieguši pamatīgu ekonomisko izaugsmi. Neskatoties uz to, ka visveiksmīgākās Austrumāzijas valstis ir demokrātiskas, ir daudzas valstis ar nedemokrātiskiem režīmiem, kas var lepoties gan ar ekonomisko izaugsmi, gan ar valsts stabilitāti. Dažos no šiem nedemokrātiskajiem režīmiem ir aizsākušās debates par to, ka Āzijas vērtības, kas veicina ekonomisko izaugsmi un valsts stabilitāti, var atšķirties no Rietumu demokrātiskā modeļa.

Demokrātija ir Rietumu sistēmas politisko vērtību radīta valsts forma. Demokrātiskie principi ir samērā atšķirīgi ar Austrumu indivīda mentalitātes iestatījumiem. Austrumu vērtības atšķiras no Rietumu vērtībām. Austrumos parasti ir tradicionālā sabiedrība, ko raksturo sociālo attiecību reproducēšana, stabila un konservatīvu tendenču esamība. Neskatoties uz sabiedriskās dzīves ievērojamu modernizāciju, tradīcijas joprojām nosaka praktiski visu sabiedrības garīgo dzīvi Austrumos. Kopienai kopš seniem laikiem ir bijusi liela nozīme Austrumos. Dzīves pamatā ilgu laiku ir bijis kolektīvisma princips: mēs – esam viss, es – neesmu nekas. Rūpes par indivīda labklājību tika atvasinātas no rūpēm par sabiedrības labklājību. Austrumos ir pieņemts, ka sociālā kārtība un politiskā stabilitāte ir svarīgāka, nekā indivīda tiesības un demokrātija.

Demokratizāciju nosaka vairāki faktori, tostarp, vietējais un starptautiskais konteksts. Šajā procesā iesaistās kā politiskie līderi, tā arī parastie iedzīvotāji. Starp daudziem iemesliem, kas ietekmēja demokratizāciju Austrumāzijā pēdējo divu desmitgadu laikā, divi visunikālākie ir ekonomiskā attīstība un Āzijas konfūcisma kultūras vērtības. No ekonomiskā viedokļa Austrumāzija ļoti atšķiras no citiem demokrātiskās pasaules reģioniem. Atšķirībā no līdzīgām valstīm citos reģionos, dažas valstis šeit ir sasniegušas vēl nebijušu ekonomiskas izaugsmes līmeni un sociālo modernizāciju autoritārajā režīmā. Pirms pārejas uz demokrātiju lielākā daļa no Austrumāzijas valstīm gadu desmitiem piedzīvoja strauju un ilgtspējīgu ekonomisko izaugsmi, glābjot miljoniem cilvēku no nabadzības. Šis pieaugošais ekonomiskās labklājības modelis un sociālā modernizācija autoritārā režīma laikā ļoti kontrastēja ar hronisko ekonomikas stagnāciju un sociālo lejupslīdi, ko piedzīvoja centrālās un Austrumeiropas valstis komunistiskās varas apstākļos un Latīņamerika militāro režīmu laikā. Pieaugošā labklājība autoritārā režīma laikā nozīmēja, ka vienkāršiem iedzīvotājiem Austrumāzijas jaunajās demokrātijās ir mazāk stimula atteikties no autoritāra režīma demokrātijas labā nekā citās autoritāro režīmu valstīs.

Japāna ir valsts ar savdabīgu, pat noslēpumainu kultūru, kas krasi atšķiras no citām

pasaules kultūrām. Mūsdienās Japāna ir ekonomikas gigants, kas atrodas priekšgalā daudziem civilizācijas sasniegumiem. Ir daudz rakstīts un runāts par Japānas ekonomikas brīnumu, arī valsts politiskā sistēma ir diezgan labi izpētīta, tomēr tāds fenomens kā “Japānas demokrātija” izraisa lielu interesi un ir pelnījis īpašu uzmanību un izpēti.

Ja mēs runājam tieši par Japānas demokrātiju, tad ir skaidrs, ka konstitucionālie un citi juridiskie demokrātisko procesu pamati japāņu sabiedrībā tika ielikti, lielā mērā balstoties uz ASV administrāciju. Tomēr Japānas tālākais liktenis, konsolidācijas pakāpe sabiedrībā, realizācijas formas – tas viss pilnībā bija atkarīgs no pašiem japāņiem.

Kaut arī tiek apgalvots pretējais, mēs nevaram apskatīt austrumu kultūras kā tikai komunitāro sabiedrību, bet rietumkultūras kā individuālistiskas, turklāt, asociējot pirmo tikai ar pasivitāti un stagnāciju, bet otro - galvenokārt ar spēju attīstīties. Ir saprotams, ka kolektīvisma un individuālisma sākumi ir visās kultūrās, kā austrumu, tā arī rietumu, bet tie izpaužas ar dažādu intensitāti. Šajā gadījumā var runāt par viena vai otra sākuma dominanci (nevis par pilnīgu monopolu vai tā neesamību) vienā vai citā reģionā, vai valstī. Ja mēs iedziļināsimies demokrātisku vērtību, normu un iekārtu būtībā, tad sapratīsim, ka to pamatā nav kolektīvisma pretnostatījuma individuālismam, solidaritātes pret egoismu, valsts iejaukšanās ekonomiskā tirgus veidošanā. Šajā kontekstā ļoti lielu interesi izraisa Japāna un vēl dažas Austrumāzijas valstis.

Darba mērķis ir analizēt Āzijas vērtību nozīmi Austrumāzijas demokrātijā, izprast, vai Āzijas vērtības ir vai nav pretrunā ar demokrātiju. Darba otrajā daļā autore izpētīs Japānas ceļu līdz demokrātijai, iemeslus Japānas kļūšanai par demokrātisku valsti. Darba autore mēģinās izprast faktorus, kas stiprināja demokrātiju valstī, ka arī izpētīt, vai Japānas pamatvērtības nav pretrunā ar demokrātiju, noskaidrot, vai var apgalvot, ka Japāna ir izveidojusi “Japānas tipa demokrātiju” kā sava veida hibrīdu, kas pārspēj oriģinālu, ievērojot Japānas vēsturisko savdabīgumu. Salīdzināt un izpētīt kopējās un atšķirīgās iezīmes Japānas demokrātijas modelim un divu citu Austrumāzijas valstu demokrātijas modeļiem, šajā gadījumā, ar Dienvidkoreju un valsti, kas vēl nav kļuvusi par demokrātisku, bet ir nostiprinājusies tajā virzienā – Taizemi, lai noskaidrotu, vai Japānas ceļu līdz demokrātijai var uzskatīt par unikālu gadījumu starp Austrumāzijas demokrātiskajām valstīm.

Darba autore analizēs dažādus viedokļus par to, vai Austrumāzijas vērtības ir vai nav pretrunā ar demokrātiju, izdarot savus secinājumus. Runājot par Āzijas vērtībām, tās vienmēr tiek apspriestas attiecībā uz galvenajām reliģijām, visbiežāk pieminot konfūcisma kultūras vērtības. Tomēr reliģija pati par sevi nav kultūra, un kultūras politika, kas tiek novērota Āzijā, nav balstīta

tikai uz reliģisko piederību. Ir svarīgi saprast, cik lielā mērā reliģija ietekmē valdību, tajā pašā laikā izpētīt visus faktorus, kas var mainīt un ietekmēt valdības modeļa veidošanos un pastāvēšanu.

Pētnieciskais jautājums: Kāda ir Āzijas kultūru vērtību nozīme Austrumāzijas demokrātijā?

Darbā tiek izvirzītas divas hipotēzes: Pirmā hipotēze ir **H.1** *Austrumāzijas vērtības ir pretrunā ar demokrātiju*. Kā otra tiek izvirzīta hipotēze **H.2** *Japāna ir vienīgā Austrumāzijas demokrātiskā valsts, kurā demokrātijas iezīmes parādījās vēl pirms saskarsmes ar Rietumiem*.

Darbs sastāv no ievada, 4 nodaļām, 2 apakšnodaļām, rezultātiem, secinājumiem un pielikumiem. Darbā izmantotā pētījuma metode: kvalitatīvā pētījumu metode. Darba apjoms ir 87 lapaspuses.

1. AUSTRUMĀZIJAS VĒRTĪBAS UN DEMOKRĀTIJA

Āzija ir ne tikai vislielākais, bet arī visapdzīvotākais kontinents pasaulē.¹ Ekonomikas ziņā Āzija iekļauj ļoti bagātas valstis kā, piemēram, Japāna un Singapūra, un ļoti nabadzīgas kā Bangladeša un Mjanma. Politikas ziņā Āzijā ir plašs valsts pārvaldes režīmu spektrs, no nerietumnieciskām demokrātijām kā Japāna un Indija līdz visdespotiskākajiem režīmiem citur pasaulē – Mjanmā.² Āzija ir liela un daudzveidīga, tāpēc, pat salīdzinot valstis savā starpā, ir ļoti problemātiski identificēt vismaz dažus no vispārējiem Āzijas demokratizācijas modeļiem.³

Konfūcisma vērtības dēvē arī par Āzijas vērtībām, kuras vēsturiski ir ietekmējušas indivīdu tiesības un pienākumus.⁴

Termins “Āzijas vērtības” tika ieviests samērā nesen, tomēr tagad tiek plaši izmantots, kad tiek diskutēts par demokrātiju Āzijā. Darba autore ir izvēlējusies apskatīt tieši Austrumāzijas reģionu, lai mēģinātu rast atbildi uz vienu no būtiskākajiem jautājumiem: vai Āzijas vērtības ir pretrunā ar demokrātiju? Pētnieku domas šajā jautājumā dalās, vieni uzskata, ka Āzijas vērtības nav pretrunā ar demokrātiju tās tradicionālajā izpratnē, kamēr citi uzskata, ka Āzijas valstis nevar būt demokrātiskas, balstoties uz Āzijas tradīcijām, vērtībām un ideoloģiju.

Demokrātija šajā kontekstā tiek apskatīta kā universālā vērtība. Demokrātijas vērtība ietver tās būtisko nozīmi cilvēku dzīvē, tās noderīgumu politisko stimulu radīšanā un tās konstruktīvo funkciju vērtību veidošanā (izpratnē par vajadzību, tiesību un pienākumu spēku un to īstenošanas iespējām).⁵ Demokrātija ir universāla vērtība tādā nozīmē, ka katrai kultūrai ir iekšējie resursi, lai to radītu, un ka cilvēki visā pasaulē un visās kultūras ir nonākuši tādā vēsturiskā posmā, kad tiecas pie tās īstenošanas.⁶

Kā jau tika minēts, Austrumāzijas valstis ir pieredzējušas ārkārtēju ekonomisko izaugsmi, īstenojot dažādas valsts pārvaldes formas. Demokrātija nav svarīgākais aspekts valsts izaugsmei un stabilitātei, tieši šī iemesla dēļ Austrumāzijas valstis nonāk vispasaules uzmanības centrā. Šo

¹ 1.1 attēls, skatīt pielikumā.82.lpp

² 1.2 attēls, skatīt pielikumā.83.lpp

³ Рональд Ф. Инглхарт (ред.) К.В Харпфер, П. Бернхаген, К. Вельцель (2009), *Демократизация*, Oxford University Press, (перевод на русский язык, издательский дом Высшей школы экономики, 2015), 466.lpp.

⁴ Рональд Ф. Инглхарт (ред.) К.В Харпфер, П. Бернхаген, К. Вельцель (2009), *Демократизация*, Oxford University Press, (перевод на русский язык, издательский дом Высшей школы экономики, 2015), 467.lpp.

⁵ Amartya Sen(1999) *Democracy as universal value*, Journal of Democracy, 10/3,16.lpp.

⁶ Karsten J. Struhl(2007) *Is Democracy a Universal Value? Whose Democracy?* 19.lpp. Izgūts no http://www.academia.edu/3457921/Is_Democracy_a_Universal_Value_Whose_Democracy.

valstu panākumi attiecībā pret toreizējo Rietumvalstu ekonomikas lejupslīdi padarīja “Āzijas vērtību” fenomenu par vienu no visapsprietākajiem tematiem.⁷

Tādas Āzijas valstīs kā Singapūra, Malaizija, Ķīna vēlējas būt gan modernas, gan tradicionālas reizē, bet tās negribēja kļūt rietumnieciskas. Līdz ar to “Āzijas vērtību” teorija apvieno savā starpā daudzas Āzijas valstis, kuras nevēlējās, lai Rietumi uzspiež viņām mācības par demokrātiju un cilvēktiesībām.⁸

Demokrātija, kāda tā parasti tiek izprasta, sniedz priekšrocības vairumam politiskas kopienas dalībnieku. Dažreiz tā sniedz labumu arī minoritāšu grupām, kas var mobilizēt un paust savas intereses politiskajā sistēmā. Tomēr ir arī tādi gadījumi, kad demokrātija var kaitēt minoritāšu interesēm, un šādi gadījumi ir samērā tipiski Austrumāzijas kontekstā, kur valstis ir multietniskas. Kā liecina tādu moderno Austrumāzijas valstu pieredze kā, piemēram, Taivāna, demokrātija var radīt draudus neaizsargātām etnokulturālām minoritātēm, jo nācijas būvēšanas projekti, kas orientēti uz vairākuma kultūru, var izstumt vai likvidēt nacionālu tradīciju izpausmi un minoritāšu valodas.⁹

Kas ir “Āzijas vērtības”? Šis termins ir kļuvis tik ļoti politizēts un apšaubāms, ka rodas iespaids par tā ilūziju. Ar šo jēdzienu, kas principā balstās uz vispārinājumu, tiek manipulēts gan pašā Āzijā, gan ārpus tās. Ideja par kultūras vērtībām, kas tika izplatīta visām Āzijas valstīm caur šo valstu sociālajām un politiskajām iekārtām, var tikt viegli apstrīdēta. Tajā pašā laikā ir iespējams identificēt dažas kultūras iezīmes.¹⁰

Āzijas vērtību tēma skar ļoti aktuālas politiskas un sociālas problēmas, kas raisa diskusijas gan Austrumos, gan Rietumos.

Āzijas vērtības tiek pretnostatītas Rietumu vērtībām, bet tās sāka pretnostatīt tikai tad, kad Āzija sasniedza gan ekonomisko izaugsmi, gan paaugstināja dzīve līmeni. Pirms šīs neticami ātrās Austrumu atdzimšanas Āzija tika saistīta ar atpalcību un stagnāciju, bet jau pēc neilga laika Austrumi kļuva par izaicinājumu Rietumu liberālai demokrātijai.

Līdz 20. gadsimta 90. gadiem pasaulē netika plaši apspriestas Āzijas vērtības. Kā viens no sākumiem bija cilvēktiesību konference, kas notika Vīnē 1993. gada jūnijā, kur tika uzturēta un

⁷ Takashi Inoguchi and Edward Newman, "Asian values" and democracy in Asia, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>

⁸ Chang Yau Hoon,(2004) *Revisiting the 'Asian Values' Argument Used by Asian Political Leaders and Its Validity*, THE INDONESIAN QUARTERLY, Vol. 32, No. 2, 154.lpp.

⁹ Daniel A. Bell,(2006) *Beyond Liberal Democracy, Political Thinking for an East Asian Context*, Princeton University Press, 202.lpp.

¹⁰ Takashi Inoguchi and Edward Newman,"Asian values" and democracy in Asia, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>, [skatīts 25.01.17]

koncentrēta Eiropas kritika par cilvēktiesību pārkāpumiem Āzijas valstīs. Tur radās konflikts starp Eiropas un Dienvidaustrumāzijas valdībām par iedomāto uzsvāru uz kultūras relatīvismu un viņu (aziātu) vājiem centieniem cilvēktiesību aizsardzībā un demokratizācijā.¹¹ Āzijas negatīvā reakcija tika skaidrota ar uzskatu, ka Rietumiem cieš no skaudības par Āzijas ekonomisko izaugsmi.¹² Austrumāziāti nespēja panākt stabilu vienprātību par cilvēktiesībām Āzijas reģionālajā konferencē pirms pasaules cilvēktiesību konferences Vīnē. Viņu sagatavošanās sanāksme Vīnes konferencei, kura notika Bangkokā 1993. gada pavasarī, nonāca uz kritikas robežas, tika nosodīta austrumāziātu stūrgalvība, kas ir kā barjera universālajām cilvēktiesībām. No vienas puses Āzijas vērtību atbalstītāji būtībā apstiprināja ierosinājumu, ka cilvēktiesības ir universālas, bet uzskatīja arī, ka šādām tiesībām ir jābūt saskaņā ar vēsturi, kultūru, reliģiju un valsts reģionālo īpatnību uz dinamiska un mainīga normu fona.¹³

Augstāk jau tika minēts, ka viena no šīs sabiedrības pamatīpašībām ir kopienas atbalstīšana. Kopienas intereses ilgu laiku tika nostādītas augstāk par indivīda interesēm. Indivīda tiesības tiek atspēkotas ar sabiedrības jeb kopienas nozīmīgumu. Kaut arī indivīds nav izolēts, bet ir kaut kādas kopienas, ģimenes, nācijas sastāvdaļa, austrumāziāti ir pārliecināti, ka citu labvēlīgums un intereses vienmēr ir jāliek pirms savējām.¹⁴

Austrumāzijas sabiedrība nevar būt egoistiska un tās uzvedība tiek motivēta ar pienākumiem un atbildību. Kopienas pamatprincipi balstās uz idejas, ka valstij ir pienākums pret savu tautu nodibināt mieru, veicināt ekonomisko izaugsmi un stabilitāti.¹⁵ Spēcīga valsts, kura nav ierobežota ar pilsonisko brīvību, ir spējīga uzlabot nabadzīgo iedzīvotāju apstākļus.

Ģimene ir vēl viena "Āzijas vērtību" sastāvdaļa, jo ģimene ir mehānisms, kas nodrošina ne tikai bērnu audzināšanu, bet arī viņu socializēšanos un ir pamats izpratnei par sabiedrību. Ģimene ir tā, kas iemāca un izskaidro bērnam viņa lomu sabiedrībā, bērni tiek apmācīti par hierarhiju, viņi iemācās domāt par sabiedrību kā svarīgu vienību, kas racionalizē komunitārisma ideju.¹⁶

¹¹ Michael Posner,(1997) "*Reflections on the Vienna Conference on Human Rights*", Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law) 91, 317.-321.lpp

¹² Anwar Ibrahim,(1996) *The Asian Renaissance*, Singapore and Kuala Lumpur: Times Books International, 30.-31.lpp.

¹³ *Final Declaration of the Regional Meeting for Asia of the World Conference on Human Rights*,(1993),Bangkok, 29.Marts – 2.Aprīlis, 8.punkts deklarācijā.

¹⁴ Tommy Koh,(11-12 December 1993) "*The 10 Values Which Undergird East Asian Strength and Success*", The International Herald Tribune, 6.lpp

¹⁵ Takashi Inoguchi and Edward Newman,"*Asian values*" and democracy in Asia, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>," [skatīts 25.01.17]

¹⁶ Michael D. Barr,(2002) *Cultural Politics and Asian Values*, Routledge, 7.lpp.

Visu šo iemeslu dēļ ģimene būtu jārespektē, it īpaši vecākās paaudzes cilvēki. Konfūcijs ir tas, kas norāda, ka cilvēkiem būtu jāupurē savas intereses, lai kalpotu vecākiem cilvēkiem, jo pienākums pret mūsu vecākiem ir svarīgākais pienākums starp visiem. Turklāt dažās Āzijas valstīs ar likumu ir noteikts, ka bērniem ir jādala savs īpašums ar vecākiem.¹⁷

Par vienu no galvenajām Āzijas vērtībām tiek uzskatīta reliģija. Daži no Austrumāzijas valstu līderiem uzskata, ka baznīcas atdalīšanas no valsts noveda Rietumus pie amorālām izpausmēm un atstājusi negatīvu ietekmi uz indivīdu.¹⁸

Strauja vadošo reliģiju izplatīšanās un prognozējamais pieaugums lielākajām reliģiskajām grupām Āzijas un Klusā okeāna reģionā¹⁹ var liecināt, ka reliģija joprojām ir ļoti svarīga austrumāziātiem.²⁰

Konfūcisms ir vērtību avots, kurš nevar tikt piemērots vienādi, ja vispār var tikt piemērots Austrumāzijas konteksta sakarā. Neatkarīgi no reliģijas, konfūcisms ir filozofiska doma, kas lielākoties tiek saistīta ar Ķīnas sabiedrību. Vajadzība pēc sociālās harmonijas, cieņas ģimenē, hierarhijas pieņemšana sabiedrības ietvaros un altruisms valdībā ir dažas no konfūcisma tradīciju pamatvērtībām. Un tās rada priekšstatu, ka valsts cīnās par kopējo labumu.²¹

Konfūcisma tradīcija, kas līdz šim bija nodalīta kā attāla atbalss no feodālās pagātnes, ir pilnībā novērsusies no saviem impēriskajiem pamatiem, bet saglabā savas pozīcijas lauksaimniecības ekonomikā, uz ģimeni orientētajā sociālajā struktūrā un paternālisma politikā, kas pārcieta zināmas pārmaiņas. Konfūcisma politiskā ideoloģija efektīvi darbojās Japānā un vēl četros "Āzijas tīģeros". Tās ietekme ir vērojama Ķīnas Tautas Republikā, Ziemeļkorejā un Vjetnamā. Kad robeža starp kapitālistisku un sociālistisku Austrumāziju pamazām sāka izzust, kultūras forma, kas apvienoja abas šīs sistēmas, ieguva konfūcisma raksturu.

Individuālo egoismu mazina solidaritāte ģimenē un lielākās kopienās, kur visi cenšas panākt vienprātību. No politikas aspekta šī ir tieksme nostiprināt valsts varu un tās ietekmi,

¹⁷ Daniel A. Bell,(2006) *Beyond Liberal Democracy, Political Thinking for an East Asian Context*, Princeton University Press, 244.-246.lpp.

¹⁸ Takashi Inoguchi and Edward Newman,"Asian values" and democracy in Asia, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>," [skatīts 25.01.17]

¹⁹ 1.3 attēls. Skatīt pielikumā.83.lpp.

²⁰ Fareed Zakaria,(1994) „*Culture is Destiny; A Conversation with Lee Kwan Yew*“, Foreign Affairs, Volume 73, No 2. 118.lpp.,izgūts no https://paulbacon.files.wordpress.com/2010/04/zakaria_lee.pdf .

²¹ Takashi Inoguchi and Edward Newman,"Asian values" and Democracy in Asia, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>," [skatīts 25.01.17]

balstoties uz “kopējā labuma” teoriju, kas rada paklausīgus pilsoņus, kuri pieņem un atbalsta hierarhiju.²²

Austrumaziātu uzvedība galvenokārt tendēta uz rūpēm un pienākumiem pret citiem, tādejādi bieži vien liedzot sev kādu labumu. Jebkāda veida neapmierinātība vai sūdzības, it īpaši pret autoritāti, tiek uzskatīta par vājuma pazīmi. Darba ziņā aziāti cenšas neiesaistīties arodbiedrībās, neizvairīties no smaga darba, nepieprasīt paaugstinājumus un nepamest darbu, kad nav ar to apmierināti. Tāpēc sociālās harmonijas uzturēšana rada dažādus aizspriedumus par jebkāda veida pārmaiņām. Ja mēs salīdzinātu ar amerikāņiem, tad ir vairāk ticams, ka amerikāņu darbinieks ar tādu pašu darba stāžu un prasmēm saņemtu paaugstinājumu un algas pielikumu.²³

1.1 Āzijas vērtību atbalstītāji

Šajā apakšnodaļā darba autore apskatīs “Āzijas vērtību” atbalstītāju viedokļus par šīm vērtībām, kā arī galvenās “Āzijas vērtību” iezīmes, kādas ir atšķirības vai līdzības ar demokrātiju un cilvēktiesībām.

Āzijas vērtību tēma aizsākās divu politiķu, Li Guan-jao (Lee Kuan Yew 16.09.1923 - 23.03.2005), kādreizējā Singapūras premjerministra, un Mahatira Mohammada (Mahathir Mohamad), Malaizijas ceturtā premjerministra, dēļ.

Austrumāzijas ekonomiskā attīstība ir bijis viens no svarīgākajiem notikumiem 20.gs otrajā pusē. Šis process aizsācies Japānā un tika uzskatīts par lielu izņēmumu pasaulē, jo Japāna bija pirmā nerietumnieciskā valsts, kura veiksmīgi spēja modernizēties un sasniegt ekonomisko izaugsmi. Šī attīstība turpinājās arī tādās valstīs kā Ķīna, Malaizija, Taizeme, Indonēzija u.c., radot ievērojamu kontrastu starp Austrumiem un Rietumiem uz tā brīža Rietumu mērenā attīstības fona. Ar šādiem rādītājiem drīz vien viss Austrumāzijas reģions kļuva par izņēmumu. Austrumāzijas transformācijas ātrums bija krietni lielāks nekā Rietumos. Panākumu virzīti, austrumaziāti izmantoja iespēju, lai izceltu savas kultūras atšķirības.

Japāna tika sagrauta 2.Pasaules kara laikā, piedzīvojot pamatīgu kultūras šoku un vēlāk centās pielāgoties Rietumu vērtībām, kas vairs nešķīta tik nevēlamas. Tomēr ekonomiskā attīstība,

²² Editors: Cristina Jayme Montiel, Noraini M. Noor,(2009) *Peace Psychology in Asia*, Springer Science & Business Media, 310.lpp.

²³ Stanley C. Igwe,(2012) *How Africa Underdevelops Africa*, iUniverse, “An Appraisal of Asian Traditional Values” nodaļa, 67.lpp.

ko Japāna piedzīvoja jau 20.gs otrajā pusē, lika nedaudz vilties Rietumu modelī un noticēt, ka veiksmē slēpjas viņu pašu kultūrā.

Pēdējos gadu desmitus Austrumāzijas valstis piedzīvoja sociāli – psiholoģisku revolūciju, kuras laikā šī reģiona sabiedrība zināmā mērā pārvarēja savu mazvērtības kompleksu pret Rietumiem. Sajūtot savu patiesības mirkli, austrumāziāti savā pieredzē pārliecinājās, ka ir spējīgi darīt visu ne sliktāk, ja ne labāk, kā Rietumu valstis un spēt vienādi konkurēt dzīves svarīgākajās jomās.

Atgriežoties pie Āzijas vērtību atbalstītājiem, ir vērts pieminēt Li Guanjao uzskatu, ka Āzijas vērtības piemīt tām valstīm, kas atrodas Āzijas Klusā okeāna piekrastē un kas pieder konfūcisma civilizācijas kultūrai. Tieši šādi Li Guanjao nosauca tādas valstis kā Japāna, Koreja, Ķīna un Vjetnama, piebilstot, ka Indijas un Dienvidaustrumāzijas vērtības, kas piedzīvoja lielu Indijas ietekmi, ir līdzīgas Āzijas vērtībām.²⁴

Interesanti, ka visi lielākie Āzijas vērtību atbalstītāji ir saņēmuši Rietumu izglītību. Tādi kā Li Guanjao, Goh Chok Tong (kādreizējais Singapūras Republikas premjerministrs), Kishore Mahbubani (bijušais Singapūras diplomāts), Chan Heng Chee (Singapūras diplomāte un akadēmiķe), Tomijs Kohs (profesors, Ārlietu ministrijas īpašo uzdevumu vēstnieks, ka arī īpašais padomnieks politikas pētījumu institūtā un priekšsēdētājs Starptautisko tiesību centrā Valsts Universitātē Singapūrā), George Yeo (bijušais Singapūras politiķis) un Bilahari Kusikan (Singapūras Ārlietu ministrijas īpašo uzdevumu vēstnieks). Piemēram, Li Guanjao sāka veidot savus uzskatus par rasēm, būdams students Londonā. Iespējams, ka mēs nekad neuzzināsim, kas tieši veicināja Li uztveri par rasu atšķirībām, bet viņš lika noprast, ka tieši viņa došanās uz Eiropu 1940. un 1950. gados veicināja izpratni par Eiropas rasu hierarhiju, ko viņš parādīja Āzijai 60.gados.²⁵

1994. gadā notika intervija starp indiešu-amerikāņu politologu Faridu Zakariju (Fareed Zakaria) un bijušo Singapūras premjerministru Li Guanjao. Neskatoties uz to, ka tika pārrunāti dažādi jautājumi, Li Guanjao vienmēr uzsvēra kultūras nozīmi. Pēc Li Guanjao domām, īstā brīvība var eksistēt tikai sakārtotā sabiedrībā. Salīdzinot Austrumus ar Ameriku, Li Guanjao uzver, ka tieši cilvēktiesības noveda Rietumus pie visatļautības. Narkotikas, ieroči, vardarbība - tas viss noved pie sabiedrības sašķelšanās Rietumos. Šīs lietas, kas ir iesakņojušās rietumnieku dzīvē, ir nepieņemamas Austrumu sabiedrībā. Li Guanjao nenoliedz, ka viņi saskaras ar tādām

²⁴ Amartya Sen,(1997) *Human Rights and Asian Values*, izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf> 174.lpp

²⁵ Michael D. Barr,(1999) *Lee Kuan Yew: Race, Culture and Genes*, Department of History, University of Queensland, 15.lpp.

pašām sociālajām problēmām, tomēr viņiem ir citādāka pieeja šo problēmu risināšanā. Singapūras bijušais premjerministrs minēja piemēru, kā problēmas risina Amerika un kā tādas pašas problēmas risina Singapūra. Ja Amerika saskaras ar narkotiku problēmu, tad tā atbalstīs vispasaules pretnarkotiku biedrības, ieguldīs naudu helikopteros un aģentos, lai varētu apturēt narkotiku piegādātājus. Amerikāņu militārie spēki var ierasties Panamā un arestēt tās prezidentu, pēc tam nogādājot viņu uz Floridu, kur tiks piemērots apcietinājums. Singapūrai nav šādu tiesību, tāpēc valstī ar likumu tiek noteikts, ka jebkura persona, kas var šķist aizdomīga drošības pārstāvjiem, tiks nogādāta uz ekspertīzi, un, ja aizdomas par narkotiku lietošanu apstiprināsies, tad personai tiek noteikta piespiedu ārstēšanās. Ja kaut kas līdzīgs notiktu Amerikā, tad tas tiktu uzskatīts kā cilvēktiesību pārkāpums un tādēļ varētu rasties lielas nepatīšanas. Li Guanjao pārsteidz, kāpēc, neskatoties uz Amerikā atbalstītajām cilvēktiesībām, nevienu neuztrauc, ka amerikāņi ar militāra spēka palīdzību ierodas citā valstī, apcietina tās prezidentu un nogādā viņu Floridā, lai tur ieliktu cietumā.²⁶ Šeit jūtams, ka Li Guanjao norāda uz Amerikas dubultstandartiem, jo šāda rīcība ir nesavienojama ar cilvēktiesību morāli.

Singapūras bijušais premjerministrs steidz pieminēt arī ģimenes vērtību Āzijas valstīs, norādot, ka ģimene ir viena no galvenajām pamatvienībām sabiedrībā, minot vienu no Ķīniešu aforismiem, pie kura principiem pieturas Āzijas sabiedrība: cilvēkam jāattīsta sevi un jācenšas izdarīt visu, lai viņš būtu noderīgs ne tikai sev, bet savai ģimenei un valdībai. Li Guanjao norāda, ka valdības nāk un iet, un var mainīties jebkurā laikā, bet šie dzīves principi vienmēr saglabāsies tautā. Rietumos viņš saskata tieši pretējo ainu: valdība apsola atrisināt visas sabiedrības problēmas apmaiņā pret mandātu.²⁷

Li Guanjao skatījums 20-30 gadus tālajā nākotnē no intervijas dienas šodien skan utopiski, jo bijušais Singapūras premjerministrs uzskatīja, ka pēc 20-30 gadiem pasaules valdošās varas izveidos kopīgu sistēmu, kas būs gan dzīvotspējīga, gan taisnīga pret visiem, tomēr pēc 23 gadiem mēs redzam, ka šāda sistēma nav izveidota, un, skatoties uz tagadējo pasaules kārtību, rodas šaubas, ka tuvākajā nākotnē tāda sistēma varētu tikt izveidota. Noslēdzot interviju, Li Guanjao secina: ja Austrumāzija nebūtu pārņēmusi labu piemēru no Amerikas, kas virzīja šī reģionu attīstību, tad Austrumāzijā vēl joprojām valdītu atpalcība gan ekonomikas, gan sabiedrības attīstībā, bet tas nenozīmē, ka aziāti vēlētos pārņemt visu ASV modeli pilnībā.

²⁶ Fareed Zakaria,(1994) „*Culture is Destiny; A Conversation with Lee Kwan Yew*“, Foreign Affairs, Volume 73, No 2. 111.-112.lpp.,izgūts no https://paulbacon.files.wordpress.com/2010/04/zakaria_lee.pdf .

²⁷ Fareed Zakaria,(1994) „*Culture is Destiny; A Conversation with Lee Kwan Yew*“, Foreign Affairs, Volume 73, No 2. 113.-114.lpp.,izgūts no https://paulbacon.files.wordpress.com/2010/04/zakaria_lee.pdf .

Profesors Tommijs Kohs (Tommy Koh), kas šobrīd ieņem Ārlietu ministrijas īpašo uzdevumu vēstnieka amatu, ka arī ir īpašais padomnieks politikas pētījumu institūtā un priekšsēdētājs Starptautisko tiesību centrā Valsts Universitātē Singapūrā, ir vēl viens no Āzijas vērtību atbalstītājiem. Kohs nosauca desmit galvenās Āzijas vērtības un piebilst, ka “paudzēm, aziāti ir mācījušies no Rietumiem, un mēs turpinām to darīt. Es ceru, ka ir pienācis laiks, kad Rietumi būtu ar mieru mācīties no Austrumiem”(11.12.1993, *The 10 Values That Undergird East Asian Strength and Success*).²⁸

Pirmā vērtība – lai ko austrumaziāti arī darītu, viņiem vienmēr ir jāpadomā par citiem. Austrumaziātiem ir svarīgs indivīds, bet nevis kā izolēta būtne, viņiem indivīds ir kā kopienas sastāvdaļa. Šī ir viena no vislielākajām atšķirībām starp Rietumiem un Austrumiem. Austrumaziāti neizvirza savas vajadzības un vēlmes par primārajām, kā to dara rietumnieki, bet cenšas sabalansēt tās ar savu tuvinieku un kopienas interesēm. Otrā vērtība – austrumaziātu galvenā vērtība ir ģimene, tieši ģimene, pēc viņu domām, ir veselīgas un stipras sabiedrības pamats. Tādēļ Āzijā ir zemāki laulības šķiršanas rādītāji nekā Rietumos. Trešā vērtībā - austrumaziātiem ir ļoti svarīga izglītība, tāpēc bērni pavada mācoties dienu un vakaru; laba izglītība ir ne tikai sabiedrības elites, bet visu sabiedrības slāņu prioritāte. Āzijā bērnu mātes darīs visu iespējamo, lai viņu atvase saņemtu pienācīgu izglītību. Tāpēc bērni no Āzijas valstīm uzrāda labākus rādītājus mācībās nekā viņu rietumu vienaudži. Ceturta vērtība – aziāti ir ļoti taupīgi, viņi uzskata, ka jebkuram sabiedrības loceklim jāspēj iztikt par saviem līdzekļiem, šeit atkal pretstatā ir Rietumi, jo rietumnieki nemāk taupīt, tādējādi ieslīgstot parādu un kredītu atkarībā. Piektā vērtība – austrumaziāti nebaidās no smaga darba un uzskata, ka smagi strādāt ir laba īpašība. Sestā vērtība – Austrumāzijā visi cenšas sadarboties, piemēram, arodbiedrības ar darba devējiem, jo šādi katrs var cīnīties par valsts kopējo labumu, šī ir viena no īpašībām, kas palīdz Austrumāzijai tik strauji attīstīties. Septītā vērtība - starp valstīm un sabiedrību pastāv sociālā vienošanās, valsts rūpējas par kārtību, darbu un veselības aprūpi, jo valdības pienākums ir taisnīgi izturēties pret savu tautu, bet iedzīvotājiem apmaiņā pret šādu sociālo drošību ir smagi jāstrādā, jāizglītojas un jāmotivē savas atvases kļūt par labiem un patstāvīgiem sabiedrības locekļiem. Astotā vērtība – dažu Austrumāzijas valstu valdība ir centusies padarīt savus pilsoņus par ieinteresētām personām valstī. Piemēram, Singapūrā vairāk kā 90% iedzīvotāju ir savas privātmājas un arī visaugstākais akcionāru skaits, salīdzinot ar Rietumiem. Katru gadu strādnieki gan valsts, gan privātajā sektorā saņem atlīdzību par sasniegtajiem rezultātiem. Šādi valdība

²⁸ Tommy Koh, (1993), *The 10 Values That Undergird East Asian Strength and Success*, izgūts no <http://www.nytimes.com/1993/12/11/opinion/11iht-edkoh.html> [skatīts 27.02.17]

cenšas veidot komunitāru sabiedrību. Devītā vērtība – austrumaziāti tiecas pēc morāli veselīgas vides, kur veidot savas ģimenes. Viņi cenšas norobežoties no Rietumu domāšanas un uzskatiem, nepieklājīgas uzvedības un vārdiem, samaitātības un izvirtības. Nepieņemami austrumaziātiem ir arī tas, ka uzbrukumi reliģijai tiek attaisnoti ar vārda brīvību. Pēdējā, desmitā vērtība, kuru izceļ Kohs – Austrumāzijas valdība vēlas, lai pastāvētu preses brīvība, lai prese nebūtu tikai valdības atbalss, tomēr arī Rietumos pastāvošā preses brīvība nešķiet pareiza. Preses pārstāvjiem jābūt atbildīgiem un jāsaprot, ka viņi savos rakstos nedrīkst kurināt jebkāda veida naidu. Tieši šīs desmit vērtības, pēc Koha domām, ir tās, kuras ļāva Austrumāzijai atdzimt, attīstīties un panākt to, ko šis reģions šobrīd ir sasniedzis.²⁹

Viens no visspilgtākajiem “Āzijas vērtību” aizstāvjiem ir Mahatirs Mohammads. Mahatirs no 1981.– 2003. gadam ir ieņēmis premjerministra amatu Malaizijā, viņš skaidroja, ka Malaizijas “Āzijas vērtības” balstās uz Malaj-islāmiešu kultūru, kas ir jāaizsargā no Rietumu vērtībām. Viņš izceļ trīs pamatelementus, no kā sastāv “Malajisms” - feodālisms, islāms un *adat* jeb tradicionālās paražas, kā viņš to redz 1970. gadā savā grāmatā “The Malay Dilemma”, tos jākvalificē kā pazīmes, ko var uzskatīt tikai par realitāti un, iespējams, pielāgot mūsdienu vajadzībām.³⁰ Mahatirs noraidīja universālumu vai Rietumu liberālo domu par cilvēktiesībām, kas, pēc viņa domām, varēja sabojāt Malaizijas kultūru un reliģisko pārliecību. Paužot bažas par Rietumu individuālisma ietekmi uz “Āzijas vērtībām” un tradīcijām, Mahatirs pieņēma domu par kultūru relatīvismu un 1982. gadā uzsāka “Look East” politiku kā plašāku kampaņu pret “Rietumu vērtībām”.³¹

Tagad apskatīsim, ar ko atšķiras universālums no kultūras relatīvisma. Universālums, ko ietekmē dabisko tiesību principi, un liberālindividuālisms, kas ir iekļauts starptautiskajos cilvēktiesību aktos, piemēram, Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā³² balstās uz pieņēmumu, ka cilvēka stāvoklis ir unikāls un ka visiem cilvēkiem piemīt dažas neatņemamas tiesības.³³ Tādējādi starptautiskā sabiedrība cenšas saglabāt valdībās starptautiskajos tiesību aktos noteiktās cilvēktiesību normas. Teorētiski izskaidro vispārējo cilvēktiesību jēdzienu, atsaucoties uz termina “universāls” nozīmi un izvērtējot vēsturi pēc universāluma teorijas. Kopumā Džeks Donelijs

²⁹ Tommy Koh, (1993), *The 10 Values That Undergird East Asian Strength and Success*, izgūts no <http://www.nytimes.com/1993/12/11/opinion/11iht-edkoh.html> [skatīts 27.02.17]

³⁰ Michael D. Barr, (2002) „*Cultural Politics and Asian Values: The Tepid War*“, Routledge, 42.lpp

³¹ Mahathir Mohamad and Shintaro Ishihara, (1995), *The Voice of Asia: Two Leaders Discuss the Coming Century*, Tokyo: Kodansha International, 71.-86.lpp.

³² Universal Declaration of Human Rights (1948).

³³ Nancy Kim, (1993), “*Toward a Feminist Theory of Human Rights: Straddling the Fence Between Western Imperialism and Uncritical Absolutism*”, *Columbia Human Rights Law Review*, 25, 49, 49.lpp.

(Jack Donnelly) interpretē jēdzienu “universāls” tā, ka neviena institūcija vai persona nevar atņemt citas personas cilvēktiesības. Tomēr šo tiesību īstenošana ir vēl viens jautājums. Tāpēc, apkopojot šīs trīs nozīmes, Donelijs apgalvo, ka ideja par universālumu ir “cilvēktiesības”, jo tas ir ne vairāk kā būt par cilvēku, universālas, vienlīdzīgas, neatņemamas. Tās pieder visiem cilvēkiem kopīgi, cilvēktiesības veido politiskās organizācijas struktūru un politiskās leģitimitātes standartu” (J.Donnelly, 2001).³⁴

Turpretī kultūras relativisma definīcija ir apgalvojums, ka cilvēka vērtības ir tālu no universālām un tās mainās atkarībā no dažādām kultūras perspektīvām. Daži piemērotu šo relativismu cilvēktiesību veicināšanai, aizsardzībai, interpretācijai un piemērošanai, ko var interpretēt atšķirīgi dažādās kultūrās, etniskajās un reliģiskajās tradīcijās. Citiem vārdiem sakot, cilvēktiesības ir kulturāli atšķirīgas, nevis universālas.³⁵

Kultūras relativisma atbalstītāji, tādi kā Ričards Rortijs (Richard Rorty), Donalds Dvorkins (Donald Dworkin), Ernesto Laclau un Stīvens Lukes (Steven Lukes), parasti norāda uz vēsturiski iespējamu un kultūras norobežoto raksturu cilvēktiesību diskursos un praksē.³⁶ Viņuprāt, cilvēktiesības nav nošķiramas no apgaismības intelekta un šobrīd tiek saprastas kā konkrētas sabiedrības produkts konkrētā laikā, piemēram, Eiropā pēc 2. Pasaules kara (un Aukstā kara). Par kultūras un ideoloģisko etnocentrismu tiek uzskatīta cilvēktiesību un cilvēku cieņas joma. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija ir “universāla” tikai vēlmju līmenī, nevis praksē, jo tā ir ideālistiskas Eiropas politiskās filozofijas harta, kuras pamatā ir demokrātiskas un liberālas vērtības, pamatojoties uz jēdziena par indivīdiem, kam ir noteiktas neatņemamas tiesības. Ievērojot jēdzienu “grupa” vai “kopiena” izplatību daudzās kultūrās salīdzinājumā ar “indivīda” jēdzienu, tad Rietumu ideja par cilvēktiesībām ir ne tikai nepiemērojama un ierobežota, bet pat bezjēdzīga trešajām pasaules valstīm.³⁷

Erols P. Mendes (Errol P.Mendes) iezīmē Malaizijas “Āzijas vērtību” versiju kā “Mahatira modeli”, lai atšķirtu to no citiem “Āzijas vērtību” tipiem, piemēram, “Singapūras skolas”, kas uzsvēra konfūcisma vērtības, un Ķīnas modeļa, kas lika uzsvāru uz Ķīnas-nacionālistu-komunistu

³⁴ Jack Donnelly,(2001), “*What are Human Rights?*” in G. Clack (ed.) *Introduction to Human Rights*. Washington: International Information Programs, U.S. Department of State izgūts no <https://www.webharvest.gov/peth04/20041117135711/http://usinfo.state.gov/products/pubs/hrintro/donnelly.htm>

³⁵ Diana Ayton-Shenker, (1995) “*The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity*”, United Nations Background Note, New York: United Nations Department of Public Information, 1.lpp.

³⁶ Michael Freeman,(1994), “*The Philosophical Foundations of Human Rights*”, *Human Rights Quarterly*,Vol. 16, No.3, 491-514.lpp.

³⁷ Nader N.Chokr,(1999) *Human Rights: Beyond Universalism and Cultural Relativism– Toward a Contextual, Dynamic and Cross-Cultural Approach*, San Antonio, Texas: R&D Consultants Associates, Inc. 1.lpp.

vērtību kombināciju. “Mahatira modelis” pamatā ir būvēts uz Malaj-islāmiešu vērtībām.³⁸ Kā norāda Alans Dupons (Alan Dupont), Mahatirs atzinīgi izteicās par “Āzijas vērtībām”, neskatoties uz to, ka viņa valsts islāma etnoss ievērojami atšķiras no Singapūras neokonfūcisma un citām sinocentrētām valstīm Austrumāzijā. Tomēr Mahatirs saskaņoja šo acīmredzamo pretrunu, izmantojot Malaizijas valsts īpatnības Āzijas vērtību slavēšanai.³⁹

Šis Āzijas vērtību modelis ir arī palīdzējis atbalstīt valdības nolūkus. Stabilitāte un piespiedu sociālā kohēzija heterogēnā sabiedrībā ir kļuvusi par būtisku Āzijas vērtību kodolu.

Kā jau tika minēts iepriekš, tādi Āzijas valstu līderi kā Mahatirs un Li Guanjao ieviesa “Āzijas vērtību” jēdzienu kā atbildes reakciju uz globālo demokratizāciju, uzplaukušo ekonomiku un politisko stabilitāti 90.gados, līdz 1997. gadā valūtas krīze šokēja Āzijas valstis. “Mahatira modeļa” galvenie elementi ir spēcīga autoritāte, kas par prioritāti izvirza kopienu, nevis individu, un uz spēcīgas ģimenes vērtībām balstīta sabiedrība, principā, “Mahatira modeļa” pamatelementi ir identiski citām Āzijas vērtības atbalstošām valstīm. Svarīgākā “Mahatira modeļa” atšķirība, ka tas paļaujas uz Rietumu pieredzi, lai novērtētu valsti un sabiedrību, ievērojot mūsdienīgumu.

Galvenajai kritikai par universāli liberālo demokrātiskas politikas un individuālo tiesību modeli, kas atspoguļo Rietumu hegemoniju pamatā ir empīriskie un kultūras iemesli. “Mahatira modelis” noteikti ir reakcija uz debatēm par divām galvenajām cilvēktiesību teorijām, universālumu un kultūras relatīvismu, un to varētu iekļaut vēl šajos trīs argumentos: antirietumu imperiālisms, spēcīga valdība un kopienas aizsardzība.

Viens no viedokļiem ir, ka tādi dokumenti kā vispārējā cilvēktiesību deklarācija, ko ANO pieņēma 1948. gadā, ir veltīgi, jo balstās uz morālajiem principiem, kas ir derīgi tikai vienai kultūrai un nav piemērojami visām kultūrām. Tie varētu būt nozīmīgi, ja pasludinātā kultūra būtu veiksmīgi imperiālistiska un būtu uzspiedusi savu kultūru citiem ārkārtas gadījumā, bet kultūras relatīvisma doktrīna vienmēr strikti izskata šo kā virspusējo parādību, kas nav spējīga iznīcināt kultūras īpatnības kodolu dažādos pasaules sociālajos komponentos.⁴⁰

Atbalstot kultūras relatīvisma piekritējus, Mahatirs apgalvoja, ka Rietumu spiediens uz jaunattīstības valstīm, arī Malaiziju, caur cilvēktiesībām un demokratizāciju ir vērsts uz to, lai tas destabilizētu, radītu ekonomisko lejupslīdi un nabadzību, jo šādā situācijā, pēc Mahatira domām,

³⁸ Errol P. Mandes(1994), *Asian Values and Human Rights: Letting The Tigers Free*, Ottawa: Human Rights Research and Education Centre, University of Ottawa, 3.lpp.

³⁹ Alan Dupont(1996) “*Is there an ‘Asian way’?*” Vol.38, No.2, 14.lpp.

⁴⁰ Raymond John Vincent,(1986) *Human Rights and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press. 38.lpp.

Rietumi varētu apdraudēt un kontrolēt šīs valstis.⁴¹ Kā apgalvoja Mahatirs, rietumnieki nevar atbrīvoties no šīs pārākuma sajūtas. Viņš skaidroja, ka Rietumi joprojām uzskata - viņu vērtības, politiskās un ekonomiskās sistēmas ir labākas par citām. Būtu labi, ja tas kādreiz beigtos, tomēr redzams, ka Rietumiem nebūs miera, līdz visas valstis netiks piespiestas pieņemt viņu vērtības. Visiem jābūt demokrātiskiem, bet tikai pēc Rietumu demokrātijas koncepta, un neviens nevar pārkāpt cilvēktiesības atkal saskaņā ar viņu izpratni par cilvēktiesībām. Šķiet, ka Rietumnieki nesaprot daudzveidību un to, ka arī viņu sabiedrības vērtības ir mainījušas laika gaitā.⁴²

Mahatirs vēl apgalvoja, ka Rietumiem ir samērā gara cilvēktiesību pārkāpumu vēsture, tāpēc diez vai viņi varētu saukties par demokrātijas un taisnīguma paraugu. Viņu nepamatotā pārākuma sajūta liedz viņiem saskatīt "Āzijas vērtību" lietderību. Rietumu plašsaziņas līdzekļi dažreiz tiek atspoguļoti kā līdzzinātāji, kuri kalpo Rietumu varas interesēs. Šo apgalvojumu Mahatirs skaidro tā: neesiet lētticīgi, personas, kuras kontrolē plašsaziņas līdzekļus, kontrolē arī mūsu prātus, iespējams, kontrolē visu pasauli. Tā nav jaunattīstības valstu valdība vai spēcīgu valstu valdība. Tikai daži cilvēki Rietumos kontrolē visus starptautiskos medijus.⁴³ Mahatira valdība izmantoja šos apgalvojumus, lai leģitimētu kontroli pār vietējiem plašsaziņas līdzekļiem. Valdība izmantoja savu varu, lai stiprinātu likumus par plašsaziņas līdzekļiem, it īpaši, presi un publikācijām, lai varētu kontrolēt vietējo mediju uzņēmumus un ārvalstu publikācijas. Tomēr valdība nespēj kontrolēt informācijas plūsmu internetā. Līdztekus plašsaziņas līdzekļiem, Mahatiram bija kritiska attieksme arī pret pilsoniskās sabiedrības kustības lomu, it īpaši, cilvēktiesību NVO, viņš apsūdzēja tās kā Rietumu varas pārstāvjus. Mahatira valdība uzskatīja, ka cilvēktiesību aktīvisti, ko bieži vien pamudina ārzemju valstis un organizācijas, ir valsts ekonomiskās attīstības kavēkļi un tas stabilitātes draudi.⁴⁴

Jāpatur prātā tas, ka Mahatira Āzijas vērtības sniedza ļoti efektīvu atbildi kritiķiem. Vietējā līmenī, apgalvojot, ka viņa stratēģijas tika sankcionētas ar Āzijas vērtībām, Mahatirs spēja uzturēt cieņu un leģitimitāti, lai cīnītos ar nelabvēļu kritiku. Šie kritiķi tiešām nevarēja būt attēloti kā "neaziāti", kas piesārņoti ar svešām Rietumu idejām un kas ir Rietumu imperiālisma aģenti. Vēlāk, pasniedzot savas darbības kā unikālu Āzijas vērtību produktu, Mahatirs veiksmīgi paskaidroja savu nostāju starptautiskajā arēnā, lai attaisnotu savas valsts attīstības tendences.

⁴¹ Christie Kenneth,(1995) *Regime Security and Human Rights in Southeast Asia*, Political Studies, Vol.43, Issue 1, 206.lpp.

⁴² Mahathir Mohamad and Shintaro Ishihara,(1995), *The Voice of Asia: Two Leaders Discuss the Coming Century*, Tokyo: Kodansha International, 75.lpp.

⁴³ Mahathir Mohamad,(1999) *A New Deal For Asia*, Selangor: Pelanduk Publications. 71.lpp.

⁴⁴ Robert Stephen Milne and Diane K. Mauzy,(1999) *Malaysian Politics under Mahathir*, London: Routledge. 105.lpp.

Rietumu kritiku par darbībām Malaizija, kas bija nostiprinājusies, tagad droši varēja noraidīt kā rupju, bezjūtīgu un dezinformētu citas rases interjekciju, kam nav nekādas saprašanas par “Āzijas vērtībām”, praksi un centieniem.⁴⁵

Rietumu kultūrā valdības ierobežošanas koncepcija ir ierasta, kur valdības iejaukšanās personiskajās tiesībās un ekonomikā ir ierobežota ar likumu, parasti - konstitūcijā. Šī koncepcija ir cieši saistīta ar liberālismu un klasisko liberālismu Rietumos. Tai ir saknes senebreju likumā, un Lielā brīvības harta un ASV Konstitūcija ir valdības varas ierobežošanas piemēri Rietumu civilizācijā. Mahatirs tomēr apgalvo, ka Āzijas valstu sabiedrība tic idejai par spēcīgu valdību, nevis par ierobežotu valdību vai valdības minimālismu. Mahatirs min, ka malajiešiem (aziātiem) būtu jārespektē autoritāte, jo autoritāte garantē sociālo stabilitāti, bez autoritātes un stabilitātes nevarētu attīstīties civilizācija, pat Rietumu sabiedrība, kas slavē individuālās tiesības, fragmentēsies un kļūs nesakārtota. Mahatirs apgalvo, ka spēcīga autoritāte nenozīmē despotiskus valdniekus. Patiesībā Mahatirs atzīst, ka viņš joprojām tic demokrātijai, jo demokrātija ļauj bez asinsizliešanas nomainīt līderi. Neraugoties uz to, viņš apgalvo, ka, ievērojot pat visdemokrātiskāko sistēmu, iedzīvotājiem jāizrāda cieņa pret valdību un jāsaprot līdzsvara nepieciešamība starp individuālajām tiesībām un pienākumiem pret sabiedrību.⁴⁶

Mūsdienu Āzijas orientālisms ir balstīts uz pieņēmuma, ka Āzijas kultūra, ar prioritāti grupai nevis indivīdam, ir ideāli piemērota mūsdienīgai industriālajai sabiedrībai. Universālumu jeb Rietumu liberālismu ar uzsvaru uz indivīda tiesībām un brīvību Āzijas domātāji atspoguļo kā noziedzību veicinošu sabiedrību, slīgstošu morālajā pagrimumā un ar minimālo sociālo disciplīnu vai rūpēm par plašākām sabiedrības interesēm.⁴⁷ Pēc Mahatira vārdiem, demokrātiskas valstis tikai sāk mācīties, ka pārāk daudz brīvības ir bīstami. Viņš mudināja ierobežot personisko brīvību politiskās stabilitātes un ekonomiskās labklājības dēļ.⁴⁸

Par aziātiem var teikt, ka viņiem kopiena un vairākums vienmēr būs pirmajā vietā. Indivīdam un minoritātēm jābūt savām tiesībām, bet ne uz vairākuma rēķina. Indivīdiem un kopienām ir jāatbilst sabiedrības iedabai. Ir pieļaujama neliela atkāpšanās, taču neierobežota

⁴⁵ Stephanie Lawson,(1996) “*Cultural relativism and democracy: Political myths about ‘Asia’ and the ‘West’*”, in R. Robison (ed.) *Pathways to Asia: The Politics of Engagement*, New South Wales: Allen & Unwin. 122.lpp

⁴⁶ Mahathir Mohamad, (1999) *A New Deal For Asia*, Selangor: Pelanduk Publications.77.-78.lpp.

⁴⁷ Richard Robison,(1996) “*The Politics of ‘Asian values’*”, *The Pacific Review*, Vol.9, Issue 3, 310.lpp.

⁴⁸ Mahathir Mohamad,(1995) *The Malaysian System of Government*, Kuala Lumpur: Prime Minister’s Department. 16.lpp.

personiskās brīvības demonstrācija, kas traucē mieru vai apdraud sabiedrību, nav tas, ko aziāti sagaida no demokrātijas.⁴⁹

Komunitārisms – doma, ka atbildībai pret ģimeni un kopienu ir prioritāte pār indivīda tiesībām, tiek plaši izmantota ne tikai konfūciskajās Austrumāzijā un Singapūrā, bet arī islāmiskajās Indonēzijā, Brunejā, Malaizijā un budistu Taizemē.⁵⁰

Lai gan Āzijas kultūras nenoliedz personiskās autonomijas vērtību, tās nevērtē to tik augstu kā universālisti un Rietumu liberāļi. Tomēr individuālās autonomijas vērtība neattaisno indivīdu tiesības neņemt vērā sabiedrības intereses.⁵¹

Āzijas individuālisma koncepts atšķiras no Rietumu koncepta. Paplašinātās attiecības, kas tiek iemācītas paplašinātā ģimenes lokā, dod austrumāziātiem izsmalcinātu iespēju sazināties ar citiem cilvēkiem.

Mahatirs uzskata, ka nevar būt brīvība bez atbildības, tāpēc nav brīnums, ka Mahatira naidā pret Rietumu vērtībām pamatā ir viņa rūpes par ģimeni, ko viņš uzskata par stabilitāti un drošību.⁵²

Kāpēc Āzijas vērtības ir pretstatījumā globālajām cilvēktiesībām? Vai tiešām Āzijas vērtībām vienmēr ir jābūt pretnostatītam Rietumu vērtībām?

Pirmkārt, tiek apgalvots, ka cilvēktiesības ir kulturāli īpašas, tiesības rodas ekonomiskajā, sociālajā un kultūras kontekstā. Šie apstākļi, kas veicina cilvēktiesību institūta veidošanos Rietumos, Āzijā vienkārši neeksistē.⁵³

Otrkārt, kā jau vairākkārt tika minēts, Āzijas kultūrā vienmēr būs svarīgāka kopiena un priekšrocība, kas tiek sniegta kopienai pretstatā indivīdam, ir pretrunā ar indivīda priekšrocību pret sabiedrību, uz ko tiek balstīta Rietumu cilvēktiesību ideja. Indivīda un sabiedrības savstarpējās attiecības ir viena no pamata atšķirībām starp Rietumiem un Austrumiem.

⁴⁹ World Youth Foundation,(1999) *Human Rights: Views of Dr. Mahathir Mohamad*, Melaka: World Youth Foundation. 105.lpp.

⁵⁰ Francis Fukuyama, (1995) “*Confucianism and Democracy*”, *Journal of Democracy*, Vol.6, Issue 2, 20.-33.lpp.

⁵¹ Fareed Zakaria,(1994) „*Culture is Destiny; A Conversation with Lee Kwan Yew*“, *Foreign Affairs*, Volume 73, No 2. 111.lpp.,izgūts no https://paulbacon.files.wordpress.com/2010/04/zakaria_lee.pdf .

⁵² Mahathir Mohamad,(1995) “*No freedom without responsibility*”, *New Straits Times*, 20.maijs,1.-2.lpp.

⁵³ Xiaorong Li,(1996) „*Asian Values*“ and the *Universality of Human Rights*, Report from the Institute for Philosophy and Public Policy, Volume 16, No. 2, izgūts no <http://journals.gmu.edu/PPPO/article/view/241/170> 19.lpp

Cilvēktiesības un tiesiskums saskaņā ar Āzijas viedokli ir bijuši individuālistiski jau no paša sākuma un tādēļ ir destruktīvi Āzijas sociālajiem mehānismiem.⁵⁴

Treškārt, Āzijas sabiedrībām sociālās un ekonomiskās tiesības, un tiesības uz ekonomikas attīstību ir svarīgākas par politiskajām un pilsoniskajām indivīda tiesībām. Ķīna, piemēram, ļoti ilgu laiku cieta no bada un aukstuma, tāpēc par vienu no fundamentālajām Ķīnas sabiedrības prasībām varētu būt sāts un siltums. Aplūkojot no šāda skatupunkta, politiskās un pilsoniskās tiesības nedarbojas starp nabadzīgiem un neizglītotiem cilvēkiem, jo šādas tiesības neko nedod nabadzības un nestabilitātes apstākļos. Piemēram, strādnieku tiesībām veidot arodbiedrības nav tik liela nozīmes kā stabilitātei un efektīgai ražošanai. Un, tiklīdz cilvēku pamatvajadzības būs izpildītas, viņi būs paēduši, apgērbti un labi izglītoti, bet sociālā kārtība būs stabila, tad varēs atļauties politisko un pilsonisko greznību. Bet līdz tam brīdim ekonomiskā attīstība būs daudz straujāka, ja valdība varēs ierobežot cilvēktiesības politiskās stabilitātes vārdā.⁵⁵

Ceturtkārt, cilvēktiesības ir katras valsts iekšēja lieta, kurā nedrīkst iejaukties citas valstis vai starptautiskās organizācijas. Pēc Ķīnas domām, Rietumu mēģinājumi piemērot universālus cilvēktiesību standartus jaunattīstības valstīm ir kultūras imperiālisma aizsegs un mēģinājums traucēt to attīstībai.⁵⁶

Šie četri apgalvojumi ir konceptuāli nedalāmi. Var neieslīgt pretrunās un pieturēties, piemēram, pie pirmā no šiem apgalvojumiem par to, ka cilvēktiesības ir kulturāli specifiskas, un noliegt to, ka tā ir katras valsts ziņā vai otrādi. Tas nozīmē, ka nav obligāti jāpieņem vai jānoraida visu Āzijas vērtību koncepcija pilnībā, ir iespējami mazāk ambiciozi varianti, kas iekļauj sevī tikai dažus pamata apgalvojumus, un katru jautājumu par taisnīgumu vai netaisnīgumu var aplūkot atsevišķi.

Izskatot Mahatira viedokli par cilvēktiesībām, var secināt, ka tas atbilst kultūras relatīvisma teorijai un filozofijai. Āzijas vērtību aizstāvji ticēja, ka viņu kultūrai jābūt attālinātai no universāluma un liberālisma ietekmes. Malaizijas noteiktie ierobežojumi tiek aizstāvēti Āzijas vērtību terminos ar spēcīgām Malai-islāma vērtībām, apvienotām ar konfūcisma ietekmi, kas nošķir tās no Rietumu liberāluniversālām vērtībām lomas ziņā, kas dominē viņu sabiedrībā. Kultūras jomā arguments par Āzijas vērtībām nav viens priekšlikums, bet drīzāk reakciju virkne

⁵⁴ Xiaorong Li,(1996) „Asian Values“ and the Universality of Human Rights, Report from the Institute for Philosophy and Public Policy, Volume 16, No. 2, izgūts no <http://journals.gmu.edu/PPPQ/article/view/241/170> 19.lpp

⁵⁵ Xiaorong Li,(1996) „Asian Values“ and the Universality of Human Rights, Report from the Institute for Philosophy and Public Policy, Volume 16, No. 2, izgūts no <http://journals.gmu.edu/PPPQ/article/view/241/170> 20.lpp

⁵⁶ Ibid.

un saistītu argumentu kopums pret universālumu un Rietumu individuālismu. Cilvēki Austrumāzijā tiek motivēti domāt nevis par individuālām tiesībām, bet par pienākumiem un atbildību. Āzijas vērtības tiek pasniegtas tā, ka tikai caur sakārtotu sabiedrību, kas mazina indivīda tiesības un izceļ kopienas svarīgumu, Āzijas sabiedrība var justies drošībā un dzīvot stabilā valstī. Āzijas vērtību aizstāvji vienmēr norādīja uz to, ka kultūru un vērtību atšķirībai starp Rietumiem un Austrumiem ir nozīmīga loma abu reģionu uzskatos par piemēroto valsts pārvaldes modeli un tiesībām. Viņi uzskata, ka valdībai ir jānodrošina tāda vide, kur tiktu ierobežota pilsoniskā brīvība un tiktu panākts līdzsvars starp pilsoņu brīvību un sociālo stabilitāti.

Konfūcisma Austrumāzijas panākumi, kad tā ir sasniegusi gandrīz pilnīgu modernizāciju, vienlaikus izvairoties no kļūšanas par Rietumniecisku, skaidri parāda, ka modernizācija pieļauj dažādas kultūras formas. Tādējādi var uzskatīt, ka Dienvidaustrumāzijas valstis var nonākt līdz modernizācijai ar saviem spēkiem, izvairoties kā no Rietumu, tā arī no Austrumāzijas ietekmes. Fakts, ka Austrumāzija iedvesmoja modernizāciju Taizemē, Malaizijā un Indonēzijā, liecina, ka budistu, islāma un, acīmredzot, hindu mūsdienīgās formas ir ne tikai iespējamās, bet arī ticamās. Nav šaubu, ka tautām citās pasaules daļās – Latīņamerikā, Centrālāzijā, Āfrikā - ir iespēja attīstīt savas modernizācijas formas, kas būtu alternatīvas Rietumiem.

Tomēr kritiķi apstrīdēja “Āzijas vērtību” aizstāvju nodomus, apgalvojot, ka tiesību ierobežošana notiek, lai stiprinātu autoritāro režīmu valstīs un Āzijas vērtības bija tikai aizsegs, lai Austrumāzijas līderi varētu samazināt pretestību un nostiprināt savas varas pozīcijas. Nākamajā apakšnodaļā darba autore apskatīs Āzijas vērtību kritiķu viedokļus un argumentus pret Āzijas vērtībām.

1.2 Āzijas vērtību kritiķi

Termins “Āzijas vērtības” izraisīja ne tikai atbalstītāju apbrīnu, bet ir izpelņījis arī asu Rietumu un Austrumu teorētiķu kritiku. Āzijas vērtību kritiķi uzskata, ka Āzijas valstu līderi izmanto šo argumentu, lai attaisnotu autoritāro režīmu, cilvēktiesību neievērošanu un stiprinātu savas pozīcijas valstī.

Aizstāvot Āzijas vērtības, Singapūras bijušais premjerministrs Li Guanjao apgalvo, ka tieši autoritārais režīms ir veicinājis ekonomisko izaugsmi valstī. Bet, vai tiešām autoritārisms veicina izaugsmi un stabilitāti? Taisnīgi būtu atzīmēt, ka relatīvi autoritāras valstis kā Dienvidkoreja, Li Guanjao Singapūra un pēc reformas Ķīna ir ekonomiski attīstījušās ātrāk, nekā mazāk autoritāras valstis kā Indija, Kostarika un Jamaika. Tomēr Li hipotēze ir balstīta tikai uz izvēles informāciju, nevis pamatota ar plašiem pētījumiem, kas ir pieejami. Ķīnas un Dienvidkorejas strauja

ekonomiskā izaugsme nevar būt kā pierādījums autoritārā režīma pozitīvai ietekmei uz straujo attīstību, jo tūlīt pat var tikt minēts diametrāli pretējs piemērs. Valsts ar visstraujāk kāpjošiem attīstības rādītājiem Āfrikā un arī kā viena no valstīm ar visstraujāk kāpjošajiem rādītājiem pasaulē – Botsvāna, no 1966. gada ir bijusi demokrātiska. Jāteic, ka daudz kas ir atkarīgs no noteiktiem apstākļiem.⁵⁷

Daudzi autori kritizē Mahatira modeli kā neatbilstošu Āzijas vērtību argumentam. Vans A. Manans (Wan A. Manan) uzskata, ka Mahatira Āzijas vērtību diskursa pamatā ir kultūras konstrukcija, kas ir virzīta, lai saglabātu noteiktas prakses, ko apdraud demokratizācija un globalizācija. Pašreizējo globālu pārmaiņu pamatā ir spēks, kam ir tendence radīt būtiskas pārmaiņas sabiedrībā, kas skar jautājumus par cilvēktiesībām, pilsonisko sabiedrību, dzimuma identitāti un demokrātiskajām reformām. Tomēr kultūras nostāja, kas atbalsta sadalījumu starp Rietumiem un Austrumiem, ir maldinoša, jo tie nav divi patstāvīgi, statistiski bloki. Dinamiskas attiecības starp kultūrām globālās mijiedarbības laikmetā notur tās nemainīgā plūsmas stāvoklī. Jebkurā gadījumā Āzijas vērtību atbalstītāji nav vienīgi, kas turas pie saviem uzskatiem, jo ir tādi Rietumu pētnieki kā Hantingtons (S. Huntington), kas uzskata, ka viņa versija par demokrātiju un cilvēktiesībām ir vienīgā objektīva un pareizā.⁵⁸

Cilvēktiesību jēdziens attiecas uz cieņu pret indivīdu. Daži kritiķi uzskata, ka daļa no Āzijas politikajiem līderim šo filozofiju ir pārpratuši, kad jauc dažu rietumu cilvēku antisociālo uzvedību ar cilvēktiesībām un individuālismu.⁵⁹ Šī pārpratuma sakne ir attiecībās starp tiesībām un pienākumiem, jo aziātu morāles pamatā ir pienākumi, bet rietumnieku morāle ir balstīta uz tiesībām.⁶⁰ Maikls Frīmans (Michael Freeman), uzskata, ka tas neatbilst tiesību loģikai. Valdības, kas pārkāpj savu pilsoņu tiesības, ir pelnījušas, lai tās nosoda kā tirānus. Tāpat arī sabiedrības, kas izvirza impērijas noteikumus pret citām tautām bez viņu piekrišanas, ir vainīgas šo cilvēku tiesību pārkāpšanā. Cilvēktiesību koncepcija attaisno demokrātiju un nosoda tirāniju un

⁵⁷ Amartya Sen,(1997) „*Human Rights and Asian Values*“, 171.-172.lpp izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf>

⁵⁸ Wan A. Manan, (1999) „*A Nation in Distress: Human Rights, Authoritarianism, and Asian Values in Malaysia*“, SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia, Vol 14, Issue 2, 359.-381.lpp.

⁵⁹ Fareed Zakaria,(1994) „*Culture is Destiny; A Conversation with Lee Kwan Yew*“, Foreign Affairs, Volume 73, No 2. 111.lpp.,izgūts no https://paulbacon.files.wordpress.com/2010/04/zakaria_lee.pdf

⁶⁰ Yash Ghai.(1995) „*Asian Perspectives on Human Rights*“, in T.H. Tang (ed.). Human Rights and International Relations in the Asia-Pacific Region, London: Pinter. 60.lpp.

imperialismu.⁶¹ Frīmans uzskata, ka bieži vien Rietumu individuālisms ir pārspīlēts. Rietumu sabiedrības ierobežo individuālismu ar tādiem kolektīviem kā ģimene, uzņēmums un nācija.⁶²

Rietumos pastāv spēcīgas komunitārisma tradīcijas, tai skaitā, konservatīvisms, demokrātiskais sociālisms, daži liberālisma veidi. Cilvēktiesību doktrīna nosaka indivīdu tiesības, bet pieprasa, lai tās būtu aizsargātas ar piemērotām kopienām. Āzijas attīstības stratēģijas, kas balstās uz stipru valsti un līdzdalību pasaules tirgos, ir bijušas ļoti graužoņas tradicionālām kopienām. Tādas cilvēktiesības kā biedrošanās un vārda brīvība var būt nepieciešamas, lai aizsargātu apdraudētas kopienas. Tādā veidā, piesaistot kopienas vērtības, netiek paskaidrota starpība starp Āzijas vērtībām un Rietumu vērtībām. Cilvēktiesības ir jāizmanto gan kopienai, gan indivīdu aizsardzībai.⁶³

Āzijas vērtību perspektīva rada apmulsumu, iekļaujot kopienai valstī un valsti pašreizējā režīmā. Kad tiek pielīdzinātas kopienas, valsts un režīms, tad jebkāda režīma kritika kļūst par noziegumu pret nāciju - valsti, kopienai un tautu. Āzijas vērtību ideja balstās uz šādu konceptuālu manevru, kad mērķis ir atteikties no individuālajām tiesībām, kas ir pretrunā ar režīma interesēm, ļaujot nosodīt indivīda tiesības kā pret kopienai vērstas, un kas grauž sociālo harmoniju, definējot indivīdus kā nemierniekus, kas ir pret suverēnu valsti.⁶⁴

Arguments, ka cilvēktiesības ir savdabīgs Rietumu izgudrojums, nevilšus kalpo par labu Austrumāzijas ļaunajiem spēkiem, kuri cenšas stigmatizēt balsis cilvēktiesību jomā kā “ārzemju velna aģentus” un kā pamattradīciju iznīcinātājus. Līdzīgi kā arguments par to, ka cilvēktiesību attīstība ir atkarīga no kapitālisma attīstības, kas savukārt stiprina antimodernistu pozīcijas, kas iebilst pret cilvēktiesībām. Tajā pat laikā arguments par to, ka cilvēktiesības ir atkarīgas no antropocentriskiem argumentiem, stiprina teocentriska argumenta atbalstītājus, kuri iestājās pret cilvēktiesībām.⁶⁵

Faktiski ir ļoti maz pierādījumu, ka autoritārā pārvaldība un politisko un pilsonisko tiesību apspiešana tiešām ir labvēlīga ekonomikas attīstības veicināšanai. Statistiskais attēls ir

⁶¹ Michael Freeman, (1996) “*Human Rights, Democracy and ‘Asian values’*”, The Pacific Review, Vol.9, Issue 3, 361.lpp.

⁶² Michael Freeman, (1996) “*Human Rights, Democracy and ‘Asian values’*”, The Pacific Review, Vol.9, Issue 3, 355.lpp.

⁶³ Yash Ghai.(1995) “*Asian Perspectives on Human Rights*”, in T.H. Tang (ed.). Human Rights and International Relations in the Asia-Pacific Region, London: Pinter. 61.lpp.

⁶⁴ Xiaorong Li,(2001) “*‘Asian Values’ and the Universality of Human Rights*”, in M. Meijer (ed.) Dealing with Human Rights: Asian and Western Views on the Value of Human Rights, Oxford: WorldView Publishing, 42.-43.lpp.

⁶⁵ Daniel A. Bell,(1996) “*The East Asian Challenge to Human Rights: Reflections on an East West Dialogue*”, Human Rights Quarterly, Vol18, Issue 3, 7.lpp., izgūts no

http://faculty.smcm.edu/jwschroeder/Web/ETHR1002/Global_Justice_Readings_files/13.BellEastAsianChallenge.pdf

sarežģītāks, jo empīriskie pētījumi nesniedz nekādus pierādījumus, ka politiskās tiesības būtu pretrunā ar ekonomisko darbību.⁶⁶

Āzija - kā viens vesels? To nav viegli iedomāties dažādu iemeslu dēļ. Pats par sevi Āzijas kontinents, kurā dzīvo vairāk nekā puse pasaules iedzīvotāju, ir liela problēma. Kādas vērtības var tikt uzskaitītas tik plašam un daudzveidīgam reģionam? Tik lielam un nevienmērīgam iedzīvotāju skaitam nav nekādu būtisku vērtību, kas atšķirtu aziātus no citiem pasaules iedzīvotājiem. Kāre redzēt Āziju kā vienu veselu atklāj skaidri izteiktu eurocentrisku perspektīvu. Termins "Austrumi", kas tika plaši izmantots jau ilgu laiku un principā apzīmē Āziju mūsdienu izpratnē, attiecināms Austroās saules virzienā.⁶⁷ Daudzveidības atzīšana Āzijas tradīcijās nekādā veidā neatrisina problēmu par individuālās un politiskās brīvības ieinteresētību Āzijas kultūrā.

Grupas apziņas izpausme Āzijas valstīs kopumā ietver sevī demokrātiskās politikas apklusināšanu. Autoritāras prakses modeļi bieži saņem netiešu atbalstu par konkrētiem uzskatiem no pašiem Rietumiem. Amerikā un Eiropā ir skaidra tendence kaut vai netieši atzīt politiskās brīvības un demokrātijas kā fundamentālas un senākās prioritārās iezīmes Rietumos – ko nav tik viegli sastapt Āzijā. Patiesā problēma ir nevis tāpēc, ka Āzijas kultūrai ir ierobežotas perspektīvas, bet gan tāpēc, ka augstāk minētajā kultūrā nav saskatāmas uz brīvību orientētas perspektīvas. Tieši tāpēc Āzijas vērtību sistēmu dažādība nonāk uzmanības centrā. Acīmredzams piemērs ir Budisma loma kā domas izpausmes forma. Budisma tradīcijās liela loma tiek veltīta brīvībai, un agrākās Indijas domāšanas tradīcijas, uz kurām attiecas budistu domas, dod vaļu brīvai gribai un brīvai izvēlei. Cēlsirdīgai rīcībai ir jābūt sasniegtai brīvībā, un pat atbrīvošanas idejas (kā Mokša) iekļauj šo elementu. Šo elementu klātbūtne neizslēdz disciplīnas lomu, kas tiek uzsvērtā konfūcismā, bet ir kļūdaini uzskatīt konfūcismu par vienīgo tradīciju Āzijā vai Ķīnā. Tā kā lielākā daļa Āzijas vērtību autoritārās interpretācijas mūsdienās ir saistīta ar konfūcismu, šo dažādību ir īpaši jāizceļ.⁶⁸ Kā redzams, konfūcisma skaidrošana, kas ir standarts Āzijas vērtību autoritārajiem aizstāvjiem, ir mazākajā mērā negodīga pret pašu konfūcismu. Konfūcijs nemudināja akli sekot valstij. Konfūcijam nav iebildumu izrādīt praktisku piesardzību un smalkjūtību, bet viņš neatsakās no rekomendācijas pretoties sliktai valdībai. Konfūcijs skaidri norāda uz to, ka divi pīlāri no iedomātā Āzijas vērtību cietokšņa, lojalitāte ģimenei un

⁶⁶ Amartya Sen,(1997) *Human Rights and Asian Values*, izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf> 172.lpp.

⁶⁷ Amartya Sen,(1997) *Human Rights and Asian Values*, izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf> 173.-174.lpp.

⁶⁸ Amartya Sen,(1997) *Human Rights and Asian Values*, izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf> 178.lpp.

pakļaušanās valdībai, var nopietni konfliktēt viens ar otru. Lai izprastu Konfūcija mācību ir jāizpēta ne tikai to, ko viņš saka, bet arī to, ko viņš nepasaka.⁶⁹

Centrālā Āzijas vērtību argumentu problēma ir tā, ka tie balstās uz kultūras relatīvisma un attīstības apstākļu retoriku, kā arī Āzijas vērtībām ir pārāk trausla fasāde, aiz kuras autoritārie līderi noliedz cilvēktiesības un opozīciju. Ja Austrumāzijas sabiedrība ir tik disciplinēta un saliedēta, kāpēc tās uzturēšanai ir nepieciešama autoritāra valsts struktūra?⁷⁰ Āzijas vērtības tikpat labi varētu būt pretošanās instruments, ar kura palīdzību varētu cīnīties pret izmaiņām un deleģitimizēt ārējo kontroli. Ķīnas līderi, piemēram, ļoti bieži runā par “Ķīnas tautas jūtām”. Tomēr cilvēktiesību konferencē Vīnē “Āzijas pozīciju” šo valstu līderi interpretēja kā pārstāvji no “augšas”, nevis valsts pilsoņu vārdā.⁷¹

Ekonomiskās globalizācijas un savstarpējās atkarības ietekme, saziņas un transnacionālu spēku progress var būt divējādi. Daži apgalvo, ka tradicionālu vērtību atdzimšana notika sociālu pārmaiņu nenoteiktības un kultūru sarīdīšanas rezultātā. Kamēr izglītība, demokrāzācija un attīstība var atspoguļot virspusējo vesternizāciju, tas var novest arī pie vietējo vērtību jaunatklāšanas vai pat pie kultūras pretreakcijas. Vispopulārākais liberālais viedoklis ir tāds, ka šī procesa rezultāts ir kultūru atšķirību samazināšanās, tradicionālu vērtību un institūciju sadalījums, jo palielinās kopīgās pieredzes un uzvedības apjoms. Kā vispārināts “modernizācijas” – industrializācijas, urbanizācijas, izglītības, demokrāzācijas – rezultāts, tas ir nenoliedzams. Austrumāzijas valstu līderi ir centušies izmantot šīs vides iespējas, vienlaikus pretojoties globālajai kultūrai, kas pavada šo procesu. Tomēr, atklāti pretojoties pārmaiņām un, Singapūras gadījumā, ar likumdošanu noteiktai tradicionālu vērtību saglabāšanai, viņi uzsver, ka pārmaiņu spēks pastāv. Modernizācija Austrumāzijā maina sociālās vērtības un dažas raksturīgās iezīmes beidz pastāvēt.⁷²

Korelācija starp attīstību un demokrātiju vislabāk ir atspoguļota Āzijā. Reģiona valstis ir izveidojušas stabilas demokrātiskas institūcijas tādā pašā kārtībā, kādā tās sāka attīstīties ekonomiski, sākot ar Japānu, izplešoties uz Dienvidkoreju (kur 1992. gadā notika pirmās pilnībā brīvas vēlēšanas) un Taivānu. Ķīnā, Taizemē un Burmā ir bijušas vairākas nesekmīgas prodemokrātijas kustības, tomēr pat šie gadījumi atklāj attīstības saikni ar demokrātiju. Ķīnas un Taizemes gadījumā prodemokrātiskās kustības līderiem lielākoties bija ļoti laba izglītība, viņi

⁶⁹ Ibid. 178.-179.lpp

⁷⁰ Francis Fukuyama,(1995) “Confucianism and Democracy”, Journal of Democracy Issue 6, No 2, 28.lpp.

⁷¹ Andrew J. Nathan,(1997) “China: Getting Human Rights Right”, The Washington Quarterly Issue 20, No. 2, 145.lpp.

⁷² Gerald Segal,(1995) “Asians in Cyberia”, The Washington Quarterly 18, 11.lpp.

bija “vidusšķira” un pasaules iedzīvotāji – personu tipi, kas sāka veidoties straujās ekonomiskās izaugsmes laikā. Vienīgā anomālija šajā kopainā ir Filipīnas ar viszemākajiem ienākumiem uz vienu iedzīvotāju starp visām nekomunistiskajām Dienvidaustrumāzijas valstīm, kur ir pastāvējusi demokrātija kopš Korazonas Akvino (Corazon Aquino) ievēlēšanas 1986. gadā. Tomēr ir skaidrs, ka Filipīnas nekad nebūtu nonākušas līdz demokrātijai, ja nebūtu Amerikas Savienoto valstu tiešas ietekmes, turklāt demokrātijas prakse tur nav labi organizēta, un valsts saglabā pusfeodālās pārvaldes struktūru lauku reģionā, tāpēc tajā pastāv viena no nedaudzajām Āzijā atlikušajām komunistu nemiernieku kustībām.⁷³

Lai gan modernizācijas teorija ierosina korelāciju starp attīstību un demokrātiju, tomēr nav skaidrs, kāda cēloņsakarība bija starp šīm divām parādībām. Daži atbalstītāji, piemēram, Talkots Pārsons (Talcott Parsons), apgalvoja, ka demokrātija ir vairāk “funkcionāla” modernajā industriālajā pasaulē nekā autoritārisms.⁷⁴

Gadījums ar Japānu vēlreiz apstiprina ierosināto saikni starp attīstību un demokrātiju. Japānā, protams, ir bijusi formāla demokrātija, kopš ģenerālis Makarturs (MacArthur) ieviesa demokrātisku konstitūciju ASV okupācijas laikā. Tomēr daudzi novērotāji Japānā un arī ārpus tās atzīmēja, ka Rietumu parauga demokrātija ar tās uzsvāru uz publisko konkurenci un individuālismu, nesaderēja kopā ar Japānas tradicionālo kultūru. Daži pat turpina apgalvot, ka, neraugoties uz Japānas demokrātisko juridisko struktūru, tā nepavisam nebija demokrātiska Rietumu izpratnē, drīzāk - maigi autoritāra valsts, ko vada birokrāti, Liberāli demokrātiskās partijas ierēdņu apvienība un uzņēmumu vadītāji.⁷⁵

Kur valdība baidās no cilvēkiem, tur būs brīvība, kur cilvēki baidās no valdības, tur būs tirānija. Austrumāzijas demokrātiskās valstis atšķiras no šī diezgan romantiskā demokrātiskā ideāla. Daudzas ir evolucionējušas caur autoritārā režīma attīstību kādā demokrātijas formā, lai nodrošinātu vēlēšanas, vispārējās vēlēšanu tiesības un politiskās partijas. Tomēr dažos gadījumos, šķiet, ka tās balstās uz citāda sociālā pamata. Spēcīga valdība, kam ir pienākums aizstāvēt kolektīva vajadzības, liberāli demokrātiskas prakses neesamība un politiskas elites ilgmūžība, liekas, tur ir norma. Piemēram, Singapūru pārvaldīja Tautas darbības partijas kopš 1959. gada līdz 1990. gadam Li Guanjao vadībā. Indonēzijas politiskā partija Golkar ar militāra spēka palīdzību ir uzvarējusi visās vēlēšanās, sākot no 1975. gada, kopš pašreizējā politiskā sistēma tikai izveidota. Līdzīgu varas ilgmūžību ir piedzīvojušas: Japānas Liberāldemokrātiskā partija,

⁷³ Francis Fukuyama,(1995) “*Confucianism and Democracy*”, Journal of Democracy Issue 6, No 2, 21.lpp.

⁷⁴ Talcott Parsons,(1964) “*Evolutionary Universals in Society*,” American Sociological Review 29, Jūnijs, 339-57.lpp.

⁷⁵ Francis Fukuyama,(1995) “*Confucianism and Democracy*”, Journal of Democracy Issue 6, No 2, 22.lpp

Apvienotā Malajiešu nacionālā organizācija Malaizijā, Taizemes elite, militāro un birokrātisku spēku alianse Dienvidkorejā un Kuomintang politiskā partija Taivānā. Vai to var izskaidrot ar Austrumāzijas prioritāti uzturēt satiecību, vienprātību un iecietību pret konfrontāciju?⁷⁶

Kopīgie mērķi ir skaidri, tāpēc valdības atbildība par valstu aizsardzību nevar tikt aizkavēta ar demokrātisku kontroli un līdzsvaru. Dažos gadījumos šī ideja saglabājas, kaut arī izplūdušā formā. Spēcīga birokrātija un varas dalīšanas trūkums joprojām ir Austrumāzijas valstu iezīmes. Faktiski, gandrīz notikusi valsts, vadošās partijas un birokrātijas saplūšana.⁷⁷

Konkurējošas pilsoņu un cilvēktiesību koncepcijas ir vērstas uz Āzijas vērtību apspriešanu. Tas, protams, izraisa agresīvu aizsardzību reģionā. Pastāv kopējā vispārināšana, ko bieži uzrāda kā dihotomiju. Rietumos – liberālā, vispasaules pilsoņu brīvība, kas uzsver politiskās un cilvēktiesības. Austrumos – komunitāras, kontekstuāli noteiktas tiesības un pienākumi, atbilstošas vietējām vajadzībām un apstākļiem, kas, visticamāk, uzsvērs sociālās un ekonomiskās tiesības. Zināmā mērā, šī acīmredzamā atšķirība ir atspoguļota valstu attieksmē pret galvenajiem starptautiskajiem cilvēktiesību instrumentiem, piemēram, Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju un vienošanos par politiskajām un pilsoniskajām, ka arī sociālajām un ekonomiskajām tiesībām 1966. gadā – un tas izpaudās 1993. gadā ANO cilvēktiesību konferences laikā Vīnē. Āzijas valstu nostāja, ko izstrādāja Bangkokas augstākā līmeņa sanāksmē pirms ANO konferences, bija tāda, ka tās nepieņems deklarāciju, kas nostādīs indivīda tiesības augstāk par kopienas interesēm un tiesībām dzīvot sociāli un politiski tiesiskā vidē. Šajā ziņā pretošanās liberālam redzējumam par tiesību universalizāciju, izplatot citādu domāšanu un pieprasot preses brīvību, liberālā dienas kārtība tiek uzskatīta par mēģinājumu graut Austrumāzijas konkurētspēju. Eksistē arī sašutuma elements par varbūtējo Rietumu kultūras un rases pārkāpumu.⁷⁸

Vai Āzijas vērtības un Āzijas demokrātija pastāv? Deivida Hičkoka (David I. Hitchcock) pētījums par Āzijas vērtībām neatbalstīja Āzijas ceļa konceptu. Viens Malaizijas speciālists deva priekšroku universālām tiesībām, cilvēciskām vērtībām. Cits eksperts no Malaizijas atzīmēja, ka valstis, kuras visvairāk runā par Āzijas vērtībām, ir Malaizija un Singapūra. Valstis, kuru kultūras nav tik dziļas, tāpēc tās asi iestājās par šo jautājumu. Viens no Indonēzijas bijušajiem žurnālistiem atzīmēja, ka visi Āzijas iedzīvotāji ir daļa no Āzijas, ka viņi visi ēd vienādus rīsus,

⁷⁶ Takashi Inoguchi and Edward Newman, (1997) "Asian Values" and Democracy in Asia, Proceedings of a Conference: The Future of the Asia-Pacific Region, 28. Marts, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>

⁷⁷ (ed.) Takashi Inoguchi, Edward Newman, John Keane, (1998) „The Changing Nature of Democracy“, „Asian Style Democracy“, The United Nations University, 180.-181. lpp.

⁷⁸ Takashi Inoguchi and Edward Newman, (1997) "Asian Values" and Democracy in Asia, Proceedings of a Conference: The Future of the Asia-Pacific Region, 28. Marts, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>

bet nepastāv īpašs Āzijas domāšanas veids. Viens no Indonēzijas pētniekiem minēja, ka aziāti jūt savu piederību Āzijai ģeogrāfiski, ir sajūta par piederību Āzijas kultūrai, bet šīs sajūtas var mainīties globalizācijas dēļ. Visstiprāk to var izjust, saskaroties ar ārējiem spēkiem. Visi Āzijas valstu iedzīvotāji ir atradušies tajā pašā ekonomiskajā stadijā, un aziātiem ir vairāk kopīga, nekā Rietumos, tomēr tā nav radniecība.⁷⁹

Kad mēs nonākam pie jautājuma par Āzijas vērtībām un Āzijas demokrātiju, mēs saskaramies ar ievērojamu daļu skepses, kas ir attiecināma uz terminu “Āzija”, kuram ir ļoti liela nozīme ne tikai ģeogrāfiskā ziņā. Reģiona dažādība – rasu, kultūras, reliģijas un vēstures, padara to par vienu no bagātākajiem un pievilcīgākajiem reģioniem pasaulē, bet arī nopietni apgrūtina uzdevumu noteikt atsevišķas Āzijas demokrātijas formas un Āzijas vērtību kopumu. Rodas jautājums, vai var atdalīt cilvēktiesības no demokrātijas? Demokrātija, kuru pārvalda tauta, var būt un vēsturē jau ir bijusi sagrauta ar dažu pilsoņu tiesībām. Un daži samērā autoritāri līderi ir spējuši veiksmīgi virzīt svarīgas ekonomiskās cilvēktiesības. Dažu vērtību prioritātes amerikāņiem un aziātiem ir atšķirīgas, tomēr, salīdzinot ilgtermiņa mērķus, tie būtiski neatšķiras. Rezultātus lielā mērā nosaka pareizs līdzsvars starp indivīda lomu un sabiedrības nozīmi, starp tautas varu un iestāžu varu, starp mierīga konflikta ideju, piedaloties debatēs, un kārtības un stabilitātes uzturēšanu. Kopumā atšķirības starp Austrumāzijas valstīm un Rietumiem pastāv sociālajās vērtībās, kam ir nozīme politikā un demokrātijā, bet šīs atšķirības ar laiku var mazināties globalizācijas un modernizācijas rezultātā. Debates par attiecībām starp individuālo autonomiju un lielākas sabiedrības vajadzībām, par kārtību pret tiesībām turpinās Rietumos katru dienu, bet šī nemaz nav Āzijas ģeogrāfiskā problēma, salīdzinot ar Rietumiem.

Sabiedrības, kurās notiek straujas pārmaiņas, saskaras ar ļoti daudzām sociālām un ekonomiskām problēmām, ir spiestas samērā stingri kontrolēt politisko procesu, kamēr pašas sabiedrības ir koncentrētas uz citu, steidzamu, problēmu pārvarēšanu. Politiskās liberalizācijas prioritāte mēdz būt mazāka. Tomēr prioritātes var mainīties. Rietumu demokrātijas noteikti nav identiskas to cilvēktiesību un brīvības traktējumā. Tātad arī Austrumāzijā pastāv ievērojama daudzveidība. Tāpēc ļoti grūti definēt Āzijas demokrātiju.⁸⁰

Āzijas valstu valdības apsūdzēja Rietumus un tikpat cītīgi aizstāvēja Āzijas vērtības. Tomēr viņu argumenti tika pilnībā iznīcināti ar sliktu reputāciju cilvēktiesību jomā. Āzijas vērtības, kā tās definēja Āzijas elite, parasti ir nekas vairāk kā racionalizācija. Tas tiek skaidrots tā, ka

⁷⁹ David I. Hitchcock, (1997) „*The United States and East Asia: New Commonalities and then, all those Differences*“, Proceedings of a Conference: The Future of the Asia-Pacific Region, 28.Marts, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>

⁸⁰ Ibid.

vērtības tika pielāgotas valdošās elites interesēm, proti, sakārtotas sabiedrības, politiskās stabilitātes un valdošās varas stiprināšanai. Visu šo Āzijas valstu iedzīvotājiem diez vai ir bijusi iespēja izbaudīt vārda brīvību, tādējādi dodot priekšroku kultūras un tradicionālajām vērtībām.⁸¹

Austrumāzijas izaicinājumu var apskatīt kultūras, ekonomikas un politikas jomā. Kultūras ziņā aziāti apgalvo, ka Rietumu pieeja ignorē Āzijas valstu specifiskās kultūras tradīcijas un vēsturiskos apstākļus, kur cilvēktiesības atšķiras no Rietumu tradīcijām. Ekonomikas ziņā viņi apgalvo, ka Āzijas jaunattīstīto sabiedrību prioritāte ir nabadzības izskaušana: tiesībām uz izdzīvošanu jābūt pirmajā vietā! Tāpēc, pēc viņu domām, ir ļoti svarīgi nodrošināt politisko stabilitāti labas valdības vadībā. Viņi apšaubā Rietumu motīvus, apsūdzot Rietumu valstis dubultstandartos un cilvēktiesību kā instrumenta izmantošanā, lai veicinātu ekonomiskās un drošības intereses.⁸²

Neskatoties uz ekonomiskajiem panākumiem daudzās Austrumāzijas valstīs, attiecībās starp valdību un tautu daudz lielāks varas pārsvars ir bijis par labu valstij. Tieši tāpēc daudzas Austrumāzijas valstis nevar izvairīties no atbildības par cilvēktiesību pārkāpumiem savās teritorijās. Cilvēktiesību nosacījumi daudzās Austrumāzijas valstīs ir ļoti zemā līmenī, pārsvarā cilvēktiesību pētijumos Austrumāzijas valstis atrodas zemāk kā vidējais rādītājs pasaulē. Ļoti daudzas Austrumāzijas valstis atrodas saraksta beigās, kas liecina, ka cilvēktiesību ievērošana šajās valstīs ir uz kritiskas robežas.

Āzijas vērtību aizstāvēšana ļoti bieži bija saistīta ar nepieciešamību cīnīties pret Rietumu hegemoniju. Arvien biežāk izmanto antikoloniālisma politiskos spēkus, lai atbalstītu uzbrukumu politiskajām un cilvēktiesībām postkoloniālajā Āzijā. Šī saikne ir samērā mākslīga, bet retoriski efektīva. Piemēram, Li Guanjao uzsvēra īpašo Āzijas vērtību raksturu un plaši izmantoja šo argumentu, lai cīnītos ar Rietumu hegemoniju, lai stiprinātu Āzijas partikulārisma ideju. Retorika izplatījās arī izaicinošu paziņojumu no Singapūras puses, ka Singapūra nav Amerikas klients, protams, tas ir nenoliedzami un pieminēšanas vērts, tomēr šeit vairāk interesē jautājums par politisko un cilvēktiesību problēmām Singapūrā un jebkurā citā Āzijas valstī.⁸³

Amartya Sen (Amartya Sen) ir bijis ļoti skeptisks pret Austrumāzijas valstu valdības apgalvojumiem, ka Rietumi vēlas uzspiest cilvēktiesības Austrumāzijas reģionā un Āzijā kopumā. Viņš uzskata, ka pat, ja tā būtu taisnība un Rietumi tiešām censtos veicināt politiskās un

⁸¹ Mab Huang, (1998) "Debating Asian Values: Saying Too Little or Saying Too Much?", 9.lpp. izgūts no <http://www2.scu.edu.tw/politics/journal/doc/J10/01.pdf>.

⁸² Jack Donnelly, Terry Nardin(ed.), David R. Mapel(ed.), (1992) "Traditions of International Ethics", "Twentieth-Century Realism", Cambridge University press, 85.-111.lpp.

⁸³ Amartya Sen, (1997) *Human Rights and Asian Values*, izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf> 188.lpp

pilsoniskās tiesības Āzijā, tad kādā veidā tas varētu apdraudēt aziātu tiesību statusu? Idejai par cilvēktiesībām ir jābūt pareizi izskaidrotai šajā kontekstā, jo šīs tiesības nav atkarīgas no noteiktas valsts piederības vai pilsonības, tās dod tiesības pilnīgi visiem cilvēkiem. Tādējādi cilvēktiesības atšķiras no konstitucionāli veidotajām tiesībām, kas dod tiesības kādiem noteiktiem cilvēkiem, kādas valsts pilsoņiem vai piederīgajiem. Piemēram, ir tādas tiesības, kuras nav atkarīgas no valsts, kurā dzīvo cilvēks. Cilvēkiem ir tiesības nebūt pakļautiem spīdzināšanai, un šīs tiesības pastāv, neskatoties uz to, ko varbūt vēlētos izdarīt šīs vai kādas citas valsts valdība. Protams, valsts var apstrīdēt cilvēka tiesības nebūt pakļautam spīdzināšanai, bet tas nekāda gadījumā nemaina faktu, ka visiem šīs tiesības ir vienādas.⁸⁴

Autoritāro valdību apsūdzēšanas spēks pret Rietumiem ātri izsīkst, ņemot vērā viņu galveno motivāciju noturēt sevi pie varas. Rietumu valstis saskaras ar lielām problēmām kā nabadzība, noziegumi, apkārtējās vides degradācija. Bet nevar teikt, ka autoritārajām valdībām sokas labāk. Finanšu krīze, kura skāra Āziju, atklāja valdošās elites vājās vietas. Kamēr Āzijas elite atsakās veikt nopietnas politiskās reformas, viņi nevar apmierināt savu tautu, nerunājot par sacenšanos ar Rietumiem. Godīgi vai nē, resursi, kas ir pieejami Rietumu valdībām, un vadošā loma zinātnē un tehnoloģiju jomā, ko izmanto Āzija, nodrošinātu Rietumiem arī turpmāku dominanci pasaulē. Šī spēka priekšā, kapitāla un tehnoloģiju nepieciešamībā, Āzijas autoritārās valdības, iespējams, turpinātu iet uz kompromisu.

Apkopojot informāciju par universālajām tiesībām (demokrātiju) un Āzijas vērtībām (lielākoties, autoritārismu), lielākās atšķirības starp Āzijas vērtībām un universālajām vērtībām ir:

Universālās vērtības:	Āzijas vērtības:
<p>Individuālisms. Individuālisms nozīmē, ka indivīda intereses tiek vērtētas augstāk, nekā valsts vai sabiedrības intereses, kas sastāv no atsevišķiem indivīdiem. No individuālisma prioritātes izriet personiskās iniciatīvas un personiskās atbildības veicināšana. Tradīcijas un paražas nekļūst par šķērslī jaunām idejām un neordinārām rīcībām.</p> <p>Egalitārisms/sociālā vienlīdzība. Egalitārisms,</p>	<p>Autoritārisms. Tās ietvaros valsts, komūnas, sabiedrības intereses tiek vērtētas augstāk, nekā indivīda intereses. Raksturīga lielāka cietsirdība pārvaldē un lielāka brīvības ierobežošana, nekā pilsoniskajā sabiedrībā.</p> <p>Hierarhija. Šo komponentu bieži vien neatdala no autoritārisma, jo tie vienmēr iet līdzi. Bet, ja mēs apskatām autoritārismu kā</p>

⁸⁴ Ibid, 189.lpp.

<p>kas balstās uz domu, ka pēc piedzimšanas nevienam nav iedzimtas priekšrocības, līdz ar to visiem ir vienādas tiesības uz brīvību, vienādām iespējām u.c.</p> <p>Racionālisms. Pragmatiski-analītiskā domāšana, kura balstīta uz faktiem, relatīviska attieksme pret vērtībām, kas pamatota ar to, ka vērtības mēdz mainīties, tāpēc nevar būt absolūtas. Izteikta domu sekularizācija un spēja atšķirt un atdalīt darbu no draudzības.</p> <p>Legālisms kā likuma ideja. Likums tiek uzskatīts par bezpersonisku kategoriju, kas atrodas virs valsts sistēmas, ir vienots un attiecas uz visiem, neatkarīgi no viņu statusa. Likums ir ieteicamais rīks, ar kā palīdzību atrisināt problēmas, ieskaitot tās, ko tradicionāla sabiedrības modeļa ietvaros ir pieņemts atrisināt bez ārējās palīdzības.</p> <p>Materiālisms. Orientēšanās nevis uz garīgumu, bet materiālajām vērtībām. Panākuma atslēgas un augsta sociālā statusa iezīmes nav garīguma nopelns savienojumā ar cēlu nabadzību, bet ekonomiska labklājība un izteikta bagātību uzkrāšana.</p> <p>Motīvs sasniegt. Šis jēdziens nozīmē proaktīvu dzīves nostāju un koncentrēšanos uz mērķa sasniegšanu.</p>	<p>diezgan cietsirdīgu kontroli, tad hierarhija ir domāta kā vertikālu sakaru dominēšana pār horizontāliem, padotības, nevis sadarbības attiecības.</p> <p>Personālisms un korporatīvisms. Ne tik liela tieksme apvienoties vienā veselā, bet vēlme atdalīt kādu noteiktu grupu no pārējās sabiedrības, t.i., sadalīt uz “savējiem” un “svešajiem”, attiecības tiek definētas ar personīgām simpātijām.</p> <p>Ritualizācija kā pieturēšanās pie tradīcijām un vēlme darīt visu, kas ir saskaņā ar tām, pievēršot lielu uzmanību ārējai formai.</p> <p>“Nē”materiālisms kā tendence mazāk nozīmes pievērst materiālajām lietām, tieksme pēc sociālā labuma, kas ir pretstatā materiālajām vērtībām, un morālais stimul pretstatā materiālajam stimulam.</p> <p>Zema līdzdalība. Noteikta masu pasivitāte, nevēlēšanās mainīt pastāvošos likumus un iekārtu, paļaušanās uz valsti, nevis savu mērķu nostādīšana.</p>
---	---

Pēc salīdzinājuma var spriest, ka universālās vērtības krasi atšķiras no Āzijas vērtībām. Ja mūsdienu konfūcisma modelis pilnībā noliedz stingru apgalvojumu, ka modernizācija pēc būtības ir vesternizācija, vai tas nozīme, ka Austrumāzijas panākumi varētu novest pie Klusā okeāna

ēras? Atbilde noteikti ir negatīva. Ideja par jebkādu Rietumu pretimnākšanu Austrumāzijas virzienā ir pretrunā ar veselo saprātu.

Āzijas vērtības ir pretstats universālajām vērtībām un demokrātijai. Tomēr, lai cik pretrunīgas tās arī būtu, atgriežoties pie 1997. gada Āzijas finanšu krīzes, no sākuma Āzijas vērtības tika saistītas ar Āzijas ekonomisko izaugsmi, bet finanšu krīzes laikā tās tika saistītas ar šo neveiksmi. Ir apšaubāms, ka kultūru varētu vainot pie ekonomiskās krīzes, jo Āzija nebija pirmā, kas piedzīvoja krīzi, tomēr nevienas citas valsts kultūra netika vainota pie ekonomiskām krīzēm. Izpētot pieejamos rakstus un pētījumus par Āzijas vērtību debatēm, var secināt, ka Āzijas vērtības tika izmantotas autoritārā režīma attaisnošanai, tomēr dažas no Āzijas vērtību iezīmēm nenoliedzami vecināja Āzijas reģiona ekonomisko izaugsmi. Augstie iekšzemes ietaupījumi vecināja fiziskā kapitāla pieaugumu reģionā, izglītība, kurai vienmēr tika pievērsta liela nozīme, vecināja augsti kvalificētu speciālistu rašanos. Savukārt, lēts un augsti kvalificēts darbaspēks varēja vecināt augstākus ienākumus un fiziskā kapitāla palielināšanu. Cilvēku pašdisciplīna ļāva viņiem iekonomēt lielu daļu no saviem ienākumiem. Arī autoritāro līderu ieinteresētība valstu izaugsmes vecināšanā, nevis personīga labuma gūšana, ietekmēja ekonomisko izaugsmi valstīs. Protams, bija arī tādi līderi, kuri bija ieinteresēti tikai personīga labuma gūšanā, tomēr tie līderi, kuri saprata, ka ekonomiskā destabilizācija padara valsts režīmu ievainojamu un trauslu, darīja visu, lai to nepieļautu.

Gan Āzijas vērtībām, gan universālajām tiesībām ir plusi un mīnusi, neviena no šīm vērtību/tiesību sistēmām nav ideāla. Universālās vērtības ir labas, jo katrs indivīds tiek respektēts un visi ir vienādi, neatkarīgi no cilvēka statusa, bet šis labums beidzas tajā brīdī, kad tiesības pāraug visatļautībā. Āzijas vērtības ir labas, jo šo vērtību pamatā ir cieņa pret ģimeni, pašdisciplīna, cieņa pret apkārtējiem un savstarpējā palīdzība, tomēr arī Āzijas vērtību labums beidzas tajā brīdī, kad tās tiek izmantotas, lai vecinātu despotiju un cilvēku apspiešanu.

2.JAPĀNA – NO FEODĀLAS VALSTS LĪDZ DEMOKRĀTIJAI

Šajā nodaļā darba autore apskatīs Japānas pakāpenisko transformāciju no feodālas valsts līdz demokrātiskai valstij. Tiks apskatīti visi faktori, kas ir vecinājuši Japānas kļūšanu par demokrātisku valsti, kā arī faktori, kas ir stiprinājuši demokrātiju. Darba autore centīsies sniegt atbildi uz jautājumu, kāpēc pirmais mēģinājums kļūt par demokrātisku valsti Japānai izrādījies neveiksmīgs.

Mūsdienās, neskatoties uz šķietami labvēlīgām un ciešām attiecībām starp Austrumāzijas un Rietumu valstīm, anti- Rietumniecisks noskaņojums vēl joprojām ir iesakņojies Austrumāzijas politiskas elites politiskajā domāšanā. Anti-Rietumniecisks noskaņojums reģionā atdzima straujas ekonomiskas izaugsmes periodā, Āzijas vērtību diskursa formā. Lai gan Āzijas vērtību arguments neguva vienotu atbalstu starp Austrumāzijas politiskajām un intelektuālajām elitēm, kuras nevarēja izprast atšķirības starp Āzijas un Rietumu vērtībām, tās tika pārpildītas ar izteiktiem Āzijas vērtību atbalstītājiem.

Japānas diplomātiskās stratēģijas ir ieņēmušas aktīvu lomu, lai izveidotu patiesi demokrātisku Austrumāzijas reģionālismu, kas balstās uz cilvēktiesību, demokrātijas un brīvības “universālām vērtībām”.⁸⁵

Āzijas vērtību termina saknes ir atrodamas 19. gs beigās, kad japāņu intelektuāls Okakura Tenšum (Okakura Tenshum) sāka attīstīt Āzijas miera kultūras, skaistuma un izsmalcinātības esamību un lika visām Āzijas kultūrām ieskatīties savās tradīcijās, lai sameklētu alternatīvu Rietumu lietām.⁸⁶

Japānas transformācija no autoritāra imperiālista par demokrātisku pacifistu ir viena no ievērojamākajām pagājušā gadsimta pārmaiņām. Līdz 19.gs. vidum Japāna ir bijusi feodāla un lauksaimnieciska valsts ar destabilizētu varu. Kaut arī militārais *sjoguns* zināmā mērā īstenoja kontroli pār daudziem vasaļiem, un imperators ir bijis nominēts kā augstākais valdnieks, daudziem Japāņiem nemaz nebija intereses, kas notiek ārpusaulē, aiz tās zemes robežām, ko viņi nomā un apsaimnieko.

Valsts ar izolācijas tradīciju un spēcīgu nacionālo identitāti. Japāna bija gatava uz visu Meidži valdīšanas laikā, kas nomainīja Tokugavas režīmu, lai nodrošinātu vienādu militāro spēku ar Rietumu lielvarām. Japānas ekstremālais modernizācijas process ir ļoti interesants. Process nebūtu aizsācies, ja nepastāvētu draudi no Rietumiem, tomēr ārējie faktori nevar izskaidrot, kāpēc Japāna lēma par labu modernizācijai, kamēr, piemēram, kaimiņvalsts Ķīna pilnībā noliedza modernizācijas nepieciešamību.⁸⁷

Kaut arī ir vēlme skaidrot Japānas demokrātijas pieredzi līdz 1945. gadam ar vienkāršu modernizācijas teoriju vai citiem iekšējiem faktoriem Japānas sabiedrībā, diemžēl šie skaidrojumi

⁸⁵ Fumitaka Furuoka, Beatrice Lim Fui Yee and Roslinah Mahmud(2006) *Japan and Asian Values: A Challenge for Japan's East Asian Policy in the New Century*, Journal of Contemporary Eastern Asia (eastasia.at) Vol. 5 No. 1, 3.lpp. izgūts no http://eastasia.yu.ac.kr/documents/Fumitaka_5_1.pdf

⁸⁶ Michael D. Barr,(2002) *Cultural Politics and Asian Values*,London: Routledge, 12.lpp.

⁸⁷ Emily Schulman, (2008) *Nationalism, Identity and Democracy in Japan*,Lehigh University, Volume 16/4. 65.lpp.

neatbilst.⁸⁸ Japānas feodāla sistēma ir bijusi stabila līdz 1850. gadam, kad Rietumu diplomātija piespieda atvērt valsts robežas ārējai tirdzniecībai.⁸⁹

Bez ārējo pārmaiņu ietekmes un ārējās vides, no kā varētu gūt jaunas idejas un tehnoloģijas, ir apšaubāmi, ka Japāna piedzīvotu kaut ko vismaz attālināti līdzīgu modernizācijai un sociālajiem nemieriem, kas norisinājās Japānā 70 gadu laikā pirms japāņu, tā sauktā, Piecpadsmit gadu kara (2. Pasaules kara). Japānas eksperiments 19.gs. otrajā pusē: ārvalstu institucionālās struktūras nedarbojās kā paredzēts, jo nepastāvēja vietējie priekšnoteikumi. Ārvalstu struktūras bieži vien tika pārprastas vai nebija piemērotas, lai salīdzinātu ar to sabiedrību, bieži pastāvēja neparedzama negatīva ietekme ar negatīviem iznākumiem. Japānas elite centās importēt Rietumu līderības elementus, neizjaucot savas iekšējās valsts struktūras. Tā rezultātā laika gaitā Japāna importēja ne tikai industrializāciju un apbruņojumu, bet arī izskatīja liberālismu un demokrātiju. Šie jēdzieni parādījās jau 19.gs., tomēr tas prasīja gadu desmitus tādiem sociālajiem pamatiem kā politiskā brīvība un konfliktu regulēšana, lai attīstītos dabiski.

Šajā jaunā perioda (1868-1912) ieviešanas procesā Japāna piedzīvoja lēnas, bet stabilas vecās kārtības pārmaiņas, ko radīja pastāvīga atvērtība Rietumu idejām.⁹⁰

Japāna ir piedzīvojusi pārsteidzošas transformācijas no 19.gs. vidus līdz 20. gs sākumam. 1850. gados Japāna bija sadalīta daudzos konkurējušos apgabalos. Cilvēki bija sociāli sadalīti hierarhijas šķirās. Visietekmīgākais karavadonis *sjoguns* valdīja gandrīz kā diktators. Viņš aizliedza tautai piedalīties valsts pārvaldē. Līderi stingri ierobežoja kontaktus ar ārpusauli. Japāna tika uzskatīta par slēgtu valsti, kas bija diplomātiski saistīta tikai ar dažiem no tās kaimiņiem.⁹¹

Japānas elite 1850.-1860. gados centās izlemt, vai ir nepieciešams importēt Rietumu tehnoloģijas un militāro organizāciju modeļus, lai novērstu eksistenciālus draudus, ko rada impērijas lielvalstis. Savstarpējās elitārās cīņas pretinieki šajā jautājumā sasauca feodāļu koalīciju pret *sjogunu*, pēdējo Tokugavas režīma valdnieku, kas ir nepārtraukti bijis pie varas kopš valsts apvienošanas 1600. gadā. Centrālais režīms bija pret nacionāla militāra spēka veidošanu. Zemnieku apbruņošana ļautu viņiem izmantot feodālās muižas, lai mestu izaicinājumu valdības autoritātei un paši zemnieki varētu sacelties. Bija sagaidāms, ka abi rezultāti krietni destabilizēs feodālo struktūru. Tajā pašā laikā opozīcija, skaidri apzinoties zemnieku iespējamo sacelšanos,

⁸⁸ R. Inglehart un C. Welzel,(2009) "*How Development Leads to Democracy*," Foreign Affairs,Marts/Aprīlis izdevums.

⁸⁹ Barrington Moore, Jr,(1966) *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, Boston: Beacon Press, 246.lpp.

⁹⁰ Jacob Kennon,(2012) "*Democracy in Japan: From Meiji to MacArthur*." Izdevums 20/17.18.lpp.

⁹¹ Ethan Segal,(2015) "*Meiji and Taishō Japan: An Introductory Essay*", Department of History, Michigan State University, 1.lpp. izgūts no <http://www.colorado.edu/cas/tea/becoming-modern/MeijiTaishoEssay.pdf>.

uzskatīja, ka tas ir nepieciešams risks, ievērojot, ka modernizācijas alternatīva bija pakļaušanās Rietumu domināncei.⁹²

Tokugavas nemiernieku, kas bija neapmierināti ar tirgus ekonomikas ekonomisko nestabilitāti, mērķis bija vairot bagātību, nevis izputināt to. Pirmos desmit gadus Meidži valdīšanas laikā, kad apmērām sākās politiski agrāras apziņas attīstības posms, notika ļoti nozīmīgas strukturālas izmaiņas, kas sarežģīja retrospektīvu skatījumu. Ja tirgus sabiedrības pilnīga uzvara kādreiz būtu apšaubāma, tad jaunās Meidži valdības politiskās un ekonomiskās reformas izkļiedētu jebkādas šaubas.⁹³

Meidži režīms nekavējoties uzsāka modernizācijas kampaņu, lai varētu panākt Japānas kā suverēnas valsts atzīšanu starptautiskajā kārtībā, vienlaikus saglabājot pēc iespējas vairāk no vecās feodālās struktūras. Japāņu oligarhi netīši uzturēja šo izaugsmi, importējot liberālās, sociālās un tiesību normas, uzskatot tās par atslēgu Rietumu panākumu noslēpumam. Bija noārdīti visi šķēršļi asociatīvai dzīvei, radikālu izmaiņu rezultātā iedzimtības sistēma tika likvidēta un visi japāņi kļuva vienādi likuma priekšā.⁹⁴

Uzradās komerciālas sabiedrības, izglītības akadēmijas un kopējo interešu grupas un deva vismaz pārtikušajiem sabiedrības slāņiem sociālo identitāti, kas vairs nebija saistīta ar vecajām feodālajām struktūrām. Parādījās debašu biedrības, no kurām visatpazīstamākā bija Meirokuša, kur biedru vidū bija civildienesta ierēdņi, kā arī augošās pilsētas pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, un publicēja periodiskos izdevumus, ko lasīja ieinteresētā inteliģence. Viens no rezultātiem elites jaunatklātajai interesei par ārvalstu idejām bija apgaismības klasisko liberālo tekstu pieplūdums. Milla (J.Mill), Loka (J.Locke), Spensera (H.Spencer), Benthama (J.Bentham) un Ruso(J.J Rousseau) darbi tika tulkoti un plaši izplatīti bagātajām lauku aprindām un pilsētas elitei, radot kustību par brīvību un tiesībām, kas 1880. gadā savāca ceturtdaļu miljona parakstu, pieprasot nacionālas Asamblejas izveidi.⁹⁵

Sabiedrības un valsts saplūšana bija redzama vairākās jomās. 19gs. 80. un 90.gados politiskās partijas, kā tās dēvēja, Tautas partijas, cīnījās, lai nosargātu sabiedrības autonomiju no oficiālajiem iebrukumiem. Pakāpeniski starp partijām un oligarhiem izveidojās sadarbības

⁹² Jacob Kennon,(2012) *“Democracy in Japan: From Meiji to MacArthur.”* Izdevums 20/17.18.lpp.

⁹³ Roger W.Bowen, (1984) *“Rebellion and Democracy in Meiji Japan: A Study of Commoners in the Popular Rights Movement”*, University of California Press. 122.lpp.

⁹⁴ Jacob Kennon,(2012) *“Democracy in Japan: From Meiji to MacArthur.”* Izdevums 20/17.18.-19.lpp.

⁹⁵ Sheldon Garon, Frank J. Schwartz(ed.) un Susan J.Pharr(ed.),(2003) *“From Meiji to Heisei: The State and Civil Society in Japan,”* Boston: Cambridge University Press, 46.-48.lpp.

attiecības. Apmaiņā pret partijas atbalstu valdības budžetam, partiju līderi pēc tam kalpoja kā valsts ministri.⁹⁶

Japānas elite ar grūtībām atdalīja Rietumu industrializāciju no liberālajām normām, kas vienmēr bija vienotas. Viņi redzēja fiziskos līdzekļus, kas nepieciešami, lai apstrīdētu Rietumu pārākumu, augošas uzņēmējdarbības interešu grupas redzēja parlamentāri politiskus procesus, kas ļautu viņu balsīm tikt sadzirdētam valdošajās aprindās, un strauji augošā darbaspēka kustība izjuta nepieciešamību apvienoties arodbiedrībās kā pretspēkā nožēlojamajiem apstākļiem rūpnīcās un pilsētās. Medži konstitūcija, ko izstrādāja imperatora padomdevēji un kuru 1889. gadā imperators apstiprināja kā “dāvanu cilvēkiem”, bija atbilde uz šo augšo spiedienu, neskatoties uz to, ka valsts koncepcija, kas organizēta ar rakstisku konstitūciju, pati par sevi ir Rietumu koncepcija. Konstitūcija pakļāvās buržuāzijas prasībām par pārstāvību valdībā, izveidojot parlamentu, kurā nepiederošas personas varētu iegūt vietas un tikt sadzirdētas, saglabājot lielāko daļu lēmumu pieņemšanas tiesības Imperatoram un viņa kabinetam.⁹⁷

Parlaments tika sadalīts divās palātās, kur tikai viena no tam bija aizpildīta vēlēšanu rezultātā ar nelielu bagātu vīriešu grupu. Otra bija ekvivalenta Anglijas Lordu palātai, kur vietas aizņēma elite ar mantotu statusu. Šī politiskā vienošanās gadsimtu mijā ļāva izveidot pirmo opozīcijas partiju, liberālus, kas uzreiz sāka pieņemt likumprojektus apakšpalātā, lai likvidētu visus atlikušos ierobežojumus biedrošanās un pulcēšanas brīvībai.⁹⁸

No 1889. gada līdz Meidži laikmeta beigām 1912. gadā Japānu varēja dēvēt par “hibrīda režīmu”, kas atbilst Henrija Heila (Henry E. Hale) konceptualizācijai, par to, ka Japānas režīms nebija ne pilnīgi autoritārs, ne demokrātisks, bet salīdzinoši stabils.⁹⁹

Līdz 19. gs. otrajai pusei Japāna centās neiesaistīties militāros konfliktos ar citām valstīm. Japāna bija ģeogrāfiski izolēta, un, sabiedrības sociālas iekārtas īpašību dēļ, tā netika pakļauta Rietumu progresīvajai ietekmei, paliekot par dziļi feodālu valsti.

Neskatoties uz to, ka pastāvēja parlaments ar aktīvu opozīciju, svarīgi lēmumi tik un tā tika pieņemti izpildvaras un ministru kabineta līmenī. Turklāt, dalība demokrātiskajā procesā bija

⁹⁶ Ibid. 49.lpp.

⁹⁷ Hugh Barton,(1955) “*Past Limitations and the Future of Democracy in Japan,*” Political Science Quarterly, Volume 70 Nr.3, Septembris, 410.-411.lpp.

⁹⁸ Sheldon Garon, Frank J. Schwartz(ed.) un Susan J. Pharr(ed.),(2003) “*From Meiji to Heisei: The State and Civil Society in Japan,*” Boston: Cambridge University Press, 48.lpp.

⁹⁹ Henry E. Borton, Nathan J. Brown (ed.) (2011) “*Hybrid Regimes: When Democracy and Autocracy Mix,*” The Dynamics of Democratization: Dictatorship, Development, and Diffusion, Baltimore: John Hopkins University Press, 23-45.lpp

rezervēta tikai nelielai daļai sabiedrības, tikai dažiem simts tūkstošiem no desmitiem miljonu cilvēku.¹⁰⁰

Sociālās un politiskās programmas pieprasīja daudz naudas, tāpēc valdībai nācās izdomāt jaunus ienākumu avotus. Nodokļu palielināšana bija viena no šīm reformām. Lielākā daļa ekonomikas vēl palika agrāra, tāpēc zemes nodoklis bija viens no svarīgākajiem ienākumiem. Tokugavas režīma laikā nodokļi tika vērtēti kā procents no ražas. Tomēr šāds veids nebija īpaši uzticams. Iekasētās summas bija atkarīgas no ražas kvalitātes. Meidži valdība mainīja nodokļu sistēmu un sāka iekasēt nodokļus no zemes vērtības, tādējādi ienākumi bija regulāri, neatkarīgi no tā, vai raža bija laba vai slikta. Valdība nolēma stiprināt savu valūtu, un 1890. gadā finanšu ministrs samazināja naudas piedāvājumu, tādā veidā mazinot inflāciju. Viņa politika palīdzēja nostiprināt valsts naudas vērtību.¹⁰¹

Meidži valdīšanas laikā, valdība kļuva birokrātiska un centralizēta, komunikāciju un transporta sistēma tika vairāk attīstīta, izveidota Konstitūcija, pēc kuras ievēl parlamentu, auga izglītības līmenis, tika izglītota sabiedrība bez feodālajiem ierobežojumiem, nostiprināta spēcīga armija un jūras flote, attīstīts stabils un ātri augošs rūpniecības sektors, kur parādījās arvien jaunākas tehnoloģijas.

Meidži konstitucionālā sistēma, kas tika izveidota pēc Brīvības un Tautas tiesību kustības likvidēšanas, bija daļēji absolūta politiska sistēma, kaut arī ārēji tā izskatījās pēc konstitucionālas monarhijas. Pārstāvju palāta, kas pārstāvēja cilvēku tiesības, aprobežojās ar daļēju budžeta pārbaudi un tiesību aktu apstiprināšanu. Tiesības balsot pārstāvju palātas locekļu vēlēšanās tika nodotas zemes īpašniekiem un kapitālistiem, kas pārstāvēja tikai 1 procentu no nācijas. Cilvēkiem, kuri kontrolēja valdību, bija dota imperatora vara, viņiem piederēja plašas tiesu un izpildvaras tiesības. Viņi bija iesakņojušies Slepējā padomē un dažādās izpildvaras struktūrās. It sevišķi armija un jūras flote tika aizstāvētas pret Pārstāvju palātas iejaukšanos ar īpaši izdomātiem juridiskiem mehānismiem.¹⁰²

Lielas pārmaiņas sekoja pēc imperatora Meidži nāves 1912. gadā. Sākotnējās elites vietā, kas pārvaldīja jauno birokrātiju, nāca jauni, liberālāki cilvēki, ieinteresēti valsts demokratizācijā, ievērojot pieaugošo urbanizāciju un Rietumu ideju ietekmi. Demokratizācijas process zaudēja savu sākotnējo dabu. Šīs idejas nenoliedzami ietekmēja jaunāko Japānas eliti, neskatoties uz to,

¹⁰⁰ Barrington Moore, Jr.,(1966) *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, Boston: Beacon Press, 258.lpp.

¹⁰¹ Ethan Segal,(2015) “*Meiji and Taishō Japan: An Introductory Essay*”, Department of History, Michigan State University, 4.lpp. izgūts no <http://www.colorado.edu/cas/tea/becoming-modern/MeijiTaishoEssay.pdf>.

¹⁰² Matsuo Takayoshi,(1966) “The Development of Democracy in Japan”, *The Developing Economies*, Vol.4. Iss.4, Decembris, 617.lpp.

ka sākotnējā elite neizrādīja interesi par šīm idejām Meidži atdzimšanas laikā. Demokratizācijas centienus atbalstīja jauns un nepieredzējis imperators Taišo, kas netraucēja inteliģences darbībām.¹⁰³

Taišo bija imperatora Meidži mantinieks. Nacionālas valsts veidošanās process tika pabeigts tieši Taišo valdīšanas laikā. Japāna bija izaugusi par stabilu un pārtikušu valsti. Tomēr jaunais imperators nevarēja uzņemt aktīvu lomu valdībā. Vēl bērns būdams, Taišo saslima ar cerebrālo meningītu, viņš bija slims lielāko savas dzīves daļu, kas sagādāja viņam problēmas mācībās, un viņš tika turēts tālāk no cilvēku acīm. Lai gan Taišo nebija efektīvs valsts vadītājs, tomēr tas neliedza māksliniekiem attēlot viņu kā liela auguma, lepnu monarhu, kā arī viņš nav traucējis valdībai un nav pazeminājis ekonomiskās izaugsmes tempu. Partijas politiķi – ievēlētas amatpersonas - varu ieguva ap 1910. gadu. Birokrāti tika iecelti par ierēdņiem, nokārtojot civildienesta eksāmenus, viņi nekandidēja vēlēšanās. Partijas politiķi ieguva varu, cieši sadarbojoties ar birokrātiem un sponsorējot vietējos un reģionālos attīstības projektus. Viņu spēcīgākais instruments bija veto tiesības budžeta pieņemšanā. Saskaņā ar konstitūciju, apakšpalātai bija jāapstiprina budžets. Ja viņi to neapstiprināja, tad tika izmantots iepriekšējā gada budžets. Šajās desmitgadēs, palielinoties Japānas ekonomiskajam uzplaukumam, paplašinājās arī militārais spēks, pieauga arī ārvalstu saistības, tāpēc ar iepriekšēja gada budžetu nekad nav bijis pietiekami. Partiju politiķi veica pārrunas ar birokrātiem, piedāvājot tiem atbalstīt budžeta priekšlikumus apmaiņā pret viņus interesējošām lietām. Laika posmā no 1918. līdz 1932. gadam daudzi premjerministri bija partiju politiķi. Daži pētnieki sauc šo laika posmu par Taišo demokrātiju.¹⁰⁴

Lai gan Rietumu draudi izraisīja modernizācijas un demokratizācijas procesus, šajā periodā bija skaidri saskatāmi arī Japānas iekšējie demokrātiskie procesi. Tomēr demokrātija Japānā nepastāvēja ilgu laiku. Gan iekšējai, gan pasaules krīzei bija liela loma Taišo demokrātijas izjukšanā, kas notika 1926. gadā. Tieši tāpat kā Japānas demokratizācija bija aizsākusies Rietumu draudu dēļ, Japānas attīstības krīze aizsākās pasaules ekonomiskās depresijas dēļ 20. gs 30. gadu sākumā. Jaunā demokrātija nevarēja tikt galā ar šādu krīzi, kas atklāja vājās puses valsts iekšienē. Politiskajās partijās dominēja pilsētas lielie uzņēmumi, un valdība nevarēja reaģēt uz izmisīgo nabadzību lauku reģionos, kas atstāja partijas bez atbalsta. Japānas valdība vienkārši nevarēja reaģēt tā, kā varēja vecākas un stabilākas demokrātijas. Tas ļauj saskatīt sava veida likumsakarību.

¹⁰³ Emily Schulman, (2008) "*Nationalism, Identity and Democracy in Japan*", Lehigh University, Volume 16/4. 65.lpp.

¹⁰⁴ Ethan Segal, (2015) "*Meiji and Taishō Japan: An Introductory Essay*", Department of History, Michigan State University, 8.-9..lpp. izgūts no <http://www.colorado.edu/cas/tea/becoming-modern/MeijiTaishoEssay.pdf>.

Tokugavas režīms nevarēja tikt galā ar Rietumu draudiem, un tāpēc izjuka pēc modernizācijas aizsākšanās Japānā. Tāpēc arī valdībai atkal bija jāpievēršas jaunajām valsts vajadzībām.¹⁰⁵

Pēc iebrukuma Mandžūrijā, kas notika 1931. gadā, Japāna kļuva vēl izolētāka no pārējās pasaules. Visa pasaule nosodīja Japānas rīcību, kā rezultātā japāņi pameta Nāciju līgu. Viņi turpināja palielināt savu militāro un rūpniecības spēku. Šie visi notikumi un nacionālais apjukums noveda pie mistiskas koncepcijas par unikālu, nacionālu valsti un pamazām novirzīja uz antiliberālu, antiindividuālu domāšanu un antirietumu idejām. Politiskās partijas ar vāju cilvēku pamatmasu, kas balstījās uz vietējiem zemes īpašniekiem un zināmiem cilvēkiem lauku reģionā, reaģēja ļoti vāji, aizstāvot demokrātiju. Neskatoties uz nozīmīgajām demokrātijas reformām Meidži un Taišo valdīšanu laikā un demokrātisku institūtu veidošanu, tādu kā vēlēšanas, partijas un parlaments, ideja par tautas suverenitāti nekad netika leģitimizēta saskaņā ar imperatora valdīšanas sistēmu. Tāpēc demokrātija pirms kara Japānā nekad nav bijusi pilnībā institucionalizēta.¹⁰⁶

Valsts vadītāji, cenšoties pārveidot Japānu par militāru un fašistisku valsti, ļoti viegli manipulēja ar naidīgumu bezcerīgas nabadzības laikā, kuru piedēvēja arī Rietumiem. Šo naidīgumu viņi pārvērtā antirietumnieciskā noskaņojumā un izmantoja nacionālistiskai masu propagandai, lai tādejādi varētu visus apvienot. Pēc uzbrukuma Ķīnai militārais spēks pārņēma varu Japānā un pārveidoja to par fašistisku valsti. Japānas fašisms atšķīrās no Rietumu fašisma, piemēram, Vācijas vai Itālijas. Protams, Japāna skatījās uz Rietumiem un redzēja piemērus, tomēr var apgalvot, ka tā ir bijis savs unikālais fašistiskais režīms, ko panāca militārā elite. Vara, kas nāk no augšas, bija iesakņojusies Japānā no konfūcisma, feodālajam un industrializācijas tradīcijām. Pēc pašu japāņu domām, Japāna reaģēja uz iekšējiem un ārējiem faktoriem pareizi, jo tas ir bijis vienīgais veids, kā pasargāt valsti un nodrošināt vislielāko varu, ko viņa varētu sasniegt starptautiskajā mērogā.¹⁰⁷

Pirmskara Japānā bieži izskanēja apgalvojumi par Rietumu liekulību un pamudinājumi par pretošanos Rietumu dominancei. Pirms 2.Pasaules kara Japānas intelektuālā un politiskā elite bija ļoti kritiski noskaņota pret Rietumu valstu diplomātisko politiku.

2.Pasaules karā Japāna cieta sakāvi. 1945. gada 15. augustā imperators Hirohito pieņēma Potsdama deklarāciju savā slavenajā radio runā. Tas notika dažas nedēļas pēc Hirošimas un

¹⁰⁵ Emily Schulman, (2008) "*Nationalism, Identity and Democracy in Japan*", Lehigh University, Volume 16/4. 67.lpp.

¹⁰⁶ Takeshi Ishida(ed.) un Ellis S. Krauss(ed.),(1989) "*Democracy in Japan*", Univeristy of Pittsburgh Press, 8.lpp.

¹⁰⁷ Emily Schulman, (2008) "*Nationalism, Identity and Democracy in Japan*", Lehigh University, Volume 16/4. 67.-68.lpp.

Nagasaki briesmām. Pēc sakāves sekoja okupācija, pirmo reizi Japāna savā modernisma vēsturē tika okupēta ar ārvalstu autoritāti, turklāt - sabiedroto valstu. Tas deva praktisku kompetenci vietējam ASV virspavēlniekam, ģenerālim Duglasam Makartūram (Douglas MacArthur), kas vēlējās ātri izveidot demokrātisku un miermīlīgu valsti. Meidži Konstitūciju, kuru uzskatīja par Japānas pirmskara simbolu un barjeru šim procesam, bija vai nu jāatceļ vai arī jāmaina pilnībā.¹⁰⁸

Pēc sakāves 2. Pasaules karā, Japāna zaudēja ticību visam, kas iemiesoja šīs valsts būtību. Japāna piedzīvoja kultūras šoku un nonāca situācijā, kad no jauna bija jābūvē visa valsts sistēma. Tajā brīdī Rietumu vērtības vairs nešķīta tik nevēlamas.

Japānas sakāve karā un amerikāņu okupācija noveda pie radikālām izmaiņām pēckara laikā. Pēckara slogs un tukšuma sajūta, atrodoties okupācijā, sagatavoja Japānas tautu vērtību maiņai. Daudzi entuziasti apstiprināja gan demokratizāciju, gan vesternizāciju. Bet - kādu tieši demokrātiju? Pirmskara konservatīvo partiju politiķi uzskatīja, ka ir pietiekami atgriezies pie 20.gs. 20. gadu politikas, lai varētu realizēt demokrātiju Japānā. Marksisti, kas tika apspiesti pirmskara periodā, iemantoja uzticību pēckara ērā ar savu pretošanās spēju karam. Viņuprāt, Amerikas stila demokrātija bija vienkārši „buržuāzijas” demokrātija, bet uz komunistiskām valstīm viņi skatījās kā uz demokrātijas modeļiem. Liberāļu intelektuāļi vairāk sliecās uz Amerikas Savienoto valstu demokrātijas idejām un uzskatīja pirmskara politiku par reakcionāriem no vienas puses, bet marksistus par revolucionāriem draudiem demokrātijai no otras.¹⁰⁹

Ja Japānas elite nebija vienprātis idejā par to, kāda demokrātija ir nepieciešama Japānā, tad Amerikas okupanti domāja, ka zināja.

1946. gada 1.janvārī imperators Hirohito bija oficiāli atteicies no savas dievišķības, kas būtu pilnībā neiedomājami 20.gs. 40. gadu sākumā. Gandrīz mēnesi vēlāk, 3. februārī, Duglass Makartūrs nāca klājā ar saviem, tā sauktajiem, 3 principiem, kas ļautu imperatoram palikt kā valsts galvai, izveidot miera klauzulu un likvidēt visus feodālos elementus Japānas valstī. Ar imperatora statusa saglabāšanu Makartūrs saprata, ka tieši Hirohito persona varētu nodrošināt vecās un jaunās Konstitūcijas nepārtrauktību starp pirmskara un pēckara Japānu, tādējādi veicinot valsts un nācijas atjaunošanos. 8. februārī Japāna iesniedza savu priekšlikumu par Konstitūcijas pārskatīšanu Sabiedroto spēku virspavēlniekam (SCAP), bet reakcija uz to Japānas pusei bija diezgan šokējoša. Pēc dažām dienām Japānas kabinets saņēma atbildi, ka tiek izdots pavisam

¹⁰⁸ Csaba Gergely Tamás, (2012) „*The Birth of the Parliamentary Democracy in Japan: An Historical Approach*” Nr.33, 156.-157.lpp.

¹⁰⁹ Takeshi Ishida(ed.) un Ellis S. Krauss(ed.),(1989) “*Democracy in Japan*”, Univeristy of Pittsburgh Press, 8.lpp

jauns Sabiedroto spēku jeb Makartūra projekts. Deviņas dienas vēlāk Sabiedroto spēku projektu pieņēma Japānas kabineta sanāksmē. Otrs konstitucionālā procesa posms bija aizsācies ar Konstitūcijas projekta publicēšanu japāņu valodā. Ir vērts atzīmēt, ka Japānas sabiedrības attieksme bija atkarīga nevis no Konstitūcijas, bet daudz svarīgākas problēmas kā bads. Sakautās Japānas demokratizācija tika īstenota formāli un pilnīgi saskaņā ar Meidži Konstitūciju. Imperators kā simboliska sistēma un tautas suverenitāte ir Japānas demokrātijas kodols, bet vienā teikumā tiek skarti divi dažādi jautājumi – imperators un suverenitāte. Pie tam jāatzīst, ka, skatoties uz citām Konstitūcijām, mēs redzam, ka demokratizācija tiek nodrošināta, balstoties uz vairākuma principu. Atšķirība starp amerikāņu pieeju un Japānas realitāti ir tāda, ka Konstitūcijā ir teikts: imperators tiek iecelts pēc tautas gribas, kam pieder suverēnā vara. Pretstatā amerikāņu izpratnei par tautas suverenitāti, japāņi neiecēla savu imperatoru, kā arī nevarēja atstādīt viņu no amata. No tā izriet, ka ne tikai imperatora persona tika saglabāta pēckara periodā, bet arī dažas no pirmskara prerogatīvām tiek piemērotas kā daļa no nerakstītām, bet dziļi iesakņojušām sociālajām tradīcijām.¹¹⁰

Okupācijas lielākais sasniegums, bez šaubām, bija jaunā Japānas Konstitūcija, ko izstrādāja Makartūrs un viņa padomnieku loks, un tajā tika iekļautas gandrīz visas demokrātiskās garantijas un politiskā brīvība, kāda jebkad ir eksistējusi Rietumos. Starp daudzām citām lietām Konstitūcija paplašināja franšīzi, lai tajā iekļautu visus vīriešus un sievietes, tika izveidots divpalātu parlaments, kurš iecēla premjerministru un pieņēma likumu par Japānas atteikšanos no suverēnām tiesībām uzsākt karu un piedalīties tajā. Vienīgās pēdas, kas bija palikušas no Meidži Konstitūcijas, bija pats imperators, kuram bija ceremoniāla loma valstī. Pēc Konstitūcijas oficiālās pieņemšanas 1947. gadā, Japāna, vismaz teorētiski, pārgāja uz pilnīgu demokrātiju.¹¹¹

Ar savām vēlēšanu priekšrocībām pēc Okupācijas beigām un, it īpaši, pēc konservatīvas Liberāli Demokrātiskās partijas izveidošanas, konservatori spēja izmainīt dažas no pirmajām pēckara reformām, piemēram, izveidot paš aizsardzības spēkus no okupācijas izveidotā policijas rezerves spēka. Faktiski, Japānai bija militārie spēki. Gan Amerikas Savienoto valstu, gan Japānas valdība interpretēja japāņu Konstitūcijas 9.punktu kā atļauju militārā spēka uzturēšanai, kamēr tam ir aizsardzības raksturs. Citi konservatoru izmaiņu piemēri pēckupācijas laikā iekļāva sevī daļēju izglītības un policijas sistēmu reorganizāciju. Šīs izmaiņas un citi dažu konservatoru priekšlikumi, ko viņi iesniedza, Konstitūcijas grozīšanai, tika noraidīti un pret tiem protestēja tie,

¹¹⁰ Csaba Gergely Tamás,(2011) „*The Birth of the Parliamentary Democracy in Japan: An Historical Approach*“, International Research Center for Japanese Studies, Kyoto, 157.-164.lpp.

¹¹¹ Jacob Kennon,(2012) “*Democracy in Japan: From Meiji to MacArthur.*” Izdevums 20/17.23.lpp.

kuri saskatīja tajos pagrieziena pulksteni atpakaļ pirmskara laikā un kā draudu Japānas demokrātijai. Vislielākā konfrontācija starp šiem diviem politiskajiem spēkiem Japānas demokrātijā notika 1960. gadā, kad toreizējais premjerministrs Kiši (Nobusuke Kishi) un valdošā Liberāli Demokrātiskā partija pusnakts sesijas ietvaros uzspieda Amerikas Savienoto valstu un Japānas drošības līguma pārskatīšanu, pret kuru iebilda opozīcija, lai protestētu pret iepriekšējām Liberāli Demokrātiskās partijas procesuālajām mahinācijām. Tas, kas sākās kā kaut kas svarīgs, bet ietvēra pretrunīgus jautājumus par Japānas un ASV savienību, kļuva par demokrātijas krīzi. Pat tie, kas atbalstīja līgumu, sāka uztraukties par valdības vadības taktiku un pievienojās kustībai, lai aizsargātu parlamentāro demokrātiju. Masu protestam neizdevās apturēt līguma pārskatīšanu, bet izdevās piespiest premjerministru atkāpties no amata.¹¹²

Svarīga ir teorētiskā perspektīva, kas raksturo okupāciju. Kā tās sākuma, tā arī vēlākajā posmā slēpjas pārmaiņas, ar ko iepazīstināja O'Donels (O'Donnell) un Šmiters (Schmitter). Viņu modelī viens no kopīgajiem ceļiem uz demokrātiju ir sakāve starptautiskajā konfliktā, kam seko valsts okupācija, kur okupācijas valsts pati par sevi ir politiskā demokrātija. Faktoru, kas uzlabo veiksmīgas pārejas iespējas, viņi sauc par "pirmsautoritārā perioda mantojumu", kas nozīmē veco institūciju, politisko partiju, pilsonisko sabiedrību grupu atlikumus vai jebko citu, kas varētu palīdzēt atdzīvināt iepriekšējo politisko sistēmu. Faktori, kas traucē veiksmīgai pārejai uz demokrātiju, ir ieinteresētās grupas, kuras ir gatavas rīkot jaunās valdības apvērsumu, un pagātnes nenokārtotu rēķinu esamība starp konkurējošām frakcijām.¹¹³ Viņi nosauc vēl citus iespējamus papildus faktorus, tomēr neizskaidro Japānas gadījumu labāk par iepriekš minētajiem.

20.gs 60.gados skaidri redzamas kļuva straujās ekonomiskās izaugsmes sekas. Urbanizācija noveda pie tā, ka pilsētas kļuva pārpildītas, kas savukārt veicināja apkārtējās vides piesārņojumu. Tas, ka prioritāte tika sniegta rūpniecībai nevis sociālajai infrastruktūrai vēl vairāk pasliktināja esošo pilsētas vides situāciju. Tāpat kā citās industriālajās sabiedrībās, pārticība un materiālo labumu pārpilnība noveda pie bažām un rūpēm par dzīves kvalitāti. Tūkstošiem neatkarīgu pilsoņu visā Japānā protestēja pret apkārtējās vides piesārņojuma situācijas pasliktināšanos, ka arī aicināja cīnīties pret turpmāko piesārņojumu. Šī lielā mēroga pilsoņu kustība bija vēl līdz šim neredzēts gadījums. Izvairoties no ciešas sadarbības ar jebkādu politisko spēku, nevadoties ne pēc kādas ideoloģijas un liekot uzsvaru ne tikai uz problēmu par piesārņojumu, bet arī uz pilsoņu

¹¹² Takeshi Ishida(ed.) un Ellis S. Krauss(ed.),(1989) "*Democracy in Japan*", Univeristy of Pittsburgh Press, 11.-12.lpp.

¹¹³ Guillermo O'Donnell un Philippe C.Schmitter, (1986) *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*,Baltimore: John Hopkins University Press, 15.-25.lpp.

kontroles palielināšanu pār politisko lēmumu pieņemšanu, šīs kustības pārstāvēja mainīgo politisko apziņu un iezīmēja jaunu posmu politiskajā kultūrā Japānā.¹¹⁴

Dažreiz tiek apgalvots, ka pēckara demokrātija Japānā ir mākslīga transplantācija – sistēma, kuru sešu okupācijas gadu laikā uzspieda amerikāņi. Tik tiešām, neviens nevar apstrīdēt reformatoru azartu, ko viņi izjuta, sākotnēji uzņemoties sakautās Japānas demilitarizāciju un demokratizāciju. Tomēr jāatzīst, ka pēc 2. Pasaules kara demokrātija Japānā netika vienkārši transplantēta no ārpuses. Tās saknes var izsekot simtos masu akciju protestos par sociālo taisnīgumu, kas pastāvēja Tokugavas periodā, vēl ilgi pirms tam, kad Japāna tika atvērta pārējai pasaulei. Elementāras demokrātijas saknes ir atrodamas feodālā režīma gāšanās 1868. gadā un pēc tam kustībā par “brīvību un cilvēktiesībām” 19.gs. 70. un 80. gados, konstitucionālas valdības izveidē 1890. gados, darba protesta un sieviešu kustības izveidošanā gadsimtu mijā, ka arī buržuāzijas partiju politikas un sociālistiskā un komunistiskā protesta uzplaukumā Taišo demokrātijas ērā. Pēc kara beigām 1945. gadā japāņiem nevajadzēja tulkot no jauna Rietumu liberālās un revolucionārās domas klasiķu darbus, viņiem tikai vajadzēja atjaunot visus tulkojumus, ko 19.gs. 30. gados aizliedza militāristi. Tas, ko Japāna piedzīvoja līdz 1945. gadam, nebija demokrātijas trūkumus, bet tās mazspēja.¹¹⁵

Kopumā, no Japānas liberālā spārna skatu punkta, 2. Pasaules kara notikumus var uzskatīt par kļūdu vai pārpratumu, kā rezultātā pie varas nāca nepareizie cilvēki. Japānas armija stājās Tribunāla priekšā, kur tika apsūdzēta fašistiskā ideoloģijā un tās pārstāvji tika sodīti ar nāvessodu. Konstitūcija, kura tapa ar amerikāņu palīdzību, un īpašās attiecības ar Amerikas Savienotajām valstīm bija izdevīgas liberālajai elitei, tāpēc tas neizraisīja slēptu aizvainojumu un pretestību, bet tieši otrādi – sapratni un harmoniju. Jauns Japānas pēckara elites mugurkauls netika izveidots tikai pateicoties Amerikas Savienoto valstu administrācijas palīdzībai, tas kļuva par sava veida japāņu liberālu, kas uz laiku bija zaudējuši savas pozīcijas, atdzimšanu. Viņi nolēma veidot Japānu tādu, kādai, saskaņā ar viņu viedokli, tai būtu jābūt, ja nenotiktu militāro spēku iejaukšanās. Japānas modernizācijas pieredzi demokrātijas jomā lielā mērā ietekmēja ārējie spēki. Sākot ar valsts robežas atvēršanu 19.gadsimta vidū, līdz tās izraisītajai “revolūcijai no augšas” Meidži laikmetā, Japāna centās panākt līdzsvaru attiecībās ar Rietumiem. Modernizācijas gaitā iekšējie spēki sāka tiekties pēc demokrātijas, iepriekšējā kārtība pamazām izjuka reizē ar Meidži Konstitūciju, un politiskās brīvības paplašināšanās starpkaru gados kļuva par galveno stūrakmeni.

¹¹⁴ Takeshi Ishida(ed.) un Ellis S. Krauss(ed.),(1989) “*Democracy in Japan*”, Univeristy of Pittsburgh Press,12.lpp.

¹¹⁵ John W. Dower,(2003) “*Democracy in Japan*”, Durable Democracy: Building the Japanese State, Asia Progam Special Report, Marts, Nr.109, 5.-6.lpp.

Paradoksāli, ka Japāna ieņem svarīgu lomu Āzijas vērtību vēsturē, neskatoties uz to, ka tā nepiedalās mūsdienu debatēs. Uzturot labas, diplomātiskas attiecības gan ar Rietumiem, gan ar Āzijas kaimiņiem, Japāna varētu kalpot kā mediators starp divām pasaulēm. Pirmskara Japāna mēģināja pārņemt vadību par kaimiņu valstīm Āzijā. Tajā laikā tā uzspieda savas vērtības un ideālus. Pēc 2. Pasaules kara Japāna bija pārņemta ar karā izpostītas ekonomikas atjaunošanu, lai neatpaliktu no Rietumu valstīm. Kamēr Japāna uzturēja labas attiecības ar Rietumiem un it īpaši ASV, daži Āzijas valstu līderi pasludināja Āzijas kultūras pārākumu par Rietumiem un aizsāka Āzijas vērtību argumentu. Šodien Japānā ir viena no pasaules vadošajām ekonomikām¹¹⁶, un tā ir noteikti pelnījusi, lai to sauktu par demokrātiju, tai piemīt politiskā sistēma, kas tiek raksturota kā poliarhija ar izteiktu institucionalizētas politiskās konkurences trūkumu.

Nākamajās nodaļās darba autore salīdzinās Japānas ceļu līdz demokrātijai ar Korejas un Taizemes gadījumiem, lai varētu rast atbildi uz jautājumu, vai Japāna ir vienīgā Austumāzijas demokrātiskā valsts, kurā demokrātijas iezīmes parādījās vēl pirms saskarsmes ar Rietumiem.

3. POLITISKĀS KULTŪRAS UN DEMOKRĀTIJAS KONSOLIDĀCIJA DIENVIDKOREJĀ

Japānai un Dienvidkorejai ir daudz kopīgu iezīmju. Abas valstis ir piedzīvojušas straujas izaugsmes periodus, kad abas attīstīja tirgus ekonomiku, un abas valstis ir piedzīvojušas pirmās pārmaiņas citādu partiju izveidē, kas kontrolē viņu izpildvaru. Šajā nodaļā darba autore apskatīs Dienvidkorejas ceļu līdz demokrātijai, salīdzinot to ar Japānas pieredzi.

Tradicionāli konfūcisma ideoloģijas principi kalpoja kā primārā ietekme uz uzvedību un paražām korejiešu ģimenēs. Uz vīriešiem orientētas konfūcisma mācības uzsvēra vīrieša patriarhālu lomu, dzimtas svarīgumu un priekšteču godināšanas nozīmīgumu. Doma par cilvēktiesībām, kas pieder ikvienam cilvēkam kā dzīvai būtnei nav bijusi par daļu no pirmsmūsdienu Korejas tiesību kultūras. Bet katram bija savi pienākumi atšķirībā no vietas, kuru persona ieņēma sociopolitiskajā hierarhijā. Konfūcisma hierarhijas ietvaros savā ziņā eksistēja savstarpēju pienākumu apziņa, kas pēc idejas un perspektīvā funkcionēja kā kvalificēta individuālu tiesību apziņa. Bezatbildība nebija valdības vai sociālo noteikumu pieņemtais princips, tomēr tā diezgan bieži izcēlās starp elitēm. Tomēr cilvēktiesību jēdziens, kas izveidots saskaņā ar valdības politiku un oficiālu likumu ar aizsargājošam iestādēm, kas attīstījās daļā

116

Rietumu valstu, bija jauns un svešs, kad Koreja bija spiesta atvērt savas ostas saskarsmei ar Japānu un Rietumiem.

Gandrīz tūkstoš gadu pirms tās sadalīšanas pēc 2. Pasaules kara, Korejas pussala bija autonoma, etniska, kulturāla, lingvistiska un politiska vienība. Tāpat kā viņas kaimiņi – Ķīna un Japāna, Koreja deva priekšroku ārējai izolētībai un nebija nodibinājusi oficiālas attiecības ne ar vienu valsti, izņemot Ķīnu, līdz pat 19. gadsimta pēdējam ceturksnim. Pēdējā Korejas dinastija *Chosun* valdīja no 1392. – 1910. gadam, līdz monarhija tika atcelta un valsti anektēja un kolonizēja imperiālistiskā Japānā. Korejas dominējošā ideoloģiskā tradīcija pirmskoloniālajā periodā uzsvēra individuālo interešu pakļaušanu grupas interesēm. Sociālais statuss un vara bija atkarīgi no vietas cietsirdīgajā hierarhijas struktūrā. Tomēr atšķirībā no citām, uz konfūcismu balstītām sabiedrībām, korejieši ne vienmēr izcēla valsts prioritātes attiecībā pret morālajiem imperatīviem, it īpaši, ģimeni. Cilvēka pienākums pret valsts vai viņa priekšnieku bija nodrošināt lojālu un uzticīgu kalpošanu. Tomēr šie pienākumi bija noteikti, pamatojoties uz valsts vai priekšnieka rīcības taisnīgu un labvēlību.¹¹⁷

Tāpat kā viņu japāņu kolēģi, tradicionālie korejieši nenovērtēja rūpniecības un tirdzniecības nozīmi, dodot priekšroku vērtīgākām cilvēku nodarbēm kā lauksaimniecība, izglītība un civildienests. Korejiešu ražošanas process šajā laika posmā tika koncentrēts uz vienkārša auduma, mēbeļu un papīra izstrādājumu izgatavošanu, ko veica amatnieki ar zemu sociālo statusu dažās lielākajās apdzīvotajās vietās. Tajā laikā, kad pastāvēja patiešām turīgi tirgotāji, viņi neattīstīja savu kaimiņu, Ķīnas un Japānas, finanšu un kultūras institūcijas. Vēl vairāk, kad radās zemes īpašnieku aristokrātiskā šķira, viņu bagātība netika virzīta rūpniecības attīstībai līdz pat 20. gadsimtam. Korejas samērā kluso eksistenci satricināja 20. gadsimta politiskie un ekonomiskie notikumi. Pirmkārt, Japāna anektēja Koreju tās augošajā koloniālajā impērijā. Kaut arī Korejas dabas resursu krājumi nebija lieli, šādu resursu trūkums Japānā, izvirzīja Koreju par galveno kandidātu minerālās un lauksaimniecības produkcijas ražošanai eksportam impērijas ietvaros. Lai realizētu savu impērijas projektu, Japāna izveidoja hierarhiski sakārtotu autoritārisma sistēmu, daļēji balstītu korejiešu tradicionālajās vērtībās. Japāņu iekārtotāji būvēja ekonomisko infrastruktūru – ceļus, dzelzceļus, publiskas celtnes, paplašināja sākumskolas izglītību un skolēnu uzņemšanu skolās, ka arī principiāli piemēroja atšķirīgas mācību programmas. Tādējādi japāņi izmantoja kapitālu un cilvēkresursus korejiešu ekonomikas industrializācijai, kas kalpoja impērijas interesēm. Ir skaidrs, ka daudzi korejieši guva labumu no

¹¹⁷ Allan S. Gutterman, (1991) *Japan and Korea: Contrasts and Comparisons in Regulatory Policies of Cooperative Growth Economics*, Berkeley Journal of International Law, Volume 8, Issue 2, 276.lpp.

tehnoloģijām, kuras tika ieviestas Japānas okupācijas laikā. Tomēr japāņu institūcijas stingri ierobežoja korejiešu iespējas, un Korejas iedzīvotāju ekonomiskā un sociālā labklājība tikai nedaudz uzlabojās attiecīgajā periodā.¹¹⁸

Japānas brutālā un diskriminējošā valdīšana pamodināja nacionālistisku noskaņojumu daudzos korejiešos. 1919. gada martā valsts mēroga nevardarbīga demonstrācija, kas aicināja uz neatkarību, tika vardarbīgi apspiesta. Cilvēki tika nošauti ar automātiem, nodurti, ieslodzīti cietumā un spīdzināti. Kristiešus ieslēdza baznīcās un sadedzināja dzīvus. Starptautiskā sabiedrība izjuta riebumu pret japāņu cietsirdīgajām apspiešanas darbībām, par kurām ziņoja amerikāņu misionāri, bet maz kas tika darīts lietas labā. Daudzi izdzīvojošie bēga no valsts, daži izveidoja pagaidu valsts trimdu Ķīnā, citi centās sameklēt jebkāda veida militāro pretestību Mandžūrijā, Ķīnā, Krievijas tālajos austrumos un citviet. Cīņa par neatkarību ar vareno Japānas impēriju izpaudās dažādās formās. Daži aicināja būt pieklājīgiem un taisnīgiem, bet pasaulē, kur valdīja tikai spēks, šos saucienus diemžēl neviens nedzirdēja. Daži no korejiešiem cīnījās kopā ar ķīniešiem (kā ar nacionālistiem, tā arī ar komunistiem), cerot, ka Japāna beidzot tiks sakauta. Daži brauca uz ārzemēm (tajā skaitā, Japānu) mācīties. Tiem, kas palika Korejā, nācās izdzīvot Japānas valdīšanas laikā. Daži nolēma izglītoties vai sākt nodarboties ar uzņēmējdarbību, lai palielinātu korejiešu izdzīvošanas spējas, cerot uz neatkarību nākotnē.¹¹⁹

Dienvīdkorejas gadījums pierāda apgalvojumu, ka tautas prasības attiecībā uz politisko līdzdalību un elites gatavība to atzīt ir iespējamās modernizācijas sekas. Turpmākās politiskās sistēmas transformācijas liecina, ka ne korporatīvais, ne birokrātiski autoritārais modelis nav piemērojami Dienvīdkorejai. Tās nedemokrātiskā pagātne vislabāk ir uztverama kā reakcija uz noteiktiem faktoriem, tajā skaitā, uz Dienvīdkorejas pozīciju pasaules dominējošajā sistēmā, kompensējošas elites neesamību kara un straujo sociālo pārmaiņu rezultātā, spēcīgas un nosacīti neatkarīgas valsts izveidi. Nesenās vietējās un starptautiskās modernizācijas sekas tika novirzītas, lai mainītu šo faktoru ietekmi, kaut arī politiskās kultūras elementi un pagātnes strīdīgais mantojums radīja grūtības jaunajai demokrātijai.

Dienvīdkorejas mūsdienu vēsture aptver laika posmu, kas ir nedaudz ilgāks par septiņdesmit gadiem, sākot no nacionālas atbrīvošanās no Japānas koloniāla režīma 1945. gadā. Šajā diezgan īsajā laika periodā Dienvīdkoreja ir sasniegusi galvenos modernizācijas mērķus kā, piemēram, postkoloniālas neatkarīgas valsts izveide, ātra industrializācija un autoritārā režīma

¹¹⁸ Allan S. Gutterman, (1991) *Japan and Korea: Contrasts and Comparisons in Regulatory Policies of Cooperative Growth Economics*, Berkeley Journal of International Law, Volume 8, Issue 2, 277.lpp.

¹¹⁹ Young Back Choi un Yong J. Yoon, (2016) Liberalism in Korea, *Econ Journal Watch*, Volume 13, Issue 1, Janvāris, 106.lpp.

demokratizācija. Ievērojot šos sasniegumus, tas ir bijis intensīvs modernizācijas periods, kad modernizācijas uzdevumi tika veikti ļoti īsā laikā. Šādas intensīvas modernizācijas rezultāti ir bijuši ļoti auglīgi. Daudzām Trešās pasaules valstīm, kas ar novēlošanos uzsāka modernizāciju, Dienvidkoreja ir neliels piemērs. Dienvidkorejas mēģinājumi pāriet uz demokrātiju aizsākās jau 1945. gadā, kad nācija tika atbrīvota no japāņu koloniālas varas, bet tomēr neguva ievērojamus panākumus.¹²⁰

Dienvidkorejas koloniālais mantojums ir viens no lielākajiem pārmaiņu un uzplaukuma cēloņiem. Koloniālisms aizstāja sašķeltas un konfliktu pārņemtas aristokrātijas iestādes (un dinastijas likumu) ar mūsdienīgu, augsti centralizētu un ārkārtīgi spējīgu valsts aparātu, ko izmantoja Korejas sabiedrības atjaunošanai. Ir aizvien mazāk šaubu, ka japāņu izveidotā (valstī dominējošā) institucionālā struktūra ir pildījusi centrālo, ja pat ne noteicošu lomu tālākajā sociāli-ekonomiskajā un politiskajā attīstībā Dienvidkorejā.¹²¹

Arvien vairāk zinātnieku norāda uz Japānas mantojumu Korejā kā uz pagrieziena punktu mūsdienu Korejas vēsturē un ekonomiskās izaugsmes desmitgadēm.¹²² Japāņi Korejā izveidoja centrālo valsti ar modernu birokrātiju, kas izveidoja spēcīgu centrālo valdību (ar ministrijām, ievērojamu tehnokrātiju un modernu izglītības sistēmu), ka arī jaunu politisko ekonomiku. Viss ļoti lielā mērā līdzinājās tam, kas bija atrodamas pašā Japānā: cieša valsts un uzņēmumu mijiedarbība, Meidži stilā pamudināta modernizācija, *Chaebol* (Dienvidkorejas biznesa konglomerāta forma) ekvivalents japāņu finanšu magnātiem *Zaibatsu*. Pie tam Japāna bija vienīgā koloniālā vara, kas izvietoja savās kolonijās dažādas smagās rūpniecības nozares, piemēram, tēraudlietuves, ķīmisko rūpniecību un hidroelektrostacijas. Japāna izveidoja unikālu koloniālo struktūru Korejā, ko nevarēs redzēt nekur citur pasaulē.¹²³

Pēc Japānas kapitulācijas 1945. gadā, 2. Pasaules kara beigās, Korejas pussala tika sadalīta 38. paralēlē divās okupācijas zonās - Amerikas Savienoto valstu okupētie dienvidi un ar Padomju Savienību okupētie ziemeļi. Sākotnējās cerības uz vienotu, neatkarīgu Koreju, netika realizētas,

¹²⁰ Jung Hae Gu un Kim Ho Ki,(1993) „*Development of Democratization Movement in South Korea*“, Stanford Institute for International Studies, 1.lpp. izgūts no https://aparc.fsi.stanford.edu/sites/default/files/Development_of_Democratization_Movement_in_South_Korea-1.pdf.

¹²¹ Timothy C.Lim,(1999) “*The Origins of Societal Power in South Korea: Understanding the Physical and Human Legacies of Japanese Colonialism*,” *Modern Asian Studies* 33, 3, Jūlijs, 603.-604.lpp.

¹²² Mitsuhiro Kimura,(1993) “*Standards of Living in Colonial Korea: Did the Masses Become Worse Off or Better Off Under Japanese Rule?*” *The Journal of Economic History* 53, 3, Septembris, 649.lpp.

¹²³ Bruce Cumings, Ramon H. Myers(ed.) un Mark R. Peattie(ed.),(1987) “*The Legacy of Japanese Colonialism in Korea*,” in *The Japanese Colonial Empire, 1895-1945*, Princeton: Princeton University Press, 487.lpp.

un 1948. gadā tika izveidotas divas atsevišķas valstis – Korejas Republika (Dienvidkoreja) dienvidos un Korejas Tautas Demokrātiskā Republika (Ziemeļkoreja) ziemeļos.¹²⁴

Lielā mērā, pateicoties Amerikas Savienotajām valstīm, Dienvidkoreja kļuva par jaunu republiku 1948. gadā ar sabalansētu budžetu un valsts kases rezervi. Valsts prasība izveidot militāro dienestu gandrīz no visiem darbaspējīgajiem vīriešiem veicināja prasmju veidošanu un vispārējo pieredzi organizēšanā, kam piemīt daudzas mūsdienu industrijas iezīmes. Amerikas Savienoto valstu militārās programmas veicināja ekonomisko izaugsmi, sniedzot finansiālu palīdzību. Piemēram, rūpniecības tehnoloģijas tika uzlabotas, pateicoties amerikāņu tehnisko konsultantu un kapitāla ieplūšanai ar Amerikas Savienoto valstu vietējām militāro spēku iepirkumu programmām. Amerikas Savienotās valstis pamudināja vietējās varas iestādes jaunu reformu uzsākšanai, kuru mērķis bija saglabāt uz uzlabot esošo lauksaimniecības resursu izmantošanu. Tomēr Korejas karš pielika punktu ekonomikas optimismam, kas tika piedzīvots tajos gados. Miljoni cilvēku abās pusēs tika nogalināti vai ievainoti, bet ekonomiskie un fiziskie zaudējumi tika novērtēti kā līdzvērtīgi gandrīz visam 1953. gada IKP. Milzīgi ārvalstu palīdzības apjomi, kas bija tuvu desmit procentiem no ikgadēja nacionālā IKP, bija nepieciešami, lai uzturētu iztikas minimumu, saglabājot desmitgades līdzsvaru. Neskatoties uz Amerikas Savienoto valstu palīdzību un apmācībām, Dienvidkoreja tik un tā bija viena no nabadzīgākajām valstīm Āzijā 1960. gados. Tika uzskatīts, ka tā nav spējīga veidot pašpietiekamu ekonomikas izaugsmi.¹²⁵

Lai gan Koreja bija vienisprātis ar japāņiem par valsts lomu un cieņu pret civildienestu, šai valstij nebija nekādas pieredzes ar labvēlīgiem noteikumiem, ko pieprasa tās ideoloģijas tradīcijas. Dienvidkorejai bija tikai neliels priekšstats par centralizētas plānošanas koncepciju, ar ko viņi nedaudz iepazinās Japānas okupācija laikā, un vēl bija jāizstrādā institucionālu un normatīvu infrastruktūru, kuru Japāņi uzturēja 2. Pasaules kara laikā un desmitgadi pēc tam. Turklāt pēc Korejas kara valdība ierosināja citu politiku, neievērojot nevienam valsts ilgtermiņa attīstības plānu.¹²⁶

Notikumi pēc 2. Pasaules kara beigām un 20. gs. 60. gadu vidū diezgan pārliecinoši atspoguļo Japānas un Dienvidkorejas īstenotās politikas un sasniegto rezultātu līdzīgumu. Kamēr Dienvidkoreja bija ierauta katastrofālā pilsoņu karā un rekonstrukcijā, Japāna ir spējusi izmantot

¹²⁴ „U.S Relations With the Republic of Korea,“ U.S Department of State izgūts no <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2800.htm>.

¹²⁵ Allan S. Gutterman, (1991) *Japan and Korea: Contrasts and Comparisons in Regulatory Policies of Cooperative Growth Economics*, Berkeley Journal of International Law, Volume 8, Issue 2, 278.lpp.

¹²⁶ Ibid. 279.lpp.

milzīgus ārvalstu palīdzības līdzekļus, ka arī savu ekonomisko un juridisko institūciju kopumu, lai ātri un mierīgi virzītos uz industrializāciju. Dienvidkorejas vēlākie mēģinājumi iekļūt sarežģītajos tirgos rūpniecības nozarē saskārās ne tikai ar Rietumu konkurenci, bet arī japāņu stiprajām pusēm stratēģijā un mūsdienīgo rūpniecības politiku, kam korejieši, savukārt, mēģināja līdzināties.¹²⁷

Saistīt autoritārās varas desmitgades un militāro despotismu ar mūsdienīgo Dienvidkorejas kā demokrātiski kapitālistiskas nācijas tēlu ne vienmēr ir viegli. ANO solījums par demokrātisku Koreju un mēģinājums izveidot neatkarīgu nacionālo Korejas valsti drīz vien izgaisa Aukstā kara iespaidā. Kaut arī korejiešu tautai bija cerības uz brīvību un uzplaukumu, ko viņi bija pelnījuši pēc atbrīvošanās no Japānas 1945. gadā, tomēr sadalījums Dienvidkorejā un Ziemeļkorejā apdraudēja demokrātisku attīstību abām valstīm. Ziemeļkorejas līdzaspastāvēšana Korejas tautas politiskajā un sociālajā apziņā attaisnoja valsts drošības attīstību Dienvidkorejā. Dienvidkorejas līderi, sākot ar *Sinmans Ri* (Syngman Rhee, tika ievēlēts 1948.gadā), izmantoja draudus no ziemeļiem par pamatu nodrošināt ārpuskonstitucionālu izpildvaru. Bijušais ģenerālmajors *Paks Čonhi* (Park Chung Hee), kas nomainīja *Ri* un ieņēma Dienvidkorejas prezidenta amatu, konsekventi izmantoja drošības apdraudējumu, lai stiprinātu savu autoritāro politiku 1960. gadā, kam sekoja pāreja uz formāli autoritāru režīmu 1972. gadā. Vēlāk vēl viens militārais smagsvars *Čun Duhvan* (Chun Doo Hwan) turpināja autoritāro režīmu pēc *Paka Čonhi* slepkavības 1979. gadā un dzelžaini uzturēja varu līdz 1987. gada demokrātiskajām pārmaiņām.¹²⁸

Japānas un Korejas vēsturiskā evolūcija bieži vien pārsteidza ar sakritībām. Abas valstis ir piedzīvojušas vairākas iekšējās un ārējās problēmas. No izolētajām pozīcijām pasaulē, ko tās ieņēma vēl tikai pirms viena gadsimta, Japāna un Koreja tika pakļautas ārvalstu uzkundzēšanās draudiem, straujai rūpniecības modernizācijai, sociālu šķiru sistēmas plašajai transformācijai, Rietumu ietekmei, militārajai agresijai un okupācijai un, visbeidzot, dinamiskai un eksplozīvai ekonomikas izaugsmei. Veids, kā katra no nācijām pielāgojās šīm izmaiņām, var būt daļēji definēts ar komunitāro ideoloģiju, kas bija dziļi iesakņojusies šo nāciju tradīcijās un kultūrā.¹²⁹

Lai uzskatāmi analizētu Dienvidkorejas sākotnējo neveiksmi un turpmākos panākumus pārejā uz demokrātiju, būtu lietderīgi apskatīt divus atšķirīgus liberalizācijas ciklus. Pirmais cikls tika uzsākts 1979. gadā, kad valdība atbildēja uz opozīcijas prasībām, mīkstinot sodu

¹²⁷ Ibid. 280.lpp.

¹²⁸ Paul Y. Chang, (2015) „THE POLARIZATION OF SOUTH KOREA“ The legacy of authoritarianism and people's movements, Asian Studies, 26. Marts, izgūts no <http://stanfordpress.typepad.com/blog/2015/03/the-polarization-of-south-korea.html>.

¹²⁹ Allan S. Gutterman, (1991) *Japan and Korea: Contrasts and Comparisons in Regulatory Policies of Cooperative Growth Economics*, Berkeley Journal of International Law, Volume 8, Issue 2, 270.lpp.

piemērošanu pret citādāk domājošajiem un panākot vairāk nekā 1000 politeslodzīto atbrīvošanu. Neskatoties uz šiem notikumiem, opozīcija pret *Paka Čonhi* režīmu tikai pieauga. Demonstrācijas notika biežāk, un pat valdības locekļi sāka atklāti kritizēt *Paka* administrāciju. Sākās galveno opozīcijas partijas (Jaunā Demokrātiskā partija) amatpersonu apcietināšana, JDP laikrakstu konfiskācija, un tika pārmeklēta JDP galvenā mītne Y.H Trading kompānijas darbinieku streika laikā. Šie notikumi padarīja radikālāku opozīciju. JDP vadītājs *Kim Junsem* (Kim Young Sam) savā uzrunā 1979. gada 10. septembrī teica, ka uzsāks kustību *Paka* režīma gāšanai. Nepārsteidz valdības atbilde, ka tā atgriezīsies pie savādāk domājošo stingras ierobežošanas. *Paka* valdība bija pieradusi pie studentu protestiem, bet šīs demonstrācijas bija daudz plašākas un saņēma milzīgu atbalstu no pilsoņiem, kas nebija studenti. Atbildot uz demonstrāciju turpinājumu Pusanā un Masanā, *Paka* administrācija izsludināja karastāvokli reģionā, ieskaitot divas blakus pilsētas. Nemieri Pusanā un Masanā lielā mērā ietekmēja nācijas noskaņojumu. Tomēr neviens nebija gaidījis tādu notikumu pavērsienu, ko visiem nācās piedzīvot. 1979. gada 26. oktobrī Dienvidkorejas Centrālās izlūkošanas pārvaldes direktors *Kims Jae-gju* nošāva *Paku Čonhi* vakariņu laikā. *Kims* centās pierunāt armijas štāba priekšnieku un vienu no karavadoņiem veikt apvērsumu tajā vakarā, bet armijas štāba priekšnieks atteicās kārtības un likuma vārdā, un *Kims* nekavējoties tika arestēts. *Paka* režīma atbalstītāji izziņoja karastāvokli visā kontinentā. Premjerministrs *Choi Kyu Hah* bija valsts faktiskais vadītājs, taču viņš nedevis skaidrus signālus par to, vai viņš ir reformators vai *Paka* režīma atbalstītājs. Opozīcija pieprasīja demokrātisku reformu un piesardzīgi sāka to organizēt. Tajā pašā laikā ģenerālis *Čung* mēģināja nomierināt *Paka* režīma atbalstītāju radīto satraukumu, paziņojot, ka, ja ziemeļi uzbruktu, tiktu upurēti desmit miljoni Dienvidkorejas iedzīvotāju dzīvību un viņš uzskata par nepieciešamu savaldīt tūkstošiem demonstrantu, kas aicināja uz šādu uzbrukumu. 6. decembrī vēlēšanu kolēģija ievēlēja *Choi* par pagaidu prezidentu, un jau nākamajā dienā viņš deva opozīcijai cerību, ka viņš ir reformators, atbrīvojot *Kimu Tedžunu* (Kim Dae Jung), galveno opozīcijas līderi, no mājas aresta. Neskatoties uz visām darbībām, kuras armija vērsa pret reformatoriem, civilā valdība turpināja īstenot liberalizāciju. Radikāļu spiediena pieaugums uz valdību netika nepamanīts, un jau pēc neilga laika militārie spēki izteica brīdinājumu, ka viņi vairs necietīs studentu demonstrācijas. Pacietība tika izsmelta, un pat pilsoņi ar mēreniem uzskatiem nolēma apvienoties ar radikāļiem. Stingrā režīma atbalstītājiem šī pēdējā koalīcija starp mērenajiem un radikāļiem bija galējā provokācija. Nākamajā rītā laikrakstos parādījās oficiālais teksts par karastāvokļa izsludināšanu. Tūkstošiem studentu uzsāka demonstrācijas un saņēma milzīgu atbalstu. Nemieri turpinājās, līdz protestētāju pūlis pieauga līdz 100 000 cilvēku. Pēc septiņām dienām pilsētā ienāca

Dienvidkorejas Armija un pārņēma kontroli ar samēra vardarbīgu manevru. Pirmais liberalizācijas cikls beidzās ar asinsizliešanu un bez demokrātijas.¹³⁰

Otrais liberalizācijas cikls netika nopietni aizsākts līdz 1986. gadam, kamēr opozīcija nesāka petīcijas kampaņu par konstitūciju ar tiešajām vēlēšanām. Jaunas kampaņas ietvaros opozīcija veiksmīgi apvienojās jauna partijā JKDP (Jaunā Korejas Demokrātiskā partija) un aktīvi tuvojās liberalizācijai. Reformatori valdības partijā kļuva nedaudz pielaidīgākie un iniciēja dialogu par konstitucionālo reformu. Bet turpmākās demonstrācijas norādīja uz noteiktu grupu radikālisma pieaugumu opozīcijā. Šo radikāļu arvien pieaugošais spēks uzkurināja reformatoru frakcijas bailes. Ja viņi nevarēs vienoties ar mēreno opozīciju, tad radikāļu spēks kļūs vēl lielāks un tad tie mēģinās vardarbīgi gāzt Čun režīmu. 1987. gada aprīlī Čun pārtrauca debates par konstitucionālo reformu, un dažus mēnešus vēlāk viņš savā vietā iecēla pensionētu ģenerāli Roh Tae Woo, kam bija jāturpina darbs pastāvīgas konstitūcijas izveidē. Opozīcija eksplodēja, un tūkstošiem demonstrantu izgāja ielās Seulā un citur. Nākamo divu nedēļu laikā reformatori pārliecināja stingrā režīma atbalstītājus, ka šoreiz viņiem nav izvēles un ka represijas nebūs veiksmīgas. Ģenerālis Roh sajuta šo stingrā režīma atbalstītāju atkāpšanos un sāka attālināties no Čun. Līdz beidzot ģenerālis Roh paziņoja, ka opozīcijas prasības tiks izpildītas, tajā skaitā, pirmās tiešās un atklātās prezidenta vēlēšanas. Var teikt, tādējādi demokrātija dzima otrajā liberalizācijas ciklā.¹³¹

1992. gadā demokrātijas aktīvists Kim Junsem dominēja prezidenta vēlēšanās, izveidojot viltus aliansi ar Roh. Kima kritiķi uzskatīja, ka šī alianse ir demokrātijas nodevība un tas ir apliecinājums tam, ka bijušie ģenerāļi, tādi kā Roh, vēl joprojām tur varu savās rokās. Neskatoties uz to, Kims diezgan agresīvi turpināja īstenot demokrātijas reformas. 1996. gadā Dienvidkorejas tiesa notiesāja Čunu un Rohu par nodevību un sacelšanos un piesprieda Čunam nāvessodu, bet Roham cietumsodu uz daudziem gadiem. 1997. gadā Kims Tedžuns dominēja trešajās brīvajās prezidenta vēlēšanās. Kima inagurācija izkļiedēja visas bažas, ka Dienvidkorejai vēl ir nepieciešams pabeigt pāreju uz demokrātiju. Kā ievēlētais prezidents Kims apžēloja gan Čunu, gan Roh.¹³²

Atgriežoties pie liberalizācijas cikliem, abos gadījumos sākotnējā liberalizācija no valdības puses veicināja opozīcijas prasību pieaugumu turpmākajai liberalizācijai. Spirālveida konflikts

¹³⁰ James Fowler, (1999) *The United States and South Korea Democratization*, Political Science Quarterly, Jūnijs, Volume 114, Nr.2, 266.-270.lpp.

¹³¹ Ibid. 270.-271.lpp.

¹³² David Adesnik un Sun hyuk Kim, (2008) *If At First You Don't Succeed: The Puzzle of South Korea's Democratic Transition* Center on Democracy, Development, and the Rule of Law Working Papers, Stanford, Number 83, Jūlijs, 5.lpp.

beigās noveda pie liberalizācijas maiņas, kas veicināja demonstrāciju rašanos. Tomēr šo ciklu rezultāti ir bijuši ļoti dažādi – 1980. gadā izjuka valdība, bet jau 1987.gadā tas noveda pie demokrātijas. Rakstos par pāreju uz demokrātiju liberalizācijas procesu apraksta kā divpakāpju mijiedarbību, kad opozīcija pieprasa reformas, bet valdība vai nu piekrīt reformām, vai arī apklusina opozīciju. Giljermo O'Donels (Guillermo O'Donnell) sadalīja šīs reformas, un tās var tikt vērtētas kā liberalizācija (ieslodzīto atbrīvošana, citādāk domājošo neierobežošana) vai kā demokratizācija (brīvas un taisnīgas vēlēšanas). Un atšķirība ir ļoti svarīga, jo, kā norāda Semjuels Hantingtons, liberalizācija bez demokratizācijas būtībā ir nestabila.¹³³ Tā vietā, lai mazinātu spiedienu uz valdību, liberalizācija dod opozīcijai lielāku rīcības brīvību un lielāku stimulu, lai stiprinātu spiedienu demokratizācijas virzienā. Tas nozīmē, ka mijiedarbība starp valdību un opozīciju atkārtojas, veicot daļējas liberalizācijas secīgus posmus līdz brīdim, kad valdība ir kļuvusi par demokrātisku, izjūk vai ir gāzta.¹³⁴

Jebkuras nācijas spēja formulēt un īstenot īpašu industriālu politiku ir lielā mērā atkarīga no nācijas valsts institūtu struktūras. Tā kā Dienvidkoreja, šķiet, apzināti aizņēmusies daudzus normatīvus un sociālus instrumentus no Japānas, nav pārsteidzoši, ka valsts un politiskajām struktūrām katrā no šīm valstīm ir raksturīgas talantīgas un elitāras birokrātijas esamība un plaša rīcības brīvība attiecībā uz kopējo ekonomisko politiku, izpildvara ar ierobežoto politisko opozīciju, neefektīva likumdošanas nozare, centralizēta ekonomiskas plānošanas funkcija un integrēta monetārās, fiskālas, kredīta un ārvalstu ieguldījumu politikas regulēšana ar finanšu un tirdzniecības ministriju starpniecību.¹³⁵

Tā kā Dienvidkorejas pārvaldības institucionālā struktūra ir ļoti līdzīga Japānas institucionālajai struktūrai, dažas praktiskās atšķirības, kas ir saistītas ar Dienvidkorejas unikālo politisko situāciju, apgrūtina izcelt citas kā tikai kopīgās analogijas ar industriālās politikas procesiem Japānā un Dienvidkorejā. Izpildvara Dienvidkorejā pieder prezidentam, kas kalpo kā valsts un valdības vadītājs un ir ievēlēts uz vienu piecu gadu termiņu. Tomēr lielāko daļu no straujās ekonomiskās izaugsmes perioda, Dienvidkoreju pārvaldīja trīs diktatori (viens pēc otra), kam nebija nekādu pilnvaru atšķirībā no tieši ievēlēta prezidenta.¹³⁶

¹³³ Samuel Huntington, (1991) *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, (Norman: University of Oklahoma Press), 136.-137.lpp.

¹³⁴ James Fowler, (1999) *The United States and South Korea Democratization*, Political Science Quarterly, Jūnijs, Volume 114, Nr.2, 271.lpp.

¹³⁵ Allan S. Gutterman, (1991) *Japan and Korea: Contrasts and Comparisons in Regulatory Policies of Cooperative Growth Economics*, Berkeley Journal of International Law, Volume 8, Issue 2, 286.lpp.

¹³⁶ Ibid. 287.lpp.

Savu stratēģiski ģeogrāfisko un politisko atrašanās vietu dēļ gan Japāna, gan Dienvidkoreja ir guvušas labumu no Amerikas Savienoto valstu un citu Rietumu valstu ekonomiskās un militāras palīdzības. Turklāt vēlāk Japāna sniedza tiešu palīdzību Dienvidkorejai. Rezultātā abām no nācijām bija piekļuve pamattehnoloģijām un izejvielām kritiskajos attīstības procesa periodos. Tas ļāva katrai no nācijām ātri pāriet uz industrializāciju, nepiešķirot resursus citām darbietilpīgām nozarēm, kā parasti tiek darīts jaunattīstības valstīs pēc klasiskā attīstības un tirdzniecības modeļa.¹³⁷

Neskatoties uz to, ka Dienvidkoreja un Japāna atrodas vienā ģeogrāfiskajā un kultūras reģionā un daļa daudzu līdzīgu vēstures elementus, būtu pārsteidzīgi ignorēt kultūras dažādības, kuras pastāv šajās valstīs. Koreja nav vienkārši "otrā Japāna". Fundamentālas atšķirības pastāv abu tautu vērtībās, ētikā, tradīcijās un uzvedībā. Šīs atšķirības ietekmē veidu, kā tiek strukturēti attiecīgie Japānas un Dienvidkorejas institūti, un veidu, kā tiek sadalīti atalgojums un pienākumi katrā no sabiedrībām.¹³⁸

Tā kā demokrātijas process Dienvidkorejā turpina attīstīties, arvien vairāk tās iedzīvotāju spēj novērtēt brīvību, kas viņiem ir dota. Daudzi uzdod jautājumu, kāpēc pāreja uz demokrātiju nenotika jau 20. gs. 80. gados. Vidusšķiras un strādnieku līdzdalība ir bijusi svarīga, jo demonstrācijas, kas notika 1987. gadā bija daudz lielākas un nacionālākas nekā 80. gados. Tomēr arī 80. gados bija manāma vidusšķiras un darbaspēka līdzdalība. Varbūt atmiņas par *Gwangju* incidentu savaldīja stingrā režīma atbalstītājus 1987. gadā, bet tad rodas jautājums, kāpēc atmiņas par studentu revolūciju neapturēja viņus 1980. gadā. Līdzīgi arī 1987. gadā Olimpiskās spēles pievērsa vispasaules uzmanību, kas, iespējams, atkal savaldīja stingrā režīma atbalstītājus, bet tikpat labi, viņi vienkārši varēja vēl stingrāk sekot līdzī kārībai. Protams, var arī apgalvot, ka noteicošais šajā situācijā bija Čoi vājums, bet, acīmredzot, viņa vājums bija izskaidrojams ar reformatoru iztrūkumu militārajos spēkos. Katram no šiem apgalvojumiem, iespējams, bija sava loma gala rezultātā, varbūt kāds no šiem apgalvojumiem bija arī noteicošais. Tomēr parasti netiek nosaukts spēks, kas uzsāka pāreju: reformatoru pastiprinātā loma Dienvidkorejas militārajos spēkos, nozīmēja, ka viņi var stāties pretī stingrā režīma atbalstītājiem.¹³⁹

1998. gadā, neskatoties uz savu demokrātisku statusu, Dienvidkorejā ir bijuši simtiem politieslodzīto, autoritārās pagātnes mantojuma atskaņas un visuresošie draudi no Ziemeļkorejas.

¹³⁷ Ibid.289.lpp.

¹³⁸ Allan S. Gutterman, (1991) *Japan and Korea: Contrasts and Comparisons in Regulatory Policies of Cooperative Growth Economics*, Berkeley Journal of International Law, Volume 8, Issue 2, 281.lpp.

¹³⁹ James Fowler, (1999) *The United States and South Korea Democratization*, Political Science Quarterly, Jūnijs, Volume 114, Nr.2, 287.lpp.

Lielākā daļa no viņiem ir bijuši strādnieku aktīvisti, kas ir notiesāti par nelikumīgiem streikiem, vai arī Ziemeļkorejas atbalstītāji, kas nevēlējās atteikties no komunisma. Valdība turpināja piemērot valsts drošības likumu, saskaņā ar kuru katru gadu simtiem cilvēku tika arestēti, par par Ziemeļkoreju atbalstošiem ziņu izplatīšanu, par nesankcionētām publikācijām par Ziemeļkoreju un par komunikāciju ar ziemeļkorejiešiem, kā arī par citām, nevardarbīgām aktivitātēm. Kā politiskos, tā arī parastos ieslodzītos bieži vardarbīgi iespaidoja, lai saņemtu atzīšanos, un parasti viņiem nebija pieejams advokāts nopratināšanas laikā.¹⁴⁰

Demokrātija Dienvidkorejā ir strauji attīstījusies īsā laika periodā, un vislielāko ieguldījumu demokratizācijas attīstībā ir devuši demokratizācijas kustību spēki. Liels ieguldījums tika veikts, pateicoties ne tikai izciliem līderiem, bet arī vienkāršajiem cilvēkiem un viņu neskaitāmajiem upuriem. Daudziem demokrātijas patriotiem nācās ziedot savu dzīvību demokratizācijas vārdā, un daudzi nezināmi cilvēki ir lējuši savas asinis, sviedrus un asaras, lai varētu pievienoties demokratizācijas kustībai. Tāpēc, runājot par Dienvidkorejas demokrātijas attīstību, nevar nepieminēt viņu pūles un pašuzupurēšanos, kas tika veltītas demokratizācijas kustībai.

Dienvidkorejas politiskajā kultūrā vēl joprojām ir palicis konfūcisma hierarhiska kolektīvisma un labvēlīgas paternitātes mantojums. Liela daļa dienvidkorejiešu kaut vai daļēji ir saistīti ar plaši citētām Āzijas vērtībām. Demogrāfiska atšķirība, paaudžu maiņa un izglītība mazinās konfūcisma tradīciju ietekmi uz mūsdienu Dienvidkoreju.

21. gadsimta sākumā Dienvidkoreja ir pasaules lielāko industriāli attīstīto valstu vidū, kā arī plaši atzīta par panākumiem ekonomikas attīstībā un politiskajā demokratizācijā. Dienvidkoreja ir ievērojami mainījusies un no nabadzīgas un atpalikušas valsts, kas kādreiz atradās Japānas koloniālas uzkundzēšanās ēnā, kļuvusi par stipru valsti. Dienvidkoreja ir valsts ar spēcīgu nacionālas piederības sajūtu un ļoti lepojas ar savām tradīcijām, kultūru un sasniegumiem.

¹⁴⁰ Izgūts no <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/south-korea>.

4. DEMOKRĀTIJA TAIZEMĒ, AIZKAVĒTA VAI NORĀIDĪTA?

Šajā nodaļā darba autore apskatīs Taizemes politisko vēsturi un, izpētot pēdējo desmitgadu notikumus, mēģinās izprast, vai Taizemei ir iespēja atgriezties pie stabilas demokrātijas valstī un vai Taizemes gadījumam ir kopīgas iezīmes ar Japānu un Dienvidkoreju.

Taizeme nepieder pie konfūcisma valstīm, galvenā reliģija valstī ir budisms. Āzijas vērtības, kas ir saistītas ar konfūcismu šķiet ir vairāk atbalstītas “ne”-konfūcisma sabiedrībās, nekā konfūcisma. Piemēram, publiskā pieķeršanas ierobežotajam sociālajam plurālismam un paternitātes valdībai bija plašāk izplatīta Taizemē, nekā Japānā. Tas var nozīmēt, ka sociālas harmonijas vai valdības paternitātes ideāls nav konfūcisma morālas tradīcijas atšķirība. Šīs Āzijas vērtības, tiek diskreditētas Austrumāzijas demokrātiskajās valstīs.

Taizemes politiskajai attīstībai 21. gadsimtā raksturīga sabiedrības polarizācija gan valsts demokratizācijas pretinieku, gan atbalstītāju rindās. Augstākās un vidējās šķiras stāvokļa izmaiņas politiskajā sistēmā kļuva par iemeslu protestiem pret valdību, kas tika vērsti pret pastāvošo demokrātiju valstī. Politiskās krīzes padziļināšanās izraisīja militāro apvērsumu 2014. gadā, nodibinot autoritāro režīmu un nostiprinot tradicionālās politiskās elites varu.

Kaut arī lielākā daļa struktūru Taizemē ir raksturīgas Rietumu demokrātijām, valsts uzvedība neatbilst standarta kritērijiem. Personificētie “patrons-klients” tīkli, pārāk liela ekonomiskā atšķirība starp pilsētām un laukiem, vēlēšanu un kandidātu uzpirkšana, vājas politiskās partijas, šie ir piemēri tam, kas grauj demokrātijas izredzes Taizemē. Tomēr Taizemes virzība uz demokrātiju ir neapstrīdama.¹⁴¹

Stabila, konsolidēta demokrācija Taizemē jau sen ir beigusies. Kad 1932. gadā jaunākie bruņoto spēku un jūras spēku virsnieki gāza absolūto monarhiju, viņi pasludināja pirmā demokrātiskā režīma izveidi Taizemes politiskajā vēsturē. Tomēr izveidotā sistēma bija demokrātiska tikai pēc formas, nevis pēc satura un drīz jau deva ceļu militārajai pārvaldei. Tāds ir bijis daudzu turpmāko demokrātisko režīmu liktenis. Kopš 1932. gada ir bijuši deviņi veiksmīgi apvērsumi un septiņi neveiksmīgi mēģinājumi. Biežas pārejas uz autoritāro režīmu un no tā ietvērta konstitūcijas promulgāciju. Šobrīd esošais nolikums Taizemē ir piecpadsmitais pēc kārtas. Nav pārsteidzoši, ka politiskās nepārtrauktības trūkums ir kavējis partiju sistēmas institucizāciju. Tipiskajai Taizemes partijām trūkst masu bāzes, labi veidotas organizācijas un identificējamās ideoloģijas. Tā vietā partijas tiek veidotas uz personisko attiecību pamata.

¹⁴¹ Clark D. Neher, (1996) *The Transition to Democracy in Thailand*, Asian Perspective, Volume 20, No.2, Rudens-Ziema, 301.lpp.

Tādējādi Taizemes politiskās sistēmas pamatelementi ir militārā iejaukšanās politikā, militāro virsnieku un politiķu cīņa par varas sadalījumu un politisko institūtu vājums.¹⁴²

Vairāk nekā 70 gadus cīņa starp vīriešiem uniformās un civilo valdību Taizemes politikā atspoguļojas ar biežiem apvērsumiem un militāro kontroli valstī. Taizemes militārais spēks uzskata sevi par vislabāk organizēto un disciplinēto institūtu kopš 1932. gada. Doma par militāro spēku kā valsts mugurkaulu vēl joprojām ir spēcīga. Saskaņā ar koncepciju par cieņu, aizsardzību un lojalitāti pret priekšnieku, militārais spēks ir mēģinājis izveidot savu hierarhisko struktūru Taizemes politikā. Līdz ar paaugstinātu militāro ietekmi politikā, ir mazinājies demokrātijas uzplaukums.¹⁴³

Taizemes politiskā vēsture kopš absolūtās monarhijas gāšanas brīža var tikt sadalīta piecos posmos: no 1932.-1972., 1973.-1976., 1976.-1991., 1991.-1992. un no 1992. gada līdz mūsdienām. Lai gan pārmaiņu process ir bijis nevienmērīgs un sadrumstalots, kopējās tendences tika vērstas uz politiskās lomas mazināšanu pār militārajiem spēkiem, attiecīgi svarīgākās lomas iegūšanu parlamentam politiskajā procesā, pieaugušo politisko partiju identifikāciju ar noteiktiem reģioniem un vēlēšanu apgabaliem kopā ar partiju sistēmu fragmentāciju un atšķirību iztrūkumu starp partiju platformām un arvien labāk attīstītu un uzstājīgu pilsonisko sabiedrību.¹⁴⁴

Laika periodā no 1932. gada līdz 2.Pasaules kara beigām, militārie spēki turpināja paplašināties un attīstīties, ne tikai valsts aizsardzības vajadzībām, bet arī feldmaršala *Pibulsongkram* atbalsta stiprināšanai, kas pēc 1932. gada apvērsuma kļuva par spēcīgu politisko līderi. Pēc kara komunisma draudi nodrošināja militārajiem spēkiem jaunu pamatojumu tā paplašināšanai un iesaistīšanai valsts lietās. Komunistiskās partijas uzvara Ķīnā 1949. gadā, Korejas kara uzliesmojums 1950.gadā, ka arī Vjetnamas lielā cīņa par Vjetnamas neatkarību 1950. gadā piespieda Taizemi kļūt par Amerikas Savienoto valstu sabiedroto. Pēckara Taizemes militārie spēki bija attīstījušies tik tālu, ka varēja paši risināt komunisma problēmu, un Taizeme tika integrēta Amerikas Savienoto valstu kolektīvajā drošības sistēmā. Taizemes militārie spēki tika modernizēti un paplašināti sadarbībā ar Amerikas Savienotajām valstīm. Laika periodā no 1950. gada līdz 1971.gadam Amerikas Savienoto valstu militārā palīdzība vidēji sasniedza 46

¹⁴² Daniel King un Jim LoGerfo,(1996) *Thailand: Toward Democratic Stability*, Journal of Democracy, Volume 7, Issue 1, Janvāris, 102-117.lpp.

¹⁴³ Katsamaporn Rakson,(2010) *The influence of the military in Thai politics since the 1990s*, Asia Research Centre, Working Paper No.166, 2.lpp.

¹⁴⁴ Daniel King un Jim LoGerfo,(1996) *Thailand: Toward Democratic Stability*, Journal of Democracy, Volume 7, Issue 1, Janvāris, 102-117.lpp.

miljonus ASV dolāru gadā, kas veidoja 50 procentus no Taizemes aizsardzības ministrijas kopējā budžeta.¹⁴⁵

Viens no Amerikas Savienoto valstu ietekmes aspektiem 20.gs. 50. gados bija komunistiskā apdraudējuma uztvere. Taizemes militārie spēki atbalstīja ASV viedokli, ka komunisma draudi nāks no ārpuses atvērtas agresijas veidā. Domino teorija un Džona Fostera Dalasa (John Foster Dulles) ierobežošanas politika guva lielu uzmanību no valdības un militārajām iestādēm. Kā rezultātā militārā spēka attīstība tika vērsta uz konvencionāla kara draudiem. Militāro spēku attīstība vēl vairāk nostiprināja militārās elites politisko stāvokli. Laika posmā no 20. gs 50. līdz 60. gadam civilie politiskie spēki ir bijuši neorganizēti, vāji un nespēja pārmākt militāros spēkus. Demokrātiskā partija bija vienīgais organizētais politiskais spēks, bet tā bija populāra tikai Bangkokā. Militārais institūts tika daļēji paplašināts, lai sniegtu atbalstu militārajiem līderiem. Tā kā apvērsumi kļuva par valdības maiņas metodi, militārā organizācija bija svarīgs politiskais resurss tiem virsniekiem, kas izmantoja šos apvērsumus, lai iegūtu kontroli pār valsts varu. Armija kā viens no trijiem militārajiem spēkiem piedzīvoja visspēcīgāko izaugsmi. Jūras flote, kas bija ļoti spēcīga pirms 2. Pasaules kara, cieta no sava priekšlaicīga apvērsuma 1951. gadā. Gaisa spēki vienmēr ir bijuši tuvi armijas sabiedrotie un atbalstījuši armijas kļūšanu par galveno dienestu. Tāpēc nav pārsteidzoši, ka armijas līderi ieguva vairāk posteņu nekā pārējie dienesti. Amerikas Savienoto valstu palīdzība nemainīja Taizemes virsnieku politiskos uzskatus un domas. Amerikas Savienoto valstu palīdzība līdz 20.gs. 70. gadiem ietvēra apmācību programmas tajiešu virsniekiem lielākajās militārās izglītības iestādēs, tādās kā Westpointa (West Point) un Fort Līvenvorta (Fort Leavenworth), ka arī amerikāņu konsultanti tika sūtīti uz Taizemi, lai organizētu apmācības programmas militārpersonām. Tomēr šīs programmas nemainīja Taizemes militāro virsnieku politiskos uzskatus. Liberāli demokrātiskais noskaņojums, militārais profesionālisms un koncepts par civilpersonu pārākumu neradās militārajās valdošajās aprindās. Amerikas palīdzība sakrita ar militārās elites iesaistīšanos valsts politiskajās lietās un, visticamāk, tādēļ, ka ASV nav centusies atturēt viņus no politiskās līdzdalības, militārās elites uzskati palika nemainīgi.¹⁴⁶

No 1932. līdz 1973.gadam politiskā sistēma Taizemē ir bijusi daļēji demokrātiska. Masveida politiskās līdzdalības īstenošana sākās 1973. gada oktobrī, kad studentu vadītās demonstrācijas, pārstāvot pastāvīgo Konstitūciju, gāza korumpēto un nepopulāro militāru diktatūru. Tomēr partiju izplatība pēc 1973. gada padarīja parlamentāro valdību ļoti nestabilu, un

¹⁴⁵ Suchit Bunbongkarn, R.J.May(ed.) un Viberto Selochan(ed.),(2004) *The Military and Democracy in Asia and the Pacific*, The Australian National University Press, 51.lpp.

¹⁴⁶ Suchit Bunbongkarn, R.J.May(ed.) un Viberto Selochan(ed.),(2004) *The Military and Democracy in Asia and the Pacific*, The Australian National University Press, 51.-52.lpp.

nekārtības, kas pavadīja demokrātisko valdību, lika daudziem taizemiešiem atbalstīt kārtības restaurāciju, ko īstenoja militāra apvērsuma laikā 1976. gada 6.oktobrī. Apvērsums atjaunoja militārā spēka pārākumu par parlamentu, partiju sistēmu un pilsonisko sabiedrību.¹⁴⁷ Politika pēc 1976. gada vairs nekad nebija tāda kā iepriekš. Demokrātiska līdzdalība, kaut arī ne uz ilgu laiku, bet izraisīja sabiedrībā cerību, un nākamo divu desmitgadu laikā Taizemes politikā dominēja cīņa par varu starp birokrātiem un virsniekiem no vienas puses un politiķiem no otras. Saistībā ar sašķeltību militārajos spēkos un ar pretestību militārajam likumam, izteiktu ar monarhiju, Taizeme uzsāka pāreju uz daļēju demokrātiju periodā no 1976. līdz 1991. gadam. Šajā periodā tika radīta preses brīvība un notika regulāras vēlēšanas.¹⁴⁸

1991. gada apvērsums notika ātri, tā mērķis bija saglabāt militārās intereses, kam bija spēcīgs atbalsts militārajās aprindās un Taizemes militārajās institūcijās. Militārais spēks tika izmantots, lai saglabātu savas biznesa intereses, piemēram, korporācijas, radio un televīzijas stacijas, finanšu iestādes, akciju tirdzniecības uzņēmumus, kam draudēja iznīcība sakarā ar valdības maiņu. Ievērojami, ka militārā iejaukšanās notika bez karaļa atļaujas un noveda pie politiskas vardarbības 1992. gada maijā, ko izbeidza karaļa iejaukšanās.¹⁴⁹

Tā kā Taizeme atbilst modificētas demokrātijas aprakstam, parādās termins “daļējā demokrātija”. Formālas demokrātiskas valdības struktūras pastāv, bet atkarības kontekstā no autoritāras pārvaldes. Daudzi taizemieši definē demokrātiju kā individuālo brīvību, vienlaikus atbalstot militārā apvērsuma līderus, kas ir sagraibuši valsts varu un atcēluši konstitucionālās vēlēšanu garantijas, vārda un pulcēšanas brīvību. Tajū valodā vārds *prachathipatai* parasti tiek definēts kā demokrātija. Tomēr šī tajū vārda nozīme ir diezgan atšķirīga no demokrātijas standarta definīcijas. Taizemiešiem vārds *prachathipatai* nenozīmē tautas suverenitāti, ievēlēto pārstāvju kontroli par izpildvaras institūcijām vai varu tautas rokās. Tā vietā termins apraksta politiku, kura nāk no monarhijas un birokrātijas pie parasta pilsoņa, nevis no masām.¹⁵⁰

Taizemes politiskā sistēma ir līdzīga citām sociālās veidošanas apakšsistēmām Taizemē, bieži tiek uzskatīta par hibrīdu, kas ietver gan autoritāra režīma, gan demokrātijas elementus. Politiskas sistēmas ar hibrīda īpašībām var tikt saprastas kā alternatīvi virzieni, nevis kā liberālas demokrātijas stacijas. Tomēr, tas nenozīmē, ka šādas valstis ir nolemtas nekad nepanākt labi

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Yumei Zhang, (2003) *Pacific Asia: The politics of development*, Routledge, 85.lpp.

¹⁴⁹ Katsamaporn Rakson, (2010) *The influence of the military in Thai politics since the 1990s*, Asia Research Centre, Working Paper No.166, 7.-8..lpp.

¹⁵⁰ Clark D. Neher, (1996) *The Transition to Democracy in Thailand*, Asian Perspective, Volume 20, No.2, Rudens-Ziema, 303.lpp.

funkcionējošu liberālo demokrātiju.¹⁵¹ Pozitīvs piemērs šajā gadījumā ir Japāna, kuru arī devēja par hibrīdu.

Kopumā, kaut vienreiz izvairoties no vārda hibrīds, var teikt, ka Taizeme ir izveidojusi divkāršu valsti, nevis politisko sistēmu, ko raksturo ar būtisku iekšējo struktūru un kultūras viendabīguma pakāpi, kā to var redzēt stabilajās demokrātijās un diktatūrās. Šī situācija, ieskaitot struktūras, attiecīgos kultūras resursus, mērķus, mijiedarbību starp politikas sastāvdaļām, kā arī ārējās un iekšējās izmaiņas, veido lielāko daļu no svarīgākajiem politiskajiem konfliktiem pēdējo četrdesmit gadu laikā. Daudzas formālas – juridiskas struktūras, kas atrodamas Taizemes konstitūcijā, uzrodas domstarpību dēļ starp pieciem spēkiem, kuri veido divus ideālus tipus *aphichon* (vecās varas elite) un *prachachon* (nesenie tautas spēki). Tie mijiedarbojas un daļēji pārklājās, piemēram, Demokrātiskā partija un Jaunā Politikas partija, galvenokārt balstītas uz atšķirīgām definīcijām par to, kādas ir Taizemes politikas problēmas. Konstitucionāli risinājumi, kas ir izstrādāti citām valstīm, ir svarīgi resursi uz kuriem atsaucas, nosakot taizemiešu konstitucionālo kārtību. Demokrātija Taizemē, ja tāda ir pastāvējusi, kopš absolūtas monarhijas gāšanas 1932. gadā, ir bijusi ļoti dažāda pēc savas būtības. Militāra diktatūra taizemiešu stilā vai daļēja demokrātija ir bijušas galvenās politiskas kārtības formas.¹⁵²

Taizemē nozīmīga loma politikā ir reliģijai, šajā situācijā, tas ir budisms. Budismu Taizemē raksturo kā revolucionāru spēku, jo racionālistiskas budisma mācības izrāda ievērojamu atbalstu progresīvām un demokrātiskām politiskām idejām. Tomēr realitāte ir tāda, ka valsts sagrāba varu pār budismu savās rokās un tā latentais radikālisms tika neitralizēts. Taizemiešu budisms ir interesants reliģijas piemērs, kam ir neviennozīmīga saikne ar politiskas liberalizācijas un pārmaiņu procesu.¹⁵³

Lai izprastu budisma politiskās kārtības īpašās attiecības, ir jābūt nelielām zināšanām Taizemes historiogrāfijā. Taizeme tiek uzskatīta par “unikālu” Dienvidaustrumu valsti, jo nekad nav bijusi Rietumu lielvaru kolonizēta. Daudzi, gan taizemiešu, gan ārvalstu pētnieki, uzskatīja šo par svētību, kas kļuva iespējama, pateicoties Siāmas (Taizeme līdz 1949.gadam) 19.gadsimta karaļu diplomātiskajām prasmēm. Daudz kritiskāki pētnieki pieņem, ka koloniālās pieredzes trūkums ir kavējis nacionālās kustības rašanos valstī, kas savukārt noveda pie nenobriedušas un nestabilas politiskas kārtības. Pētnieki pieņēma, ka modernizācijas veids, kādu veica *Chakri*

¹⁵¹ Michael H. Nelson, (2012) Some Observations on Democracy in Thailand, Southeast Asia Research Centre, Februāris, No.125, 1.lpp.

¹⁵² Michael H. Nelson, (2012) *Some Observations on Democracy in Thailand*, Southeast Asia Research Centre, Februāris, No.125, 7.-8.lpp.

¹⁵³ Duncan McCargo, (2004) *Buddism, Democracy and Identity in Thailand*, University of Leeds, Volume 11, Issue 4, Augusts, 155.lpp.

karāļi, bija tāds pats, kādu īstenoja koloniālie valdnieki formāla imperiālisma ietvaros. Šajā ziņā budistu *Sangha* iekļaušana politiskajā kārtībā, kas tika organizēta pēc iekšēja koloniālisma principa, ir svarīgs absolūtas monarhijas mantojuma elements. Jauna politiska kārtība tika ieviesta ar 1932. gada notikumiem, kas izbeidza absolūto monarhiju, bet valsts bija atstāta ar modernizētu (citiem vārdiem sakot, pakļautu) budistu *Sanghu*. Budisms pats par sevi neveidoja politisko pasivitāti, Taizemes gadījumā ir pieņemami domāt, ka valsts manipulēja ar budismu iedzīvotāju pakļaušanai, izmantojot oficiāli sankcionētu reliģijas formu, lai nodrošinātu leģitimitātes avotu. Kamēr racionālistiskais budisms, ko propagandēja Buddhahasa, bija koncentrēts uz to, ka budisma mācības ļauj cilvēkiem pašiem meklēt savus morālos virzienus, daži centās izpētīt racionālistisku pozīciju sekas politikā. Protams, bija iespēja apskatīt racionālistisku budismu kā pamatu daudz kritiskākam skatienam uz politisko kārtību. Izaicinājums hierarhiskiem principiem, militāri-birokrātiskai dominēšanai, kas raksturoja Taizemes politiku vismaz līdz 1970.gadam. Taizemiešu budisms lielā mērā ir iejaukts politiskajās struktūrās, radot imunitāti pret vairāk liberālas politikas rašanos jau kopš 1970. gada. Tas atspoguļo budisma kārtības kā Taizemes kalpones lomu.¹⁵⁴

Pastāv daudz pierādījumu, ka Taizemes valdība ir gatava izmantot visus iespējamus līdzekļus, lai aizsargātu samērā konservatīvo, ortodoksālo un autoritāro budisma veidu, kas ir pretrunā ar plašākas sabiedrības daudzveidību un vitalitāti un pilnīgi pretrunā ar atvērtu politisko kārtību, ko pārliecinoši aizsākās 1990. gadā. Taizemes budisma kārtība vēl nav izveidota tā, lai nevarētu saskarties ar nekompetences, neiecietības un savtīguma sekām. Taizeme piedzīvo pakāpenisku liberalizāciju kopš 1970. gada, nevis dominējošā reliģiskā klimata dēļ, bet par spīti tās budisma kārtības dziļajam konservatīvismam.¹⁵⁵

1995. gada vēlēšanas var interpretēt kā nākamo evolucionāru soli uz demokrātisku valdību Taizemē. Militārie spēki nemēģināja iejaukties un palika skrupulozi neitrāli pat pēc tam, kad aizsardzības ministrs *Chavalit Yongchaiyuth* pārskatīja ikgadējo militāro spēku pārkārtošanas plānu. Vēl vairāk, vēlēšanu konkurence bija iespaidīga, divpadsmit politiskās partijas un 2300 kandidāti sacentās par 391 vietu Pārstavju palātā. Prese nebija ierobežota, lai taizemiešiem būtu iespēja saņemt detalizētu informāciju par kandidātiem. Kaut arī partijas neveidoja koherentas platformas, individuāli kandidāti pirmsvēlēšanu kampaņās ir runājuši par lauku nabadzību, apkārtējās vides stāvokļa pasliktināšanos, Bangkokas bēdīgi slaveno cilvēku tirdzniecību, zemes

¹⁵⁴ Duncan McCargo, (2004) *Buddism, Democracy and Identity in Thailand*, University of Leeds, Volume 11, Issue 4, Augusts, 157.-167..lpp.

¹⁵⁵ Ibid.168.lpp.

reformu un birokrātisko neefektivitāti. Gan pilsētās, gan laukos kandidāti bija koncentrējušies uz noteiktām vēlēšanu problēmām, tādām kā ceļu un tiltu stāvoklis, skolas, tempļi, laistīšanas sistēmas.¹⁵⁶

Atklāsme un kritika par balsu uzpirkšanu, ka arī atšķirīgi viedokļi par diviem galvenajiem pretendentiem uz premjerministra amatu atspoguļoja augsta līmeņa Taizemes kandidātu un vēlēšanu politizāciju. Opozīcijas uzbrukumi valdības politikai vēlēšanu kampaņu laikā, atgādināja identisku uzvedību Rietumu demokrātijās. Šīs vēlēšanas notika tā, kā tas būtu paredzēts demokrātiskā sabiedrībā, iepazīstinot vēlētajus ar plašu politikas saturu un vadības izvēli. Pozitīvai demokrātijas tendencei pievienojās nevalstisku organizāciju kā informācijas izplatīšanas un pārmaiņu spēka skaita palielināšanās. Arodbiedrības, fermeru grupas, sieviešu asociācijas un graustu rajonu organizācijas ir nevalstisko organizāciju piemēri, kuri centās uzlabot gan nosacījumus, gan priekšrocības saviem biedriem. Viņiem tika ļauts izteikt savus viedokļus un paust savus uzskatus, mobilizēt biedrus, lai palielinātu savu ietekmi. Politikājiem bija jāņem vērā nevalstiskās organizācijas, jo to sastāvā nereti bija vēlētaji ar ļoti skaidru nostāju.¹⁵⁷

Politiskās sistēmas kļūst spēcīgākas, kad ekonomika uzplaukst. 1995. gada vēlēšanas notika ekonomiskas izaugsmes un stabilitātes periodā Taizemē. Valsts turpināja savu neparasto ekonomisko izaugsmi, kas 1995. gadā bija ap astoņiem procentiem. Divpusējā tirdzniecība ar Amerikas Savienotajām valstīm izauga vairāk par divdesmit procentiem, kas padarīja ASV par otro lielāko Taizemes tirdzniecības partneri pēc Japānas. Arī starptautiskajās attiecībās Taizemei nebija krīzes. Vēlēšanu laikā nebija nekādu ārējo militāro draudu Taizemes suverenitātei. Tā vietā, ar Taizemes integrāciju pasaules kapitālisma sistēmā, ārvalstu politiskās drošības problēmas pārtapa par ekonomikas problēmām. Tā kā militārie spēki tradicionāli izmantoja ārpolitiskās krīzes, lai racionalizētu un izskaidrotu savu intervenci valsts iekšlietās, apdraudējuma trūkums vēl vairāk nostiprināja demokrātijas attīstību.¹⁵⁸

1997. gadā tika pieņemta jauna Taizemes karaļvalsts Konstitūcija. Jaunā Konstitūcija atspoguļoja Taizemes demokrātijas kristalizāciju 67 gadu laikā. Pēdējās Konstitūcijas promulgācija nebija vienkārši kārtējais labojums iepriekšējām Konstitūcijām, šoreiz tā bija politiska reforma, kurā piedalījās daudz cilvēku jau kopš tās izstrādes sākuma. Viss Konstitūcijas izstrādes process bija bezprecedenta gadījums mūsdienu Taizemes politikā. Atšķirībā no lielākās daļas iepriekšējo Konstitūciju, kuras tika izstrādātas tikai tādēļ, ka valdībai bija jābūt legītimai,

¹⁵⁶ Clark D. Neher, (1996) *The Transition to Democracy in Thailand*, Asian Perspective, Volume 20, No.2, Rudens-Ziema, 312.lpp.

¹⁵⁷ Ibid. 314.lpp.

¹⁵⁸ Ibid.

1997. gada Konstitūcija bija to pilsoņu iniciēta, kas vēlējās patiesu un demokrātisku režīmu Taizemē. 1997. gada Konstitūcijā pirmo reizi tiek runāts par cilvēka pašcieņas aizsardzību, nevis tikai par cilvēka tiesībām un brīvību. Šajā Konstitūcijā tika ieviestas daudzas jaunas tiesības. Tās ir izmaiņu atspoguļojums, kas ir radies valsts politiskajā un sociālajā vidē pēc straujas ekonomiskās izaugsmes deviņdesmitajos gados.¹⁵⁹

Pēc 15 gadu ilgas demokrātijas, 2006. gada septembrī militārie spēki gāza demokrātiski ievēlēto Taizemes valdību. Tāpat kā 1991. gadā, tas tika izdarīts ar ieganstu par korupciju valdībā. Vai korupcija pieprasīja tik drastisku un radikālu aizsardzības līdzekli, tas nav noskaidrots, bet ir skaidrs, ka taizemiešu aristokrātija ir gatava ziedot demokrātiju, kad kontrole par valdību slīd ārā no viņu rokām.¹⁶⁰

Taizeme cieš no nestabilas politikas, kopš valsts pārgāja no absolūtas monarhijas. Pat ilga demokrātiska perioda laikā Taizemes valdība bija nestabila. Līdz 2000. gadam nebija nevienas partijas, kas būtu spējīga valdīt bez daudziem koalīcijas partneriem, neviena administrācija neizturēja pārtraukumu Parlamenta atlaišanas laikā. 1992. gada Konstitūcija, kura regulēja Taizemi līdz 1997. gadam it īpaši bija pakļauta šīm problēmām. Taizemiešu Konstitūcijas pieredze pēdējos gados daudz ko izsaka. Pirmkārt, politisko institūciju ikdienišķajiem lēmumiem var būt ilgtermiņa sekas. Lai gan daži apgalvo, ka 1997. gada Konstitūcija ir bijusi neparedzēto seku upuris, bet šie uzskati ir nepareizi. Institūciju lēmumiem, ko pieņēma Konstitūcijas izstrādātāji, bija skaidras uz paredzamas sekas. 1997. gada Konstitūcija tieši rādīja iecerēto rezultātu - spēcīga valdība un partiju fragmentācija izskaušana.¹⁶¹

Taizeme nav vienīgā, kam ir tā sauktais “demokrātijas savārgums”. 21. gadsimta sākumā saskārās ar šādām problēmām valstīs, kur demokrātija tikai veidojas. Tā kā politiskā liberalizācija un polarizācija guva panākumus, šīs valstis palika par polarizējošām un sadalītām sabiedrībām, kas piedzīvo demokrātijas pārmaiņas. Šī tendence, visticamāk, dominēs jaunattīstības valstīs nākamo divu desmitgadu laiku un ilgāk. Veids, kā uzlabot šo globālo demokrātisko vājumu, ir pārveidot un pielāgot sociālos līgumus un valdības politiskās struktūras, kā arī veicināt un stiprināt demokrātiskas iestādes, kas efektīvāk atbilst jaunām prasībām un cerībām. Taizemes politiskā polarizācija ir labs piemērs. Ielu protesti no 2013. gada līdz 2014. gada 22. maija

¹⁵⁹ Thanet Aphornsuwan, (2001) *The Search for Order: Constitutions and Human Rights in Thai Political History*, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Bangkok Thailand, 1.-8.lpp, izgūts no <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/42075/2/Thanet.pdf>.

¹⁶⁰ Robert Albriton un Thawilwadee Bureekul, *The State of Democracy in Thailand*, Session I. Young Democracies in Southeast Asia, An Asian Barometer Conference on The State of Democratic Governance in Asia, 1.lpp. izgūts no <http://www.asianbarometer.org/publications/feb6def773ed9f0f8cc96e8209b243f8.pdf>.

¹⁶¹ Edmund Malesky un Krislert Samphantharak, (2011) *Understanding Thailand's Ongoing Political Crisis: Wider Implications for Southeast Asia and the West*, The German Marshall Fund of the United States, Jūnijs, 4.-6.lpp.

apvērsumam pastiprināja ilgstošu krīzi un pretrunas, kas sākās, kad *Thaksin* nāca pie varas 2001. gadā. Korupcija un spēka ļaunprātīga izmantošana aktivizēja anti-*Thaksin* kustību, kas izgāja Bangkoka ielās 2005. un 2006. gadā, 2008. gadā, 2013. gada beigās un 2014. gada sākumā. Tajā pašā laikā ieguvumi no viņa varas un mantojuma sniegtajām priekšrocībām ir devušas pilnvaras lauku un pilsētu sabiedrības segmentiem, kuri palīdzēja viņa partijām gūt uzvaru vēlēšanās atkal un atkal. Taizemes politiskā atšķirība saistās ar to, ko atstāja aiz sevis *Thaksin*.¹⁶²

Taizemes piemērs parāda, ka demokrātija var būt vāja un virspusēja, kas balstās vairāk uz procedūrām un politiskiem mehānismiem, nevis patiesu demokrātijas substanci un procesiem. Demokrātija nevar pastāvēt bez cilvēku gribas, kas tiek izpausta ar vēlēšanām. Tomēr vēlēšanas vien nevar būt par dzīvotspējīgu demokrātiju ar ilgstošu konstitucionālu vienošanos. Šī dilemma liecina, ka Taizemes sabiedrībai jāveido efektīvāka demokrātiskā sistēma ar mazāku uzsvāru uz vēlēšanu formu un lielāku uzmanību jāvelta demokrātiskās atbildības procesiem, ka arī pieņemamāku līdzsvaru starp vēlētāju vairākumu un minoritāti.¹⁶³

2014. gada apvērsums ir 19. pēc kārtas kopš 1932. gada, iepriekšējais apvērsums notika 2006. gadā. Militārais spēks apgalvoja, ka viņu iejaukšanās ir nepieciešama, lai saglabātu valsts drošību pēc daudziem protestiem pret valdību. Lielākā daļa ārvalstu novērotāju nepiekrīt, norādot, ka drošības situācija Taizemē nav bijusi tik nopietna, lai attaisnotu Konstitūcijas atcelšanu un karastāvokļa izsludināšanu. Kopš maijā tika ieviests karastāvoklis, uzlikti stingri ierobežojumi vārda un pulcēšanās brīvībai, kā arī citām cilvēktiesībām. Pirmo divu mēnešu laikā no apvērsuma sākuma militārās iestādes patvaļīgi izsauca un aizturēja ap 700 cilvēku, starp viņiem bijušie valdības ministri, žurnālisti, politiskie aktīvisti, tika aizliegtas pulcēšanās vairāk kā pieciem cilvēkiem. Vārda brīvības ierobežošana un bieži vien dedzīga un retrospektīva lēse majestē likuma izmantošana izraisīja īpašas bažas, kas noveda pie plašsaziņas līdzekļu, nevalstisku organizāciju, akadēmisko iestāžu un politiskās opozīcijas cenzūras vai pašcenzūras. Daudzi no šīm grupām apgalvoja, ka situācija attiecībā uz vārda un pulcēšanas brīvību ir sliktāka, nekā iepriekšējos militārās valdības periodos Taizemē. Ierobežojumi šādām fundamentālām cilvēktiesībām negatīvi ietekmē valsts reformu procesa integritāti, ko īsteno apvērsuma līdera premjerministra *Prayth* dominējošā militārā valdība. Šī valdība ir izstrādājusi “ceļa karti”, lai atgrieztos pie demokrātijas, bet, lai demokrātija būtu patiesa, tai ir jābūt visaptverošai. Nosakot ierobežojumus tiem, kas varētu apspriest Taizemes politisko nākotni, un ierobežojot debašu

¹⁶² Thitinan Pongsudhirak, (2014) “*The Roots of Thailand’s Political Polarization in Comparative Perspective*” Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok A Discussion Paper Prepared for the 2014 Annual Conference on Taiwan Democracy, 5.lpp.

¹⁶³ Ibid.

ietekmes sfēru, nevar apgalvot, ka jebkāda politiskās sistēmas reforma atspoguļo visas Taizemes tautas gribu kopumā. Šī apvērsuma sekas ir bijušas ļoti nozīmīgas, un daudzi novērotāji ir pārliecināti, ka cilvēktiesības ir noliktas otrajā plānā aiz militārā spēka kontroles paplašināšanas. Kaut arī, nenoliedzami, cilvēktiesību situācija kaimiņvalstīs izraisa vēl lielākas bažas, vilšanos sagādā tas, ka Taizemes rādītāji pasliktinās, jo citas valstis šajā reģionā ir guvušas ļoti lielus panākumus. Kā stipram Āzijas ekonomiku un reģionu ietekmējošam faktoram Taizemei un tās demokrātiskajam stāvoklim ir nozīme arī ārpus šīs valsts robežām. Lai Taizeme tiešām uzplauktu un kļūtu par cienījamu un aktīvu pasaules sabiedrības dalībnieku, tai ir jāievēro starptautiskās saistības, tai skaitā arī cilvēktiesības.¹⁶⁴

Lai Taizeme varētu iet kopsolī ar strauji mainīgo pasauli, tajā skaitā ar tās globalizāciju, ir nepieciešama tautas vienotība un integritāte. Pēc Taizemes karaļa *Bhumibol Adulyadej* nāves pagājušā gada oktobrī, Taizemes nākotne kļuva neskaidra. Nākamais troņmantnieks princis *Maha Vajiralingkorn* nesteidzās ieņemt karaļa vietu, un, tā kā Taizemes konstitūcija ļauj pārņemt karaļa pilnvaras jebkurā laikā, kronēšana tika atlika uz nenoteiktu laika periodu, jo nebija zināms, cik ilgs laiks būs nepieciešams princim, lai pieņemtu lēmumu. Gandrīz pēc diviem mēnešiem, 1.decembrī, princis *Maha Vajiralingkorn* pieņēma Taizemes troni. Tomēr kronēšana notiks tikai pēc karaļa *Bhumibol Adulyadej* kremēšanas. Jaunais karalis ir iesaistīts vairākos skandālos, un viņš kā personība neizraisa tādu uzticību, kādu bija izpelnījies viņa priekštecis. *Maha Vajiralingkorn* būs nepieciešams spordināt savu tēlu, lai saņemtu tādu atbalstu un tautas mīlestību, kāda bija viņa tēvam. Šobrīd paliek neskaidrs jautājums, vai jaunais Taizemes karalis spēs saglabāt labas attiecības ar valdošo militāro eliti. 2017. gadā tika plānotas vēlēšanas, kas paredz Taizemes pāriešanu no militārās uz civilo pārvaldi, bet šobrīd tiek runāts, ka vēlēšanas, visticamāk, tiks pārceltas uz 2018. gadu. Tas tiek skaidrots ar grūtībām, kas saistītas ar vēlēšanu likumprojektu sagatavošanu. Izskatās, ka valdošā vara varētu izmantot nestabilo situāciju valstī un paildzināt palikšanu pie varas. Pat ja militārā elite saglabās labas attiecības ar jauno karali, pastāv iespēja, ka varētu sākties nemieri. Šāda varbūtība pastāv, jo pat karaļa *Bhumibol Adulyadej* klātbūtnē valstī ir notikuši nemieri. Sabiedrībā nepopulāra prinča nākšana pie varas pat varētu novest pie vardarbīgas valdības maiņas.

¹⁶⁴Foreign & Commonwealth Office,(2015) *Case study Military coup in Thailand*, Human Rights and Democracy Report 2014, Human rights internationally, and Thailand, 12.Marts, izgūts no <https://www.gov.uk/government/case-studies/military-coup-in-thailand>.

REZULTĀTI

Darbā tika apskatītas Āzijas vērtības Austrumāzijas kontekstā. Termins “Āzijas vērtības” kļuva populārs 20. gs. 90. gadu sākumā, kad Austrumāzijas reģiona valstis piedzīvoja strauju ekonomisko izaugsmi. Salīdzinot ar Rietumiem, Austrumāzijas reģions sasniedza augstu attīstības līmeni ļoti īsā laika periodā. Tieši šī straujā ekonomiskā izaugsme un panākumu attīstība rosināja Austrumāzijas valstu līderus sākt lietot šādu terminu. Austrumāzijas līderi īpaši uzsvēra, ka, pateicoties Āzijas vērtībām, viņu valstis ir sasniegušas vēl nebijušu izaugsmi. Lielākie Āzijas vērtību atbalstītāji bija Singapūras premjerministrs Li Guanjao un Malaizijas premjerministrs Mahatirs Mohammads. Austrumāzijas valstis, kas piederēja pie otras un trešās pasaules valstīm, pakāpeniski kļuva par pirmās pasaules valstīm, jo spēja veikt piespiedu modernizāciju. Ievērojami ir tas, ka visas šīs valstis atrodas konfūcisma kultūras reģionā un šīs valstis ir demonstrējušas iespaidīgu ekonomisko izaugsmi uz toreizējā Rietumu valstu stagnācijas fona. Gandrīz visās Austrumāzijas valstīs modernizācijas progress notika diezgan autoritāras diktatūras iespaidā, kā aizsega ideoloģiju izmantojot sociālistiskās un demokrātiskās idejas, kas tika pielāgotas nāciju un reģiona specifikai. Šī specifika ir cieši saistīta ar konfūcisma garīgo mantojumu. Tā tradīciju sintēze ar 20. gadsimta inovācijām radīja teoriju par Āzijas vērtībām, kas Austrumāzijas kontekstā tika izmantotas kā alternatīva universālajām vērtībām. Šīs autoritārās konfūcisma vērtības ir ietekmējušas izpratni par demokratizāciju ar neliberālas un nedemokrātiskas pārvaldes un politikas konceptu virzību Austrumāzijas valstu līderu vidū. Kopumā šīs vērtības ir stimulējušas dažus no Austrumāzijas valstu līderiem, piemēram, augstāk minētos Li Guanjao un Mahatiru Mohammadu, izstrādāt autoritāras pārvaldes modeli, ko viņi dēvēja par Āzijas demokrātiju. Izvirzot sabiedrības mieru un labklājību kā nozīmīgāku par brīvību un cilvēktiesībām, šie līderi pielīdzināja demokrātiju maigajam autoritārismam un pozicionēja to kā dzīvotspējīgu alternatīvu Rietumu liberālajai demokrātijai, kas ir balstīta uz indivīda tiesībām un plurālismu. Uzsverot Austrumāzijas un Rietumu kultūru atšķirības, viņi centās novērst demokratizācijas spiedienu uz viņu autoritārajām politiskajām sistēmām. Komunitārisma kultūras vērtības, hierarhija un konformisms ir iezīmes, kuras vājina kultūras demokratizācijas procesu, mazinot Austrumāzijas valstu sabiedrības motivāciju atteikties no autoritāras pārvaldes normām un pieņemt demokrātijas vērtības. Mahatirs Mohammads, apgalvoja, ka aziāti tic idejai par spēcīgu valdību, viņaprāt, Āzijas sabiedrība saprot, ka autoritāte ir jārespektē, jo tā garantē sociālo stabilitāti, bet tas nenozīmē, ka spēcīgai valdībai ir jābūt

despotiskai. Neskatoties uz visu iepriekšteikto un viņu antirietumniecisko nostāju, viņš atzinās, ka joprojām tic demokrātijai, jo demokrātija ļauj bez asinsizliešanas nomainīt līderi.

Katrai Austrumāzijas valstij ir sava Āzijas vērtību jēdziena izpratne, bet tās būtība parasti ir saistīta ar spēcīgas valsts uzturēšanu un stabilu līderību, atteikšanos no pilnvērtīga sociāli politiskā plurālisma, tradicionālo vērtību cienīšanu, un mērķis ir uzturēt vienprātību un sociālo harmoniju, pretstatā pretrunām un konfrontācijai.

Konfūcisma sabiedrībā cilvēki vieglāk pakļaujas motivēšanai, pie tam nabadzīgā valstī morālā stimulēšana ir daudz lētāka un izplatītāka sociālā tehnoloģija, tas ir svarīgi, jo piespiedu progress ir iespējams tad, kad cilvēku pamatmasas uztver valsts labklājību kā daļu no personīgā likteņa, un tad viņi ir gatavi atteikties no visa un ierobežot sevi labākas nākotnes vārdā.

Viens no Āzijas vērtību aizstāvjiem Tomijs Kohs īpaši izcēla desmit galvenās vērtības, kuras, pēc viņa domām, ļoti labi raksturo gan Āzijas vērtību konceptu, gan Āzijas sabiedrību.

Kā vienu no pirmajām vērtībām viņš, protams, minēja kopienas jeb komunitārisma nozīmīgumu pretstatā indivīda tiesībām. Otrā vērtība ir ģimene, kas principā tiek uzskatīta par vienu no vissvarīgākajām vērtībām Austrumāzijas sabiedrībā. Kā trešā tika minēta izglītība, ar ko austrumāziāti var lepoties. Ceturtā ir taupīgums, un šī ir viena no vērtībām, kura tiešām sekmēja Austrumāzijas ekonomisko izaugsmi, augstie iekšzemes ietaupījumi veicināja fiziskā kapitāla pieaugumu reģionā. Cilvēku pašdisciplīna ļāva viņiem iekonomēt lielu daļu no saviem ienākumiem, un šis faktors sekmīgi palielināja fizisko kapitālu. Piektā vērtība ir smaga darba kā labas īpašības uztveršana. Septītā vērtība ir sabiedrības un valsts sociālā vienošanās, kas paredzēja valsts un sabiedrības abpusēju ieguvumu no šīs vienošanās. Valsts nodrošina sociālās garantijas apmaiņā pret likumpaklausīgumu, smaga darba veikšanu, labiem un patstāvīgiem sabiedrības locekļiem. Astotā vērtība – sabiedrības motivēšana ieguldīt līdzekļus valsts izaugsmē. Devītā vērtība – austrumāziātu tieksme pēc morāli veselīgas vides, kurā veidot savas ģimenes. Un kā desmito vērtību Kohs nosauc nepieciešamību pēc preses brīvības, lai prese nebūtu tikai valdības atbalss, tomēr šeit jāmin, ka Kohs nedomāja tādu preses brīvību, kāda ir Rietumos, jo, viņaprāt, Rietumu preses pārstāvji bieži aizmirst par atbildīgumu un kurina visāda veida naidu.

Āzijas vērtībām tiek piedēvēts kultūras relativisms, un, atsaucoties uz tādu kultūras relativisma atbalstītāju kā Ričarda Rotija, Donalda Dvorkina, Ernesto Laclau un Stīvena Lukesa pētījumiem, var secināt, ka cilvēktiesības ir konkrētas sabiedrības produkts konkrētā laikā. Jo vispārējās cilvēktiesības ir balstītas uz liberālām un demokrātiskām vērtībām, un tām pamatā ir jēdziens “indivīds”, kam ir noteiktas neatņemamas tiesības. Tāpēc, ievērojot kopienas jēdziena

izpratni daudzās kultūrās salīdzinājumā ar indivīda jēdzienu, Rietumu ideja par cilvēktiesībām paliek ne tikai nepiemērojama un ierobežota, bet arī bezjēdzīga trešajām pasaules valstīm.

Tāpat kā lielākā daļa no Austrumāzijas ētikas mācībām, konfūcisms ir pievērsis mazāk uzmanības metafizikai un koncentrējies uz valsts pārvaldes un sabiedrības dzīves uzlabošanas jautājumiem. Āzijas vērtību un konfūcisma atbalstītāji centās izveidot universālu uzvedības konceptu, kas ir saistīts ar noteiktas sociālās lomas izpildi, piemēram, priekšnieks – padotais. Priekšstats par ideālu kārtību un harmoniju nav saistīts ar vispārējās vienlīdzības jēdzienu, bet gan ar vertikāli organizētu hierarhijas sistēmu. Pilna līdztiesība tiek uztverta kā haoss un anarhija, un, lai to novērstu, konfūcisma un Āzijas vērtību atbalstītāji bija gatavi uz jebkādiem upuriem. Par valsts galveno vērtību tika uzskatīta stabilitāte un harmonija. Tādu vērtību uzturēšana ir svarīgāks mērķis nekā indivīda labklājība un tāpēc tiek nodrošināta ar spēcīgu centrālo institūtu.

Austrumāzijas valstu līderi kā Mahatirs un Li Guanjao ieviesa “Āzijas vērtību” jēdzienu kā atbildes reakciju uz globālo demokratizāciju, uzplaukušo ekonomiku un politisko stabilitāti 90.gados. 1997.gadā notika Āzijas finanšu krīze, pie kā tika vainotas Āzijas vērtības, un ļoti zīmīgi ir tas, ka Austrumāzijas ekonomiskās izaugsmes un attīstības periodā šis progress tomēr bija saistīts ar tām pašām Āzijas vērtībām. Ir diezgan apšaubāms fakts, ka kultūra varētu būt vainojama ekonomikas krīzē, jo šī noteikti nav bijusi pirmā krīze pasaulē, tomēr nevienas citas valsts vai reģiona kultūra netika vainota. Tomēr šī finanšu krīze atklāja Austrumāzijas valdošās elites vājās vietas, un, kamēr elite atteiksies veikt nopietnas politiskās reformas, viņi nevarēs apmierināt savas tautas vajadzības, nemaz nerunājot par sacensanos ar Rietumiem.

Āzijas vērtību kritiķi uzskata, ka Āziju nevar uzskatīt par vienu veselu, jo šajā kontinentā dzīvo vairāk nekā puse pasaules iedzīvotāju, kas savukārt liecina par to, ka tik plašam un daudzveidīgam reģionam nevar būt kopīgu vērtību. Viņuprāt, grupas apziņa, kas ir vērojama Āzijas valstīs, darbojas kā demokrātiskas politikas apklusināšana. Viņi pieņem, ka pie autoritārās prakses modeļiem var būt vainojami arī paši Rietumi, jo Amerikai un Eiropai ir tendence kaut vai netieši izcelt to, ka politiskā brīvība un demokrātija ir tieši Rietumos radusies iezīme. Pie tam Āzijas kultūrā nav saskatāmas uz brīvību orientētas perspektīvas. Āzijas vērtību aizstāvēšana bija nepieciešama, lai cīnītos pret Rietumu hegemoniju. Piespiedu pastāvēšana grupas ietvaros veido vērtību sistēmu, kas ir balstīta uz sabiedrības dominēšanu pār cilvēku un kolektīva - pār indivīdu. Konfūcisma politiskā kultūra izslēdz tādas liberālus elementus kā individuālās tiesības, pilsoniskā brīvība, plurālisms un vietējā autonomija.

Amartja Sen ir bijis ļoti skeptisks pret Austrumāzijas valstu līderu apgalvojumiem, ka Rietumi vēlas uzspiest cilvēktiesības visai Āzijai. Viens no galvenajiem Āzijas vērtību kritiķiem uzskata, ka pat, ja tā būtu taisnība, tas nekādā veidā nevarētu apdraudēt aziātu tiesību statusu.

Darba autore ir centusies izprast, cik lielā mērā reliģija ietekmē Āzijas vērtības, zinot, ka Āzijas vērtības ir veidotas uz konfūcisma vērtību pamata. Izpētot visus faktus, var apgalvot, ka reliģija ir viens no Āzijas vērtību pamatelementiem. Bet Āzijas vērtību kritiķi uzskata, ka konfūcisma izmantošana kā Āzijas vērtību standartu autoritārismam ir negodīga pret pašu konfūcismu, jo Konfūcijs nemudināja akli sekot valstij, kā tas tiek pasniegts Āzijas vērtību kontekstā, un viņš uzskatīja, ka sliktai valdībai ir jāpretojas.

Austrumāzijas reģionā var saskatīt korelāciju starp attīstību un demokrātiju, jo reģiona valstīs stabila demokrātiskas institūcijas sāka veidoties tādā pašā kārtībā, kādā bija sākusies ekonomikas attīstība. Jāņem vērā, ka daudzām no šī reģiona valstīm Rietumi un tieši Amerika ir snieguši materiālo atbalstu. Piemēram, Japānai pēc 2.Pasaules kara, Dienvidkorejai pēc Korejas kara un Taizemei kā savai sabiedrotajai valstij cīņā pret komunisma draudiem. Vienīgā anomālija šajā kopainā ir Filipīnas, valsts ar viszemākajiem ienākumiem uz vienu iedzīvotāju starp visām nekomunistiskajām Dienvidaustrumāzijas valstīm, kur demokrātija pastāv kopš 1986. gada. Japānas gadījums apstiprina saikni starp attīstību un demokrātiju, kaut arī kopš Amerikas Savienoto valstu okupācijas Japānā ir bijusi formāla demokrātija, daudzi novērotāji Japānā un arī ārzemēs atzīmēja, ka Rietumu parauga demokrātija ar publisko konkurenci un individuālismu nesader ar Japānas tradicionālo kultūru. Runājot par publisko konkurenci, ir diezgan spilgts piemērs, ka Japānā ir problēmas ar šo iezīmi. Liberāli Demokrātiskā partija atrodas pie varas kopš 50. gadiem. Opozīcija - Demokrātiskā Japānas partija - ir bijusi pie varas tikai vienu reizi visā šajā laika periodā. Daži novērotāji turpina apgalvot, ka, neraugoties uz Japānas demokrātisko juridisko struktūru, tā drīzāk ir maigi autoritāra valsts. Daudzas Austrumāzijas valstis ir evolucionējušas caur autoritārā režīma attīstību kādā demokrātijas formā, lai tiktu nodrošinātas vēlēšanas, vispārējās vēlēšanu tiesības un partiju pastāvēšana. Tomēr, neskatoties uz šķietamo demokratizāciju, ir sajūta, ka valstis balstās uz cita sociālā pamata. Un te sāk iezīmēties Āzijas vērtību elementi: spēcīga valdība, kam ir pienākums aizstāvēt kolektīva vajadzības, un pastāvoša politiskās elites ilgmūžība.

Recesija un ekonomiskās attīstības palēnināšana Āzijā notiek paaudžu maiņas rezultātā, un jaunās paaudzes ir daudz vairāk pakļautas kultūras globalizācijai.

Apkopojot iegūto informāciju, darba autore nosauc lielākās atšķirības starp universālajām vērtībām un Āzijas vērtībām.

Universāļajām vērtībām tiek piedēvēts individuālisms. No individuālisma prioritātes izriet personiskās iniciatīvas un personiskās atbildības veicināšana. Sociālā vienlīdzība jeb egalitārisms, kas balstās uz domu, ka kopš dzimšanas visi ir vienādi. Racionālisms, kas izpaužas kā pragmatiski-analītiskā domāšana, kura ir balstīta uz faktiem, un relatīviska attieksme pret vērtībām. Universāļajām vērtībām piemīt legālisms kā likuma ideja. Likums ir rīks, ar kā palīdzību atrisināt problēmas, arī tās, ko pieņemts atrisināt bez ārējās palīdzības. Un pēdējais elements, kas piemīt universāļajām vērtībām, ir materiālisms, kas orientējas nevis uz garīgumu, bet materiāļajām vērtībām.

Āzijas vērtībām raksturīgs autoritārisms, saistīts ar komunitāru sabiedrību un valsti, kur komūnas intereses tiek vērtētas augstāk par indivīda tiesībām. Brīvības un cilvēktiesību ierobežošana. Hierarhija jeb vertikāli veidota sistēma, kurā cilvēkiem tiek iedalītas sociālās lomas. Korporatīvisms – dalīšanās grupās - “savējie” un “svešie”, kur attiecības tiek definētas ar personīgajām simpātijām. Ritualizācija jeb pieturēšanās pie tradīcijām, kad viss tiek darīts saskaņā ar tām.

Sabiedrības, kurās notiek straujas pārmaiņas, saskaras ar daudzām problēmām, tajā skaitā ar sociālām un ekonomiskām, tāpēc tās ir spiestas pievērsties stingrai politisko procesu kontrolei, politiskās liberalizācija ir mazsvarīga. Ir grūti definēt Āzijas valstu demokrātiju, jo pat Rietumu valstīs demokrātijas nav identiskas.

Pēc veikta pētījuma ir redzams, ka Āzijas vērtības ir pretstats universāļajām vērtībām. Āzijas vērtības tika izmantotas kā attaisnojums Austrumāzijas valstu līderu autoritārajai varai. Tomēr Āzijas vērtību iezīmes ir palīdzējušas veicināt Austrumāzijas reģiona attīstību un ekonomisko izaugsmi. Piemēram, augstie iekšzemes ietaupījumi veicināja fiziskā kapitāla pieaugumu, izglītība sekmēja augsti kvalificētu speciālistu rašanos, lēts un kvalificēts darba spēks veicināja tehnoloģiju rašanos un augstus ienākumus, kas atkal savukārt palielināja fizisko kapitālu. Āzijas vērtību atbalstītāju valstīs lielākoties bija tādi līderi, kas bija ieinteresēti valsts attīstībā, nevis personīga labuma gūšanā, jo ekonomiskas destabilizācijas dēļ režīms kļuva trausls un viņi noteikti negribēja to pieļaut.

Vai cilvēktiesības var tikt atdalītas no demokrātijas? Ir bijuši gadījumi vēsturē, kad demokrātiju, ko pārvalda tauta, ir sagrāvuši demokrātiskās sabiedrības pilsoņi. Bet daži salīdzinoši autoritāri līderi ir spējuši veicināt cilvēktiesības. Rietumu un Āzijas sabiedrību prioritātes var būt atšķirīgas, tomēr, salīdzinot abu sabiedrību ilgtermiņa mērķus, tie būtiski neatšķiras. Pareizs līdzsvars starp indivīda lomu un sabiedrības nozīmi, tautas varu un valsts institūciju varu nosaka rezultātus.

Āzijas vērtības ir samērā pretrunīgas, bet veiktais pētījums pierāda, ka tām ir nozīmīga loma Austrumāzijas reģiona attīstības veicināšanā un tās varbūt ne tik lielā mērā, bet turpina to sekmēt arī mūsdienās. Atšķirības starp Rietumiem un Austrumiem ir sociālajās vērtībās, bet ar laiku šīs atšķirības mazināsies globalizācijas un modernizācijas iespaidā. Jaunā paaudze nezina valsts pagātņi, tāpēc mūsdienās, tiklīdz ekonomikas izaugsme palēninās, autoritārā režīma negatīvie aspekti vairs nešķiet kā atbilstoša cena par ekonomisko izaugsmi.

Āzijas vērtības ir pretrunā ar demokrātiju tās tradicionālajā izpratnē. Bet par Āzijas vērtībām vēl gribētu piebilst, ka ir civilās pārvaldes metodes miera periodā un ir militārās - kara laikā. Bieži vien šīs abas metodes jauc kopā. Kad ārkārtas situācija ir beigusies, ir nepieciešams pakāpeniski pāriet uz maigāku pārvaldes modeli, ja pāreja tiek aizkavēta, pārvaldes modelis var pāraugt diktatūrā, bet autoritārisma saglabāšana parastā situācijā var sagādāt ne mazāk problēmu kā liberālisma izrādīšana kara vai ārkārtas situācijas laikā. Autoritāro sistēmu grūtības sākas, kad uz ekonomiskās attīstības fona cilvēku pamatmasām rodas citādāks priekšstats par viņu tiesībām.

Maģistra darba ietvaros autore izpētīja Japānas, Dienvidkorejas uz Taizemes ceļus līdz demokrātijai, visām trijām valstīm ir gan kopīgas, gan atšķirīgas iezīmes valsts tapšanā par demokrātiju.

Japānas transformācija no feodālas par demokrātisku valsti ir viena no ievērojamākajām pagājušā gadsimta pārmaiņām. Valsts ar izolācijas tradīciju un spēcīgu nacionālo identitāti, kam neinteresēja, kas notiek ārpusaulē, aiz zemes robežām, ko Japāņi apsaimniekoja. No 1868. līdz 1912. gadam Japāna ir piedzīvojusi lēnas, bet stabilas vecās kārtības pārmaiņas. Japānas demokratizācijas pieredzi nevar izskaidrot ar modernizācijas teoriju, valsts feodālā sistēma ir bijusi stabila, līdz Rietumu diplomātija piespieda atvērt valsts robežas ārējai tirdzniecībai. Koreja, tāpat kā viņas kaimiņi – Ķīna un Japāna, deva priekšroku ārējai izolētībai. Gandrīz tūkstoš gadus pirms Korejas pussalas sadalīšanas tā bija autonoma, etniska, kulturāla, lingvistiska un politiska vienība. Taizemē līdz 1932. gadam bija absolūta monarhija, kamēr mierīgas revolūcijas rezultātā kļuva par konstitucionālo monarhiju. Japānas pirmie soļi demokrātijas virzienā aizsākās ar Tokugavas režīma maiņu uz Meidži valdīšanas laiku. Meidži valdīšanas laikā Japānas valdība kļuva birokrātiska un centralizēta, tik attīstītas komunikāciju un transporta sistēmas, izveidota Konstitūcija, auga izglītības līmenis, nostiprinājās spēcīga armija un jūras flote. Korejā līdz 1910. gadam valdīja *Chosun* dinastija. Japāna Meidži valdīšanas laikā piedzīvoja strauju modernizāciju, un notika valsts un sabiedrības saplūšana, kas arvien vairāk veicināja valsts virzību uz demokrātiju. Bet jau 1910. gadā Japāna anektēja Koreju tās augošajā koloniālajā impērijā. Japānas valdīšana bija brutāla un diskriminējoša, kas pamodināja nacionālistisku

noskaņojumu daudzos korejiešos. Japāņi izmantoja Korejas kapitālu un cilvēkresursus korejiešu ekonomikas industrializācijai, kas kalpoja Japānas impērijas interesēm, tāpēc Korejas iedzīvotāju ekonomiskā un sociālā labklājība tikai nedaudz uzlabojās attiecīgajā periodā. Korejieši mēģināja cīnīties ar vareno Japānas impēriju, izmantojot dažādas cīņas formas, cerot, ka Japāna beidzot tiks sakauta. Salīdzinājumā ar Japānu, kuras demokratizācijas pieredzi nevar izskaidrot ar modernizācijas teoriju, Dienvidkorejas gadījums pierāda apgalvojumu, ka tautas prasības attiecībā uz politisko līdzdalību un elites gatavība to atzīt ir iespējamās modernizācijas sekas. Kamēr Koreja atradās Japānas impērijas sastāvā, Taizemē tika pasludināta pirmā demokrātiska režīma izveide valsts vēsturē, tomēr izveidotā sistēma bija demokrātiska tikai pēc tās formas, nevis pēc satura un drīz jau deva ceļu militārajai pārvaldei.

20. gs 30. gadu sākumā Japānā aizsākās attīstības krīze pasaules ekonomiskās depresijas dēļ. Jaunā demokrātija nevarēja tikt galā ar šādu krīzi, kas atklāja vājās puses valstī. Pēc iebrukuma Mandžūrijā, kas notika 1931. gadā, Japāna kļuva vēl izolētāka no pārējās pasaules. Visa pasaule nosodīja Japānas rīcības un starptautiskā sabiedrība izjuta riebumu pret japāņu cietsirdīgajām apspiešanas darbībām. Tajā laikā valsts vadītāji centās pārveidot Japānu par militāru un fašistisku valsti. Pēc sakāves 2. Pasaules karā, Japāna zaudēja ticību visam, kas iemiesoja šīs valsts būtību. Japāna piedzīvoja kultūras šoku un nonāca situācijā, kad no jauna bija jābūvē visa valsts sistēma. Tajā brīdī Rietumu vērtības vairs nešķita tik nevēlamas. 1945. gadā, Dienvidkoreja tika atbrīvota no japāņu koloniālas varas un aizsāka mēģinājumu pāriet uz demokrātiju, negūstot ievērojamus panākumus. Taizemē laika periodā no 1932. gada līdz 2. Pasaules kara beigām militārie spēki turpināja paplašināties un attīstīties ne tikai valsts aizsardzības vajadzībām, bet arī feldmaršala *Pibulsongkram* atbalsta stiprināšanai, kas pēc 1932. gada apvērsuma kļuva par spēcīgu politisko līderi. Pēc kara komunisma draudi nodrošināja militārajiem spēkiem jaunu pamatojumu to paplašināšanai un iesaistīšanai valsts lietās. Pēc Japānas sakāves sekoja okupācija, pirmo reizi savā modernizācijas vēsturē valsti okupēja ārvalstu autoritāte, turklāt - sabiedrotā valsts. Tā nodrošināja rīcības brīvību vietējam ASV virspavēlniekam, ģenerālim Duglasam Makartūram (Douglas MacArthur), kas vēlējās ātri izveidot demokrātisku un miermīlīgu valsti. ANO solījums par demokrātisku Koreju un mēģinājums izveidot neatkarīgu nacionālo Korejas valsti drīz vien izgaisa Aukstā kara iespaidā, kaut arī korejiešu tautai neizgaisa cerības uz brīvību un uzplaukumu, ko viņi bija pelnījuši pēc atbrīvošanās no Japānas 1945. gadā. Sadalījums Dienvidkorejā un Ziemeļkorejā apdraudēja demokrātisku attīstību abām valstīm. Korejas pussala tika sadalīta 38. paralēlē divās okupācijas zonās - Amerikas Savienoto valstu okupētie dienvidi un Padomju Savienības okupētie ziemeļi. Sākotnējās cerības uz vienotu, neatkarīgu Koreju netika realizētas,

un 1948. gadā tika izveidotas divas atsevišķas valstis – Korejas Republika (Dienvidkoreja) un Korejas Tautas Demokrātiskā Republika (Ziemeļkoreja). Kamēr Koreja bija okupēta, sakautās Japānas demokratizācija tika īstenota formāli un pilnīgi saskaņā ar Meidži Konstitūciju. Okupācijas lielākais sasniegums, bez šaubām, bija jaunā Japānas Konstitūcija, ko izstrādāja Makartūrs kopā ar padomniekiem, tajā tika iekļautas gandrīz visas demokrātiskās garantijas un politiskā brīvība, kāda jebkad ir eksistējusi Rietumos. Pēc Konstitūcijas oficiālās pieņemšanas 1947. gadā, Japāna pārgāja uz pilnīgu demokrātiju. Komunisma draudi, kas pastiprinājās 1950. gadā, piespieda Taizemi kļūt par Amerikas Savienoto valstu sabiedroto. Taizemes militārie spēki tika modernizēti un paplašināti sadarbībā ar Amerikas Savienotajām valstīm. Tajā laikā aizsākās Korejas karš un pielika punktu optimismam ekonomikā, kas tika piedzīvots tajos gados. Miljoni cilvēku abās pusēs tika nogalināti vai ievainoti, bet ekonomiskie un fiziskie zaudējumi tika novērtēti kā līdzvērtīgi gandrīz visam 1953. gada IKP. Neskatoties uz materiālo palīdzību no Rietumu puses, Dienvidkoreja 60. gados bija viena no visnabadzīgākajām valstīm Āzijā. Ap to laiku Japāna piedzīvoja diezgan strauju ekonomisko izaugsmi, kas veicināja urbanizāciju, pilsētas tika pārpildītas, un tas savukārt veicināja apkārtējās vides piesārņojumu. Notika pirmā lielā mēroga pilsoņu kustība, kas protestēja pret apkārtējās vides piesārņojuma situācijas pasliktināšanos. Šī kustība pārstāvēja mainīto politisko apziņu un iezīmēja jaunu posmu politiskajā kultūrā Japānā. Taizemē masveida politiskās līdzdalības īstenošana sākās tikai 1973. gada oktobrī, kad studentu vadītās demonstrācijas, pārstāvēt pastāvīgo Konstitūciju, gāza korumpēto un nepopulāro militāru diktatūru. Korejā konsekventi izmantoja drošības apdraudējumu, lai stiprinātu autoritāro politiku 1960. gadā, kam sekoja pāreja uz formāli autoritāru režīmu 1972. gadā. Kopš 1972. gada, Koreja notika divi liberalizācijas cikli. Tomēr šo ciklu rezultāti ir bijuši ļoti dažādi – 1980. gadā izjuka valdība, bet jau 1987. gadā tas noveda pie demokrātijas. Demokrātija Dienvidkorejā strauji attīstījās īsā laika periodā, un vislielāko ieguldījumu demokratizācijas attīstībā ir devuši demokratizācijas kustību spēki. 21. gadsimta sākumā Dienvidkoreja ir pasaules lielāko industriāli attīstīto valstu vidū, kā arī plaši atzīta par panākumiem ekonomikas attīstībā un politiskajā demokratizācijā. Taizemē 1995. gada vēlēšanas notika ekonomiskās izaugsmes un stabilitātes periodā, valsts turpināja savu neparasto ekonomisko izaugsmi, arī starptautiskajās attiecībās Taizemei nebija krīzes. Kopš 1995. gada, Taizemē notika vairāki apvērsumi un valdības maiņas. Pēc 2014. gada apvērsuma Taizemē nostiprinājās militārā valdība. 2016. gada nogalē nomira Taizemes karalis, kas bija Taizemes monarhs aptuveni 70 gadu. Visi šie notikumi satricināja Taizemi, un joprojām nav skaidra valsts nākotne. Ir iepļānotas vēlēšanas, kas paredz Taizemes pāriešanu no militārās uz civilo pārvaldi.

Tomēr kopš 2014. gada vēlēšanas visu laiku tiek atliktas, un tādēļ rodas priekšstats, ka valdošā militārā elite vēlas paildzināt savu valdīšanas laiku valstī.

Japānas kļūšanu par stabilu demokrātiju veicināja ASV okupācija pēc 2. Pasaules kara, tomēr elementāras demokrātijas saknes ir atrodamas feodālā režīma gāšanā 1868. gadā un pēc tam kustībā par “brīvību un cilvēktiesībām” 19. gs. 70. un 80. gados, kam sekoja konstitucionālas valdības izveidē 1890. gados. Valsts spēja gudri sadalīt iegūtos resursus ir viens no faktoriem, kas stiprināja demokrātiju Japānā. Japānas pārvaldē parādās daži elementi, kuri īsti nesader ar Rietumu parauga demokrātiju, piemēram, Japānas pārvaldē ir saskatāmas problēmas publiskajā konkurencē, ievērojot, ka valdošā partija atrodas pie varas kopš 50. gadiem, neskaitot vienu nelielu pārtraukumu, kad pie varas nāca opozīcijas partija. Pēc veiktā pētījuma, var secināt, ka Japāna ir izveidojusi sava veida demokrātijas hibrīdu, jo ir spējusi apvienot demokrātiju ar valsts tradicionālajām vērtībām un kultūru. Apkopojot pētījumā iegūto informāciju, autore secina, ka Japānas ceļš līdz demokrātijai ir bijis unikāls. Neskatoties uz daudzām kopīgām iezīmēm izpētītajām valstīm, Japāna atšķiras ar daudziem faktoriem: pirmkārt, demokrātijas iezīmes ir pastāvējušas Japānā vēl pirms ASV okupācijas, bet Taizemē un Korejā šīs iezīmes sāka parādīties tikai pēc saskarsmes ar Rietumiem. Japāna necīnījās par demokrātiju valstī, kā arī nenotika vardarbīgas demonstrācijas, atšķirībā no Taizemes un Korejas, kur šādas demonstrācijas tika rīkotas, lai protestētu pret valdošo varu. Gan Japāna, gan Taizeme tika uzskatītas par valstīm ar hibrīda režīmu - tas ir režīms, kas nebija ne pilnīgi autoritārs, ne pilnīgi demokrātisks, tomēr Japāna ir spējusi nostiprināties kā pilnīgi demokrātiska valsts, kamēr Taizemē vēl joprojām cīnās par demokrātiju.

SECINĀJUMI

Maģistra darbā tika izpētīta Āzijas vērtību nozīme Austrumāzijas demokrātijā, balstoties uz Japānas, Dienvidkorejas un Taizemes piemēru. Āzijas vērtību termins kļuva populārs 20.gs. 90. gadu sākumā, kad Austrumāzijas reģiona valstīs notika strauja ekonomiskā izaugsme. Galvenie Āzijas vērtību atbalstītāji bija Singapūras premjerministrs Li Guanĵao un Malaizijas premjerministrs Mahatirs Mohammads. Āzijas vērtības ir Austrumāzijas valstu līderu attaisnojums autoritārai pārvaldei. Neskatoties uz to, ka Āzijas vērtības ir pilnīgs pretstats universālajām vērtībām un ir samērā pretrunīgas, to iezīmes ir veicinājušas Austrumāzijas reģiona attīstību un ekonomisko izaugsmi. Pētījumā tika minēts, ka ekonomiskā izaugsme nostiprina politisko sistēmu, sekmējot režīma stabilitāti, tāpēc var apgalvot, ka Āzijas vērtības savā veidā palīdzēja demokrātijai nostiprināties Austrumāzijā. Ar straujo izaugsmi Austrumāzijas valstis piedzīvoja sociāli – psiholoģisku revolūciju, kuras laikā šī reģiona sabiedrība zināmā mērā pārvarēja savus mazvērtības kompleksus pret Rietumiem. Rietumu un Āzijas sabiedrību prioritātes ir dažādas, bet ilgtermiņā viņiem ir noteikti vienādi mērķi. Pareizs līdzsvars starp indivīda lomu un sabiedrības nozīmi, tautas varu un institūciju varu, nosaka rezultātus. Atšķirības starp Rietumiem un Austrumiem ir sociālajās vērtībās, bet ar laiku šīs atšķirības mazināsies globalizācijas un modernizācijas iespaidā. Jaunā paaudze citādāk uztver Āzijas vērtību nozīmi, jo ir vairāk pakļauta globalizācijai. Izpētot gan Āzijas vērtību atbalstītāju, gan kritiķu viedokļus, autore secina, ka Āzijas vērtības ir pretrunā ar demokrātiju, tādējādi tiek apstiprināta pirmā izvirzītā hipotēze. Pētījuma gaitā tiek sniegta atbilde uz jautājumu, kāda ir Āzijas vērtību nozīme Austrumāzijas demokrātijā.

Pētījumā tiek salīdzināti Japānas, Dienvidkorejas un Taizemes demokrātijas modeļi, visām trijām valstīm ir gan kopīgas, gan atšķirīgas iezīmes valsts tapšanā par demokrātiju. Autore apskatīja šo trīs valstu vēsturisko attīstību un ir atbildējusi uz izvirzītajiem jautājumiem. Amerikas Savienotu valstu okupācija ir sekmējusi Japānas kļūšanu par demokrātisku valsti, tomēr elementāras demokrātijas saknes bija atrodamas vēl 19. gadsimtā. Feodālā režīma gāšana 1868. gadā, kustība par “brīvību un cilvēktiesībām” 19.gs. 70. un 80. gados, konstitucionālas valdības izveide 1890. gados, liecina, ka Rietumi nav rosinājuši demokrātiju Japānā, bet ir nostiprinājuši tās esamību. Japāna, atšķirībā no Dienvidkorejas, ir spējusi izmantot Rietumu materiālo palīdzību un resursus un veicināt attīstību valstī, kas savukārt vēl vairāk stiprināja demokrātiju, bet jāņem vērā, ka Japāna nebija nonākusi tādā stāvoklī, kādā atradās Dienvidkoreja pēc Korejas kara. Japānas pārvaldē redzami daži elementi, kas īsti nesader ar Rietumu parauga

demokrātiju, piemēram, Japānas pārvaldē ir saskatāmas problēmas publiskajā konkurencē, kas ir viena no demokrātijas iezīmēm. To apliecina fakts, ka valdošā partija atrodas pie varas kopš 1950. gada, neskaitot vienu nelielu pārtraukumu, kad pie varas nāca opozīcijas partija. Izpētot Japānas savdabīgumu, var secināt, ka Japāna ir izveidojusi sava veida demokrātijas hibrīdu, jo ir spējusi apvienot demokrātiju ar valsts tradicionālajām vērtībām un kultūru, un šis modelis turpina pastāvēt arī mūsdienās. Apkopojot pētījumā iegūto informāciju, autore secina, ka Japāna ir vienīgā Austrumāzijas demokrātiskā valsts, kurā demokrātijas iezīmes parādījās vēl pirms saskarsmes ar Rietumiem. Neskatoties uz daudzām kopīgām iezīmēm ar Dienvidkoreju un Taizemi, Japāna izceļas ar daudziem atšķirīgiem faktiem: pirmkārt, demokrātijas iezīmes ir pastāvējušas Japānā vēl pirms Amerikas Savienoto valstu okupācijas, bet Taizemē un Korejā šīs iezīmes sāka veidoties tikai pēc saskarsmes ar Rietumiem. Japānas sabiedrība nerīkoja vardarbīgas demonstrācijas cīņā par demokrātiju, lai gāztu esošo valdību, atšķirībā no Taizemes un Korejas, kur šādas demonstrācijas tika rīkotas, lai protestētu pret valdošo varu. Gan Japāna, gan Taizeme tika dēvētas par valstīm ar hibrīda režīmu, kas nebija ne pilnīgi autoritāras, ne pilnīgi demokrātiskas, tomēr Japāna ir spējusi nostiprināties kā pilnīgā demokrātija, kamēr Taizemē vēl joprojām notiek valsts apvērsumi un valsts pārvalde ir nepastāvīga. Tādējādi tiek pierādīta otrā izvirzītā hipotēze, ka Japāna ir vienīgā Austrumāzijas demokrātiskā valsts, kurā demokrātijas iezīmes parādījās vēl pirms saskarsmes ar Rietumiem.

Ne visas vērtības un ideāli, kas ir saistīti ar konfūcismu ir plaši un viennozīmīgi pieņemti. Sabiedrības pieķeršanās konfūcisma vērtībām ikdienas dzīvē, piemēram, ģimenes vērtības un nepatika pret savstarpējiem konfliktiem, ir joprojām spēcīgi saglabājusies arī modernizētajās sabiedrībās, tādās kā Japāna un Dienvidkoreja. Bet kopumā jāatzīst, ka mūsdienu Austrumāzijas sabiedrība mainās. Ir acīmredzami, ka attīstītas un demokrātiskas Austrumāzijas valstis arvien vairāk attālinās no konfūcisma vērtībām, kas ir saistītas ar vienotu sabiedrības un politikas koncepciju. Konfūcisma morālo tradīciju ietekmi vēl joprojām var saskatīt austrumaziātu privātajā dzīvē un arvien mazāk sabiedriskajā dzīvē. Neskatoties uz elites “Āzijas vērtību” diskursu, parastie cilvēki ir attālināti no politiskā konfūcisma. Mūsdienu austrumaziāti netic politiskajam konfūcismam. Sociāli ekonomiska attīstība un augošais izglītības līmenis rosina vienkāršos cilvēkus kļūt arvien kritiskākiem pret politisko konfūcismu. Konfūcisma vērtību izplatīšanās sociālajā un politiskajā jomā mūsdienu Austrumāzijā vairs nevar notikt automātiski.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Grāmatas:

Anwar Ibrahim,(1996) *The Asian Renaissance*, Singapore and Kuala Lumpur: Times Books International.

Barrington Moore, Jr,(1966) *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, Boston: Beacon Press.

Bruce Cumings, Ramon H. Myers(ed.) un Mark R. Peattie(ed.),(1987) "The Legacy of Japanese Colonialism in Korea," in *The Japanese Colonial Empire, 1895-1945*, Princeton: Princeton University Press.

Cristina Jayme Montiel(ed.), Noraini M. Noor(ed.),(2009) *Peace Psychology in Asia*, Springer Science & Business Media.

Daniel A. Bell,(2006) *Beyond Liberal Democracy, Political Thinking for an East Asian Context*, Princeton University Press,

Diana Ayton-Shenker, (1995) "The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity", United Nations Background Note, New York: United Nations Department of Public Information.

Guillermo O'Donnell un Philippe C.Schmitter, (1986) *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*,Baltimore: John Hopkins University Press,

Henry E. Borton, Nathan J. Brown (ed.) (2011) "Hybrid Regimes: When Democracy and Autocracy Mix," *The Dynamics of Democratization: Dictatorship, Development, and Diffusion*, Baltimore: John Hopkins Univeristy Press.

Yash Ghai.(1995) "Asian Perspectives on Human Rights", in T.H. Tang (ed.). *Human Rights and International Relations in the Asia-Pacific Region*, London: Pinter.

Yumei Zhang,(2003) *Pacific Asia: The politics of development*, Routledge,

Jack Donnelly, Terry Nardin(ed.),David R. Mapel(ed.), (1992) "Traditions of International Ethics", "Twentieth-Century Realism", Cambridge University press.

Mahathir Mohamad,(1995a) "No freedom without responsibility", *New Straits Times*, 20.maijs,1.-2.lpp.

Mahathir Mohamad,(1995b) *The Malaysian System of Government*, Kuala Lumpur: Prime Minister's Department. 16.lpp.

Mahathir Mohamad and Shintaro Ishihara,(1995c), *The Voice of Asia: Two Leaders Discuss the Coming Century*, Tokyo: Kodansha International

Mahathir Mohamad, (1999) *A New Deal For Asia*, Selangor: Pelanduk Publications.77.-78.lpp.

Michael D. Barr,(2002) „Cultural Politics and Asian Values: The Tepid War“, Routledge, 42.lpp

Raymond John Vincent,(1986) *Human Rights and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.

Robert Stephen Milne and Diane K. Mauzy,(1999) *Malaysian Politics under Mahathir*, London: Routledge.

Roger W.Bowen, (1984) “Rebellion and Democracy in Meiji Japan: A Study of Commoners in the Popular Rights Movement”, University of California Press.

Samuel Huntington,(1991) *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*,(Norman: University of Oklahoma Press),

Sheldon Garon, Frank J. Schwartz(ed.) un Susan J.Pharr(ed.),(2003) “From Meiji to Heisei: The State and Civil Society in Japan,” Boston: Cambridge University Press,

Stanley C. Igwe,(2012), “An Appraisal of Asian Traditional Values” *How Africa Underdevelops Africa*, iUniverse.

Stephanie Lawson,(1996) “Cultural relativism and democracy: Political myths about ‘Asia’ and the ‘West’”, in R. Robison (ed.) *Pathways to Asia: The Politics of Engagement*, New South Wales: Allen & Unwin.

Suchit Bunbongkarn, R.J.May(ed.) un Viberto Selochan(ed.),(2004) *The Military and Democracy in Asia and the Pacific*, The Australian National University Press,

Takashi Inoguchi (ed.), Edward Newman, John Keane,(1998) „The Changing Nature of Democracy“, „Asian Style Democracy“, The United Nations University,

Takeshi Ishida(ed.) un Ellis S. Krauss(ed.),(1989) “Democracy in Japan”, Univeristy of Pittsburgh Press.

World Youth Foundation,(1999) Human Rights: Views of Dr. Mahathir Mohamad, Melaka: World Youth Foundation.

Xiaorong Li,(2001) “‘Asian Values’ and the Universality of Human Rights”, in M. Meijer (ed.) Dealing with Human Rights: Asian and Western Views on the Value of Human Rights, Oxford: WorldView Publishing.

Рональд Ф. Инглхарт (ред.) К.В Харпфер, П. Бернхаген, К. Вельцель (2009), Демократизация, Oxford University Press, (перевод на русский язык, издательский дом Высшей школы экономики, 2015).

Pētījumi:

Amartya Sen(1999) Democracy as universal value, Journal of Democracy, 10/3,16.lpp.

Csaba Gergely Tamás,(2012) „The Birth of the Parliamentary Democracy in Japan: An Historical Approach“, International Research Center for Japanese Studies, Kyoto. Nr.33

David Adesnik un Sun hyuk Kim, (2008) If At First You Don’t Succeed: The Puzzle of South Korea’s Democratic Transition Center on Democracy, Development, and the Rule of Law Working Papers, Stanford, Number 83, Jūlijs.

Edmund Malesky un Krislert Samphantharak, (2011) Understanding Thailand’s Ongoing Political Crisis: Wider Implications for Southeast Asia and the West, The German Marshall Fund of the United States, Jūnijs.

Errol P. Mendes(1994), Asian Values and Human Rights: Letting The Tigers Free, Ottawa: Human Rights Research and Education Centre, University of Ottawa.

Ethan Segal,(2015) “Meiji and Taishō Japan: An Introductory Essay”, Department of History, Michigan State University. izgūts no <http://www.colorado.edu/cas/tea/becoming-modern/MeijiTaishoEssay.pdf>.

Jung Hae Gu un Kim Ho Ki,(1993) „Development of Democratization Movement in South Korea“, Stanford Institute for International Studies. izgūts no https://aparc.fsi.stanford.edu/sites/default/files/Development_of_Democratization_Movement_in_South_Korea-1.pdf.

Katsamaporn Rakson,(2010) The influence of the military in Thai politics since the 1990s, Asia Research Centre, Working Paper No.166.

Michael D. Barr,(1999) Lee Kuan Yew: Race, Culture and Genes, Department of History, University of Queensland, 15.lpp.

Michael H. Nelson, (2012) Some Observations on Democracy in Thailand, Southeast Asia Research Centre, Februāris, No.125.

Nader N.Chokr,(1999) Human Rights: Beyond Universalism and Cultural Relativism– Toward a Contextual, Dynamic and Cross-Cultural Approach, San Antonio, Texas: R&D Consultants Associates, Inc.

Robert Albriton un Thawilwadee Bureekul, The State of Democracy in Thailand, Session I. Young Democracies in Southeast Asia, An Asian Barometer Conference on The State of Democratic Governance in Asia. izgūts no <http://www.asianbarometer.org/publications/feb6def773ed9f0f8cc96e8209b243f8.pdf>.

Takashi Inoguchi and Edward Newman,(1997) "Asian Values" and Democracy in Asia, Proceedings of a Conference: The Future of the Asia-Pacific Region, 28.Marts, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>.

Thanet Aphornsuvan,(2001) The Search for Order: Constitutions and Human Rights in Thai Political History, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Bangkok Thailand, izgūts no <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/42075/2/Thanet.pdf>.

Thitinan Pongsudhirak, (2014) “The Roots of Thailand’s Political Polarization in Comparative Perspective” Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok A Discussion Paper Prepared for the 2014 Annual Conference on Taiwan Democracy.

Interneta avoti:

„U.S Relations With the Republic of Korea,“ U.S Department of State izgūts no <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2800.htm>.

Amartya Sen,(1997) Human Rights and Asian Values, izgūts no <http://www.nyu.edu/classes/gmoran/SEN.pdf>.

David I. Hitchcock, (1997) „The United States and East Asia: New Commonalities and then, all those Differences“, Proceedings of a Conference: The Future of the Asia-Pacific Region, 28.Marts, izgūts no <http://archive.unu.edu/unupress/asian-values.html>.

Final Declaration of the Regional Meeting for Asia of the World Conference on Human Rights,(1993),Bangkok, 29.Marts – 2.Aprīlis, 8.punkts deklarācijā.

Karsten J. Struhl(2007) Is Democracy a Universal Value? Whose Democracy? 19.lpp. Izgūts no http://www.academia.edu/3457921/Is_Democracy_a_Universal_Value_Whose_Democracy.

Jack Donnelly,(2001), “What are Human Rights?” in G. Clack (ed.) Introduction to Human Rights. Washington: International Information Programs, U.S. Department of State izgūts no <https://www.webharvest.gov/peth04/20041117135711/http://usinfo.state.gov/products/pubs/hrintro/donnelly.htm>.

Michael Posner,(1997) "Reflections on the Vienna Conference on Human Rights", Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law) 91.

Universal Declaration of Human Rights (1948).

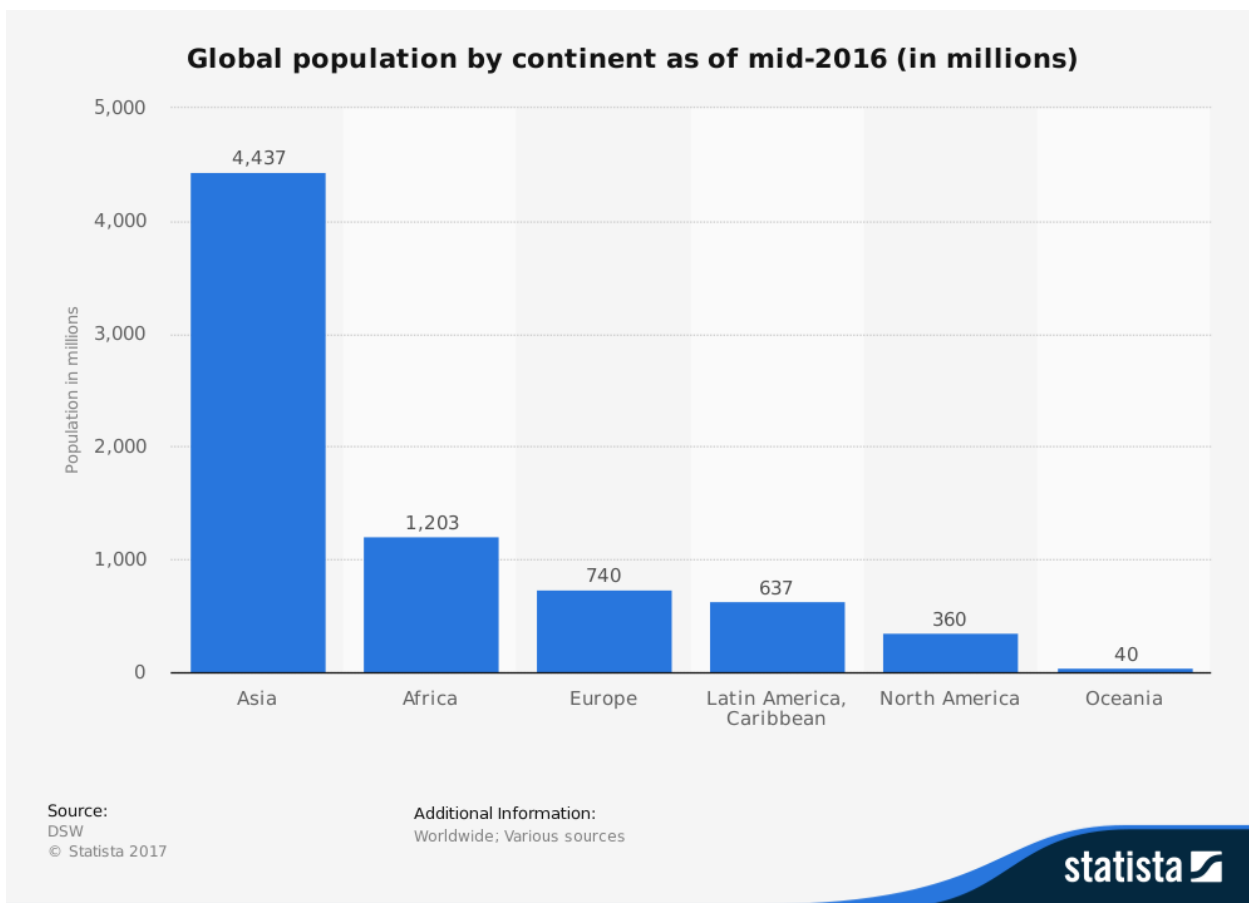
Brīvība pasaulē 2017. gadā (izgūts no <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017>)

Pasaules iedzīvotāju skaits kontinentos 2016. gada vidū (izgūts no <https://www.statista.com/statistics/262881/global-population-by-continent/>)

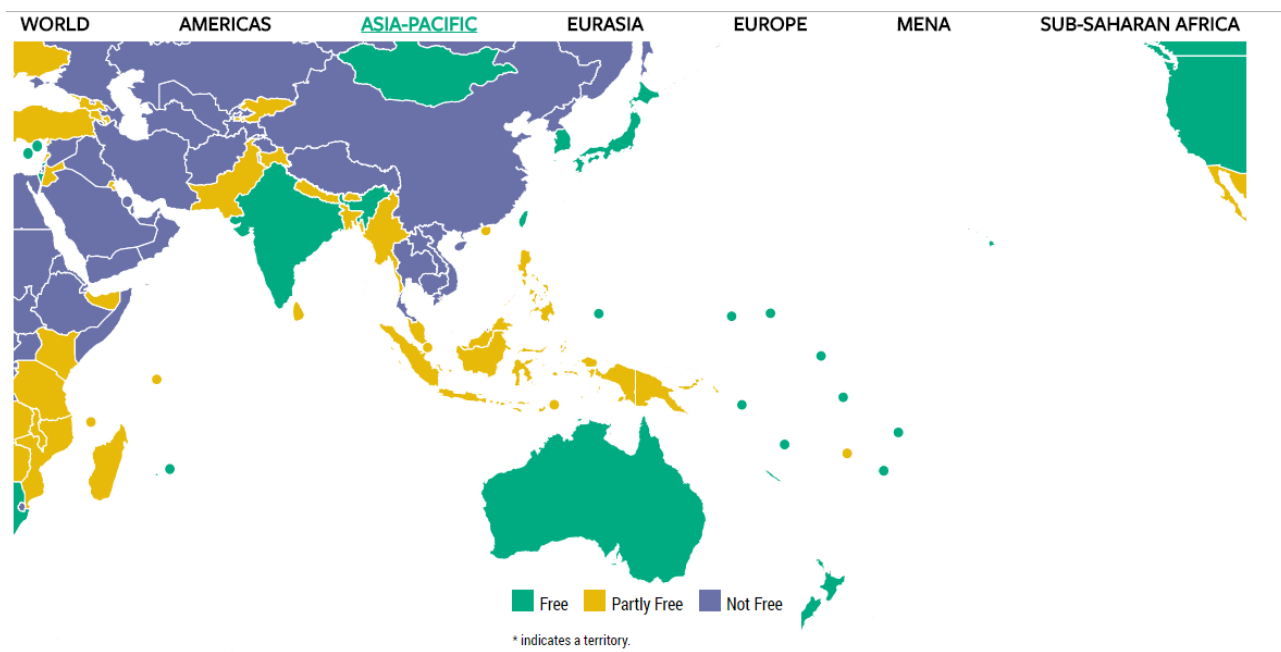
Prognozētais pieaugums lielākajām reliģiskajām grupām Āzijas un Klusā okeāna reģionā. (izgūts no <http://www.pewforum.org/2015/04/02/asia-pacific/>)

Valstu saraksts pēc prognozētā IKP (2017) (izgūts no <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp.php>)

PIELIKUMI

1.1 att. Pasaules iedzīvotāju skaits kontinentos 2016. gada vidū.(miljonos) (izgūts no <https://www.statista.com/statistics/262881/global-population-by-continent/>)

1.2 att. Brīvība pasaulē 2017. gadā (izgūts no <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017>)

Size, Projected Growth of Major Religious Groups in Asia-Pacific, 2010-2050

	2010 ESTIMATED POPULATION	% IN 2010	2050 PROJECTED POPULATION	% IN 2050	POPULATION GROWTH 2010-2050	% INCREASE 2010-2050	COMPOUND ANNUAL GROWTH RATE (%)
Hindus	1,024,630,000	25.3%	1,369,600,000	27.7%	344,970,000	33.7%	0.7%
Muslims	986,420,000	24.3	1,457,720,000	29.5	471,290,000	47.8	1.0
Unaffiliated	858,490,000	21.2	837,790,000	17.0	-20,700,000	-2.4	0.1
Buddhists	481,480,000	11.9	475,840,000	9.6	-5,640,000	-1.2	0.0
Folk Religions	364,690,000	9.0	366,860,000	7.4	2,170,000	0.6	0.0
Christians	287,100,000	7.1	381,200,000	7.7	94,100,000	32.8	0.7
Other Religions	51,920,000	1.3	48,650,000	1.0	-3,280,000	-6.3	0.2
Jews	200,000	< 0.1	240,000	< 0.1	40,000	21.2	0.5
Regional total	4,054,940,000	100.0	4,937,900,000	100.0	882,960,000	21.8	0.5

Source: The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050. Population estimates are rounded to the nearest 10,000. Percentages are calculated from unrounded numbers. Figures may not add to 100% because of rounding.

PEW RESEARCH CENTER

1.3 att. Prognozētais pieaugums lielākajām reliģiskajām grupām Āzijas un Klusā okeāna reģionā. (izgūts no <http://www.pewforum.org/2015/04/02/asia-pacific/>)

Country/Economy	GDP Nominal (billions of \$)					GDP PPP (billions of Int. \$)					PPP/Nom
	2017	share	Rank	2022	Rank	2017	share	Rank	2022	Rank	
United States	19,417.144	24.9	1	23,760	1	19,417.144	15.3	2	23,760	2	1.000
China	11,795.297	15.1	2	17,707	2	23,194.411	18.3	1	34,316	1	1.966
Japan	4,841.221	6.21	3	5,368	3	5,420.228	4.28	4	6,201	4	1.120
Germany	3,423.287	4.39	4	3,923	5	4,134.668	3.26	5	4,902	5	1.208
United Kingdom	2,496.757	3.20	5	2,873	6	2,905.392	2.29	9	3,520	9	1.164
India	2,454.458	3.15	6	3,935	4	9,489.302	7.49	3	15,427	3	3.866
France	2,420.440	3.10	7	2,815	7	2,833.064	2.24	10	3,434	10	1.170
Brazil	2,140.940	2.75	8	2,676	8	3,216.031	2.54	8	3,930	8	1.502
Italy	1,807.425	2.32	9	1,994	9	2,303.108	1.82	12	2,664	13	1.274
Canada	1,600.265	2.05	10	1,913	10	1,752.910	1.38	17	2,132	17	1.095
Russia	1,560.706	2.00	11	1,841	11	3,938.001	3.11	6	4,707	7	2.523
Korea	1,498.074	1.92	12	1,829	12	2,029.706	1.60	14	2,613	14	1.355
Australia	1,359.723	1.74	13	1,710	13	1,251.416	0.988	19	1,600	20	0.920
Spain	1,232.440	1.58	14	1,452	15	1,768.816	1.40	16	2,154	16	1.435
Indonesia	1,020.515	1.31	15	1,616	14	3,257.123	2.57	7	4,712	6	3.192
Mexico	987.303	1.27	16	1,284	16	2,406.199	1.90	11	3,031	11	2.437
Turkey	793.698	1.02	17	1,032	17	2,082.079	1.64	13	2,750	12	2.623
Netherlands	762.694	0.978	18	876.0	19	907.619	0.716	28	1,097	29	1.190
Saudi Arabia	707.379	0.907	19	837.3	20	1,796.205	1.42	15	2,174	15	2.539
Switzerland	659.368	0.845	20	737.0	21	514.162	0.406	40	619.8	41	0.780
Argentina	628.935	0.806	21	908.3	18	912.816	0.721	27	1,164	28	1.451
Taiwan Province of China	566.757	0.727	22	655.4	23	1,177.052	0.929	22	1,460	23	2.077
Sweden	507.046	0.650	23	629.4	25	522.849	0.413	38	638.1	38	1.031

2.1 att. Valstu saraksts pēc prognozētā IKP (2017) (izgūts no <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp.php>)

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs

„Āzijas vērtību nozīme Austrumāzijas demokrātijā uz Japānas, Dienvidkorejas un Taizemes piemēra.” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti. Darba apjoms (neskaitot titullapu, satura rādītāju, apzīmējumu sarakstu, izmantotās informācijas avotu sarakstu, pielikumus, dokumentāro lapu un zemsvītras atsauces) ir 184 438 rakstu zīmes (ieskaitot intervālus).

Autors: () Kristīne Murašova

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

(atbilstošo pasvītrot)

Vadītājs: asoc.prof.p.i. Daunis Auers _____ 30. 05.2017.

(personiskais paraksts)

Recenzents: prof. Juris Rozenvalds _____

(personiskais paraksts)

Darbs iesniegts Politikas zinātnes nodaļā 30.05.2017.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.06.2017. prot. Nr. ____

Komisijas sekretārs: _____ (personiskais paraksts)